

DOM IN SVET

XXIV

ŠT. 8

1911

LEPOSLOVJU
ZNANSTVU

VSEBINA.

	Stran		Stran
Sošolci. Povest. Spisal dr. Franc Detela. (Dalje)	289	Žumberk in Marindol. Zgodovinska črtica. — Po virih zbral dr. Jos. Mal. (Dalje in konec)	313
Žanjica. Spisal Ksaver Meško	296	Obiski. Iz življenja in delovanja naših umet- nikov. Spisal Izidor Cankar. (Dalje) . . .	316
Iz naših dni. Novela. — Spisala Lea Fatur. (Dalje)	297	Ti si, pesem . . . Zložil G. Koritnik . . .	320
Svidenje. Zložil Josip Lovrenčič	304	Poglej te njive! Zložil Bogumil Gorenjko . . .	320
Hrepenenje. Zložil dr. Leopold Lenard	304	Književnost	321
Spokornik. Spisal Domen Otilijev	305	VI. umetniška razstava v paviljonu R. Ja- kopiča. Napisal Ante Gaber	323
La Divina Commedia. Prevel in razložil dr. Jos. Debevec. (Dalje)	310	To in ono	325

Slike.

Uvodna vinjeta	289	Vodovod za Iško vas	321
Poletni večer ob Visli. A. Styriowski	293	Od kronanja angleškega kralja: Kralj in kraljica se peljeta v cerkev	324
„Prašna brana“ (smodnišnica) v Pragi	301	Zmagoslavni voz kralja Jana Sobieskega — sedaj prižnica	326
Napoleon v vojaški šoli. M. Realier-Dumas	308	Vihar z morskim poplavljenjem v Trstu: Raz- bite ladje v pristanišču	328
Svetovna razstava v Turinu	313		
Ivan Cankar	317		
Odkritje spomenika Viktorju Emanuelu II. v Rimu	319		

„Dom in Svet“ izhaja 25. dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. —
Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.
Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema
lastništvo in upravnštvo v Katoliški Bukvarni.

Sošolci.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

VIII.

Stranskih vasi je na Kranjskem več. Najimenitnejša leži pod Kamniškimi planinami, dobre pol ure hoda od večjega trga. V tej Stranski vasi je najimenitnejša, najdaljša in najširša hiša Čurnova, ki odpira na prednjo stran vaščanom troje vrat. Srednja peljejo v gostilnico, skoz steklena na desnem koncu prideš v prodajalnico, nad levimi pa stoji napis: Zora Cvetež, šivilja.

Ta šivilja je naša Zora. Ko je bila namreč obračunila z nadami svojega življenja, jo je obšla skrb, da se ne bi skesala tega obračuna, da ga ne bi izkušala preurediti ali preklicati. Kdo pa se more zanesti nase, če pride prava prilika? Čas in kraj in priložnost postavi tudi kremenite, neizprosne može na laž, zlasti če jim preseda neizprosnost, če iščejo pametnih razlogov, da bi se je iznebili. Realni značaji poizkusijo v takih razmerah marsikaj in izbero, kar se jim zdi najugodnejše; idealisti pa premišlujejo vedno in ne premislijo nikoli, sklepajo in ne sklenejo, omahujejo in ne omahnejo, mehke žrtve trde kremenitosti. Zora je postavila svoj sklep kakor mejnik med prošlostjo in bodočnostjo. Preden je odposlala Ivanu pismo odpoved, je uredila, kolikor se je dalo, svoje gmotne razmere, prodala večji del svojega pahišja, izterjala tuje in poplačala svoje dolgove. Od brata se je poslovila s pismom, ker ni hotela poslušati praznih besed, ki bi ne mogle oma-

jati njenega sklepa, in potem je vzela slovo, s težkim srcem, s solzami v očeh, preverjena, da ne more biti drugače, od ljubega rojstnega kraja, od grobov svojih roditeljev, od dragih spominov prošle, truda in skrbi polne, vendar lepe mladosti. Ti spomini so bili kakor ljubi gostje, ki se jih je bilo treba iznebiti, ker so se mudili predolgo pod gostoljubno streho in prevračali s svojimi muhami hišni red. Ali naj jo nadlegujejo še naprej z brezupnimi željami? Preklicala vendar ne bo ona sama, brez sramu, odpovedi, češ, da se je prenačlila! Ali naj jo zavrne potem Ivan, kakor je prej ona zavrnila njega! Bog ne daj! Proč je morala bežati od njega in od svojih misli v nasprotno stran, pod gorenjske hribe, kjer je ne bo nihče iskal, kjer ne bo noben šum prejšnjih časov premotil tihega miru novega življenja.

V Stransko vas pa je zanesel Zoro vendar tudi star spomin. Njen oče je bil doma v Hrastju pri Stranski vasi, in ko se je bila ona pred mnogimi leti kot otrok peljala z njim skoz te kraje, si je bila oblastno hišo Čurnovo tako zapomnila, da ji je stopila v megleni mogočnosti pred oči, kadarkoli se je domislila svojega izleta na Gorenjsko, in da ji je tudi zdaj prišla na misel, ko je preudarjala, kam da bi se obrnila.

Tako se je pripeljala nekega jesenskega popoldne Zora v Stransko vas in odkrila Čurnovki svoje načrte. Čurnovka je bila pametna žena, ki je po smrti svojega moža skrbno upravljala veliko kmetijo, krčma-

rila in tržila in poleg druge družine držala v strahu dva sina in tri hčere. Ta dobra gospodinja je hitro preudarila novi položaj in spoznala, da ne bi bilo napačno, če bi se oddala soba na levem koncu hiše, ki ne nese zdaj nič, poštenemu najemcu, in da bi šivilja v hiši ne škodovala ne krčmi, ne prodajalnici. Vrhutega ni bila Zora gosposko našopirjena in je govorila tako pametno, da si je dejala gospodinja, da ima dekle nora leta za seboj. Pisana suknja budi namreč že odnekaj zavist. Zora je dobila sobo v najem. Samo to si je bila izgovorila Čurnovka, da bo jemala Zora v njeni krčmi hrano, v njeni prodajalnici blago in da bo nekoliko pomagala, če bo kaj prav nujnega dela pri hiši. „Manj že ne more zahtevati človek.“

Kmalu je zadrdral šivalni stroj v snažni sobi Čurnove hiše. Posebne pozornosti ni zbudila Zora v Stranski vasi. Otroci so se nekaj časa spenjali po zidu pod njenim oknom in prevrnili par loncev s cvetlicami, ženske so jo ogledovale od začetka, če bi se mogle spotekniti nad kakšno posebnostjo; marsikatera je prinesla za poizkušnjo tudi nekaj dela. „Ošabna ni in pregosposko se ne nosi“, so sodile, preverjene, da bi bil to za takšno šiviljo tudi neodpusten greh. Zora pa je bila tudi toliko pametna, da je na popraševanje, kako da ji je vseč Stranska vas, prijazno odgovarjala, da ji prav ugaja, natihem je dodajala, da se bo treba pač privaditi in da za vse ni nikjer. Zakaj bi z nepotrebno odkritosrčnostjo žalila prijazne popraševalke, ki bi ji nič manj odkritosrčno oponesle, čemu da je pa prišla v Stransko vas?

Privaditi se je bilo treba najprej gospodinje, ki je bila sicer dobra ženska, a ni trpela ugovora, kvečjemu takrat, kadar je imela očitno prav. Kadar pa ni imela prav, se je bilo treba samo navidez vdati, in človek se ni kesal. Tako se je nekoč dolgo in trdo pogajala z Zoro za zaslužek pri neki otroški obleki. Navzkriž sta si bili za par krajcarjev; a gospodinja se je zdela stvar načelne važnosti. Nazadnje je popustila Zora, naveličana in nejevoljna nad toliko skopostjo. Čurnovka ji je dala napeljati zato seženj bukovih drv in ji rekla, da naj si po vrtu nabere sadja, kolikor ga potrebuje za zimo.

Za družino je dobila Zora mlado prodajalko Pavlino. Tidve sta skupaj kosili, skupaj večerjali, in kadarkoli je utegnila Pavlina, je pritekla na pomenek k Zori, ki je tako vsak dan zvedela, kaj da se godi v hiši, kaj po vasi, kateri ljudje da so dobri, katerih se je treba varovati, kako raznašajo nekateri lažnive novice in opravljajo, da je grdo. Najrajša se je menila Pavlina o domačem sinu Martinu, ki je tako pošten, tako priden fant, da mu ga ni para; a mati ga drži kakor otroka; nikamor ga ne pusti in nobenega denarja mu ne da v roke in kar sama mu

hoče izbrati nevesto, neko Bačonovo Tono iz Hrastja, ki pa Martin ne mara zanjo. A kaj, ko ga bo prisilila mati, da jo vzame, siromak, ki bo potem nesrečen vse življenje. Če ni to greh —! „Če bi ne bil ta Bačon ravnotak bahač kakor Čurnovka, bi bila najbrž že iztekla poroka.“

„Starejše Čurnove hčerke pa ni doma?“ je vprašala Zora, ki je bila o Martinu že zadosti slišala.

„Rotija? Ta je še v Ljubljani, kjer se bo izučila za kaj prav posebnega. O Božiču pride domov, s klobukom, da se bodo plašile krave.“

Da Zora ne dela slabo in da ne računa prehudo, se je hitro razneslo po Stranski vasi, in ker je novo šiviljo priporočala tudi Čurnovka, je dobila Zora kmalu dosti dela. Žene in dekleta so jo s seboj jemale v prodajalnico, da jim je svetovala, kaj bi se bolj prileglo in koliko da bi bilo treba blaga za krilo ali za kočmajko.

„Ej, ni tako slabo na kmetih, ne,“ je dejala zatorej tudi gospodinja nekoč pri kosilu in pogledala postrani Zoro. „Ti, Pavlina, izvagaj enkrat Zoro, da homo potem videli, koliko se bo izredila to zimo!“

„Res, mati; ni take sile,“ je pritrdil župan Matevže, ki je pil za mizo; „in vendar, kaj praviš, zakaj sili vse v mesto?“

„Jaz že vem zakaj,“ je dejala Čurnovka, „ti, Matevže, pa tudi ni treba, da bi se delal neumnega. Ampak še nekaj drugega je. Ljudem se vedno dopoveduje, kako hudo da se jim godi, kakšni siromaki da so, tako da se začno res sami sebi smiliti in beže v mesta, kjer mislijo, da je vse boljše. Tako izgubi kmet delavca in postane res siromak.“

„Meni pa tudi to ni vseč, da nam naprej in naprej pripovedujejo, kako da nas drugi zatirajo, koliko da nam nakladajo davkov! Saj si mi sami ne moremo pomagati. Tistim naj to povedo, ki nas zatirajo, ki nam nakladajo davke. Ko je bil moj pastir vašega Joška pretepel, jaz tudi nisem šel Joška milovat, ampak pastirja sem prijel za ušesa.“

„Ali vidiš, Matevže, kako pametno ti govoriš? Zakaj pa ne dopoveš ti tega gospodom, ki nas hodijo milovat?“

„Tega ti ne umeješ, mati; brez zamere! Takole za mizo je marsikdo pameten, ker ne gleda nihče na besede in jenja vsak govoriti, kadar hoče. Ampak pred ljudmi stati in govoriti je za navadnega človeka huda reč. V krčmi upade srce tudi korenjaku, če nima denarja, in človeka oblije pot, če govori sam pred ljudmi in čuti, da mu zmanjkuje besed. Sploh pa kmet kmetu ne verjame rad in ne trpi, da bi se kdo povzdigoval čez druge. Delavec zoper kmeta pa je delavec zoper delavca.“

Zoro so bile prejšnje izkušnje odvadile preobčutljivosti; zato je brez težave marsikaj prezrla, marsikaj preslišala in marsikatero vsaj navidez grenko požrla. Kako prijetno pa je hladil tihi mir boleče srce! Tu ni bilo treba preganjati razburjenja z razburjanjem, hrupa s hrupom. Z novo radostjo je občudovala upokojena duša, kako mirno in mogočno stopa narava svojo pot. Nepoznana slast je navdala srce, kadar so zažareli pod solničnimi žarki skalni vrhovi gora. Kako čarobno je zopet odseval, se izpreminjal in bledele njih blesk, kadar se je poslavljala večerna zarja. In kako krasna pokrajina! Proti dolini so se spuščali temni gozdi, pod njimi je kazala gošča pisano listje, izpod mahu so šumljali bistri studenci čvrste vode. Po ravnini je sladko dišala rdečkasta ajda; po vrtilih je stalo drevje polno zorečega ali zrelega sadja. Tihi večeri in tihe noči, ljubezniva uteha utrujeni duši! Vse enostavno, veliko, mogočno, nedoumno vsakdanjemu srcu, nedostopno pokvarjenemu okusu, ki mu ne ugaja več, kar miri, le še, kar draži in razburja. V istem slogu tudi ljudje in živina; vse močno, mirno, samozavestno. „In ljudje vendar niso zadovoljni,“ je modrovala Zora, „ker se ne zavedajo tega, kar imajo. Zboleti mora človek, da zna ceniti zdravje, postarati se, da zahrepeni po mladosti, brez miru hlepi po izpremembi, nikdar zadovoljen, vedno novotar, kakor da bi bil za bližino dalekoviden, za daljavo kratkoviden. A kako lahko bi si olepšal in olajšal življenje!“

Kakor v dokaz resničnosti za trditve je bila tudi Zora s tem in onim nezadovoljna. Predvsem se ji je zdelo, da ne vedo ljudje, čemu vse da teče toliko bistre vode izpod hribov.

„Oh, Mina,“ je dejala rdečeličnemu dekletu, ki je prišla obleko pomerjat, „s takimi rokami vendar ne smeš prijeti kočmajke. Saj se bodo poznali vsi prsti. Pogledaj, kakšna lepa voda teče pri koritu! Tu imaš milo; in dobro se odrgni! Vsaj do komolca si zavišiš rokave; boš videla, kako bele kože si ti.“

Marsikatera ji je zamerila take besede in menila, da se kmet ne utegne čez dan umivati. Zora pa je dokazovala, kako zdrava da je snaga in koliko se prihrani denarja, če se ne zamaže prehitro obleka.

V krčmi je bila, odkar so pomnili ljudje, ta navada, da so se kupice pomivale ob sobotah. Med tednom so se postavljale nepomite v omaro in rabile naprej. To se je zdelo domačim in gostom naravno; saj nosi tudi človek ves teden hodno obleko, za nedeljo se obleče praznjo; zakaj razlika mora biti. To ustno izročilo ni ugajalo Zori, a ukoreninjeno je bilo tako trdno, da ga ni smela pobijati naravnost. Postrani je začela hvaliti vino in kako škoda ga je točiti v nesnažno posodo, ker izgubi duh in okus; zraven je dokazovala, da se bodo gostje polagoma

gotovo privadili piti tudi iz pomitih kupic. Razlogi so se zdeli Čurnovki pametni. Nasvet se je poizkusil in ker se ni pritožil noben gost, se je opustila stara navada.

Da pa se ne sme prehitro novotariti, je kmalu zvedela tudi Zora. Opomnila je nekega dne, da ljudje preveč pljujejo po tleh.

„Kam pa naj pljujejo?“ jo je zavrnila Čurnovka. „Ali vsak v svoj žep? Saj še po cerkvi pljujejo.“ Ta razlog je zaprl Zori sapo; Čurnovka pa je dodala še napotek, da če je bilo tako dosedaj dobro, naj bo pa še zanaprej, in če je bilo njej prav, bo pa še drugim. Jasna in moška beseda. Kaj bi sitnaril kdo in se vtikal v stvari, ki ne spadajo v njegovo področje! Ali ima ubogi kmet toliko dobrega na tem svetu, da bi mu še tega užitka ne privoščili? Saj ginejo stare navade že tako prehitro. Cerkev je seveda svet kraj, in ko se je bližal Mojzes gorečemu grmu, mu je velel božji glas, da naj sezuje svoje obušalo, zakaj kraj, kjer stoji, je svet; tudi mahomedanec sezuje črevlje, preden stopi v svoje svetišče; ampak vsak kraj ima svoje navade.

Tem trdneje je sklenila Zora, da se ne bo mešala v domače razmere Čurnovih, ampak prijazno odklanjala zaupljivosti, iz kakršnih nastajajo prepiri in zamere. Ker ni hotela sama nikomur zaupati svojih skrivnosti, je menila, da naj jih ohranijo tudi drugi zase ali pa jih nosijo drugam. Toda v mestu se človek že še osami, ker se zanimanje raztrese na vse strani in lahko odvede od posameznika; drugač je v vasi, kjer zbudi vsak korak, vsaka beseda splošno pozornost. Tako je prišla nekega dne k Zori Bačonova Tona iz Hrastja. Zora jo je sprejela nad vse ljubeznivo, ker je bila slišala, da postane morda Tona mlada Čurnovka. Govorili sta semintja, in kmalu je čutila Zora, da dekletu ni tolikanj za obleko, ampak da ima nekaj drugega na srcu, ker tako menca in tako nezaupno upira vanjo vodene oči.

„Še nekaj bi Vas vprašala,“ je dejala po daljšem molku Tona; „dasi vem, da mi ne boste odgovorili po pravici.“

„Čemu potem vpraševati?“ je dejala Zora.

„Eh, vse eno; toda med nama rečeno, in da ne boste nikomur pravili! Ali hodi res vaš Martin za prodajalko Pavlino?“

Zora je začudena pogledala in menila, da ona nič ne ve in da se tudi ne briga za takšne stvari.

„O, veste že; toda povedati nočete,“ je dejala Tona; „ampak vsaj molčite!“

„Saj sem že prej hotela, pa me niste Vi pustili,“ se je poslovila Zora in si mislila, kako nespametno bi bilo, če bi si ona s tujimi skrbmi belila glavo, ko ima svojih preveč. Lotila pa se je vendar

precejšnja radovednost, in češar prej ni videla, to je zapazila sedaj: kolikrat na dan da pride Martin v prodajalnico ali kaj povedat ali kaj vprašat, kako točno da se prikaže, kadar gre Martin mimo, na pragu prodajalka, da kaj pove ali kaj vpraša. Zori se je zdelo, da je Bačonova Tona še premilo sumila; saj sta tadva človeka že hodila drug za drugim. Tudi kar je govorila Pavlina, je dobivalo zdaj drugačno lice, in Zora je milovala nespametno deklico, ki jo bo tako kmalu, kakor sto drugih, zdramila osorna istina iz prijetnih sanj. Da bi namreč Čurnovka privolila v takšno zvezo, na to ni misliti. Martin in Pavlina tudi najbrž nista nič preišljevala o tem, ker takih ljudi so sama čuvstva, nič misli. Meje verjetnosti tesni izkušnja, kakršne nista imela onadva nič. Bala sta se matere vendar, in hitro so jima šle oči vsaksebi, kadar se je začul njen glas.

Kadar je zdaj hvalila Pavlina svojega Martina, se je Zora samo milovalno muzala, brez ozira na ranjeno srce, ki je pričakovalo izpodbude, osrčevanja, tolažbe. Takrat je začela Pavlina nacelem objemati Zoro, in med razposajenim smehom so jo oblivale solze.

„Delati, delati, Pavlina!“ jo je opominjala Zora. „Delo prežene največ neumnih misli.“

„Zora, ali nisi bila ti nikoli zaljubljena?“ jo je objela zopet Pavlina.

„Bodi pametna, Pavlina!“ jo je zavračala Zora in se otresala njenega objema.

„Oh, ti meni nič ne zaupaš, Zora,“ je tožila Pavlina; „jaz bi pa tebi vse zaupala.“

„Kar zase obdrži, Pavlina. Mene nič ne zanimajo tvoje skrivnosti.“

Ona pa jo je zopet objela in ji šepetala na uho.

„Ali naj ti dokažem, kako si nespametna?“ je dejala Zora.

„Ni treba, ni treba; saj vidim sama; ampak pomagati si ne morem.“

„Reci rajša: nočem.“

„Kar je, to je. Sicer se je pa že mnogo neverjetnejših dogodkov primerilo.“

„Gospodinja vendar poznaš, Pavlina.“

„Bolje ko ti. Ampak ona tudi ne bo večno.“

„Ali vidiš, kako si neumna? Najdalje živi tisti, na čigar smrt ljudje najteže čakajo.“

„Kaj pa naj počnem?“

„Izbij si iz glave neumne muhe!“

„Kako? Saj bi si morala razbiti glavo.“

„Pojdi od hiše!“

„Ne grem.“

„Ali meniš, da pojde zaradi tebe hiša proč?“

„Jaz bom podvojila svojo pridnost. Delala bom tako, da bodo vsi spoznali, da sem neobhodno potrebna, da me hiša ne more pogrešiti.“

Zora se je nasmejala na glas temu lepemu in otročjemu načrtu in obljubila svojo pomoč. Pokazala je Pavlini, da ima tudi Čurnove matere gospodinjstvo svoje hibe, koliko da se izpridi živil po kleteh in shrambah, ker ne znajo ravnati ž njimi, koliko se pokvari ponepotrebem v kuhinji; kakšna zadrega je vedno, kadar pride kak nepričakovan gost, ki ni zadovoljen samo z vinom in kruhom; pripravljenega ni nobenega prigrizka; po vrtu pa gnije žlahtno sadje, ki bi se dalo lepo spraviti ali posušiti ali vkuhati.

Pavlini so se zdele besede pametne, in kadar sta utegnili prijateljici, sta pobirali po vrtu z otroki sadje in je potem skrbno prebirali. Prej je bila navada, da se je za sušenje natreslo na peč sadja, kar ga je prišlo pod roko, zrelo in nezrelo, zdravo in črvivo, samo da se je več osušilo. Pavlina in Zora sta devali samo zrelo in zdravo na lese; kar je bilo slabega, se je odločilo, da se stolče za jabolčnik ali hruševce. Če je bilo več časa, sta lepe češplje in jabolka tudi olupljene sušili in pripravljali sladke prunele in imenitne krhlje.

„Da se vama le ljubi!“ je zadovoljno godrnjala mati. „Saj to ni za kmeta.“ Kakor da bi se morala živila prej pokvariti, preden jih užije kmet. „Kruh se ne sme načeti precej po peki, ker se svežega preveč poje. Kako bo šele tole ginilo!“

V tem oziru je imela mati prav, in prava varčnost bi nosila na mizo res samo slabe jedi. Ker bi manj stale in se jih manj použilo, bi bil dobiček dvojen.

„Ali vidite, otroci, kaj zna naša Pavlina?“ se je smejala Zora in milovala hkrati tovarišico, ki je letala od jutra do večera iz prodajalnice v kuhinjo, iz kuhinje na vrt. Čurnovka je čutila, koliko ji zaleže pridna prodajalka, in rada je poslušala, kadar je kak gost pohvalil jed in postrežbo; sama pa ni hvalila nič, ker je vedela, da je hvala že mnogo ljudi izpridila. Zora pa je upala, da se bo Pavlina z delom premotila in si pregnala polagoma nepotrebne misli, kakršne ubogemu človeku samo srce teže.

Tako so potekali jesenski dnevi. Ajda se je spravljalna s polja; sejala se je ozimina; drevje ob potih in po pašnikih, hrast in brest, se je obsekavalo za krmo živini, ki se je bila vrnila s planine. Težka rosa je pripogibala v meglenem jutru listje in glavice poznim cveticam in vedno hitreje se je umikal otožni dan hladnemu večeru; potem se je razgrnila zopet vlažna megla po praznih njivah in travnikih in kakor počasno nihanje ure v samotnem zvoniku se je čulo skoz tiho noč skovikanje sove iz gošče.

Zora se je bila že popolnoma udomačila. Misli in želje ji niso uhajale več v neznane dalnje kraje, in z mirno hvaležnostjo je uživala, kar je ponujalo

POLETNI VEČER OB VISLI

A. STYRIOWSKI

prijetnega preprosto življenje. Samostalnost si je varovala, ker se ni zavzemala nepotrebnem za tuje zadeve, ker je mirno poslušala vsako mnenje, svoje pa mirno obdržala zase.

Prišla je zima, in čim bolj so se bližali božični prazniki, tem več dela je dobila Zora, tem več je prodala Čurnova prodajalnica.

„Škode ravno ni, da imam šiviljo v hiši,“ je modrovala Čurnovka; dobro delo pa je tudi storjeno.“

Za Božič sta spekli Zora in Pavlina tako imenitne potice, da so vse druge gospodinje nejevoljne trdile, da one rajše tako peko, kakor so jih učile matere.

Pred prazniki pa je prišla iz Ljubljane starejša hčerka Rotija, olikana in omikana na vse strani, s klobukom, ki je zbudil po Stranski vasi splošno pozornost. Tako čudno so ga gledali ljudje, da nista prav vedeli ne hči, ne mati, ali se jim zdi klobuk imeniten, ali smešen. Smejati se namreč ni upal nihče, ker se je vsak bal Čurnovke, ki je visoko čislala svojo Rotijo. „Rotija že ve, kaj se spodobi,“ je poudarila ta odločno, če je hotel kdo z glavo kimati.

Rotija pa je bila ugenila tuje misli. Rekla ni sicer nič, vzvišena v srcu nad navadnimi ljudmi; žalila pa jo je hudo tiha sodba zaostalih rojakov. Zato se je tudi ogibala njih družbe, govorila malo in nakratko in se zatekala v dolgemu času h knjigam. Samevala je, tožilo se ji je po mestnem življenju, in tujko se je čutila doma. Njene tožbe, da ni v Stranski vasi nobene družbe, ni umela mati. Saj je vendar prihajalo toliko ljudi v krčmo in v prodajalnico, in Zora in Pavlina bi Rotiji tudi lahko delali družčino. Toda tudi tidve je imela Rotija na sumu, da se muzata njeni imenitnosti in da hočeta več vedeti ko ona.

Prepričana je bila Rotija, da jo premalo časte ljudje. Hudo jim je zamerila to neolikanost in pikro je zavrnila vsako nespoštljivo besedo.

„Rotija, pojdi pit!“ jo je klical nekoč sam župan Matevže.

Rotija se še obrnila ni. Samo usta je napela in premišljevala, kako bi izplačala tega neotesanca.

„Pit pojdi, pravim, Rotija!“ je vabil župan Matevže iznova in pomaknil kupico od sebe.

Rotija se ni genila.

Ko pa je župan še enkrat in glasneje ponovil poziv, se je oglasila Rotija strupeno, ne da bi se ozrla: „Pri nas ni nobene dekline Rotije.“

Župan je nekaj časa molčal, ker mu je bil sapa vzela odgovor; potem pa je zbral svoje misli in zaklical: „Torej pa gospodična Rotija, pojdite pit ali me pa v uho pišite!“

Rotija se je zgrozila nad toliko sirovostjo. Torej med take ljudi je zašla, med takimi ljudmi naj živi!

Ogorčena se je obrnila in šla, ne da bi pogledala Matevžeta. Oh, kako si je želela, da bi že prišel kak uradnik ponjo in jo vzela!

Sredi zime je obhajala Čurnova mati Neža svoj slavni god. Zora in Pavlina sta se posvetovali danadan, kako bi ga vredno praznovali. Čurnovka, ki je komaj skrivala radost nad pripravami, se je delala sicer malomarno, umikala pa se skrbno, da ne bi motila prirediteljic. Na godu dan je bila vsa soba osnažena, na mali mizi, kjer je bilo pogrnjeno gospodinji, je stal velik šop zelenja, bodičje z rdečimi, svetla omela z belimi jagodami, obdano in prepreženo z vitkim bršljanom. Sredi velike mize pa se je šopirila, obkrožena od žlahtnega sadja, raznovrstnega in raznobojnega peciva in sladčic, imenilna torta z napisom: Bog živi Čurnovo mammo!

Znanci in znanke so prihajali sreče voščiti, in Čurnovka jih je ponosna vodila k obloženi mizi.

„Poglej no, Matevže,“ je dejala županu, „kaj mi je spekla za god noroglavka Pavlina!“

„Veš kaj, mati?“ je dejal Matevže. „Naše ženske pa ne bi znale narediti kaj takega.“

„To ti verjamem, Matevže, tudi brez prisege. Ampak sem poglej in beri, kaj stoji na torti zapisano!“

„Ne morem, ker sem naočnike doma pozabil.“

„Na, vzemi moje; saj so moje oči ravnotako za nič kakor tvoje. Poglej! Tukaj se začne.“

Matevže je nateknil naočnike, iskal nekaj časa in našel črke, ki mu jih je pokazala Čurnovka, in bral, da naj Bog živi Čurnovo mammo. Nekoliko bolj bi se bil lahko začudil Matevže; toda tudi on je rad nekoliko ponagajal. Toliko pa je vendar omenil, da kar on pomni, se še nihče ni tako vezoval v Stranski vasi.

„Zdaj pa sedi,“ je dejala mati, „da ti odrežem kos tega ajdovega kruha! Samo gledati moram, da ne razderem pisanja.“

Da pa je imenovala Čurnovka torto ajdov kruh, to je bilo Matevžetu že tako všeč, da se dolgo ni mogel nasmejati. „Torta ajdov kruh, hehe, ta je pa dobra. Ajdov kruh, ki ni ajdov kruh, kaj je to? Hahaha!“

Iz Hrastja pa se je pripeljal na vezovanje sam Bačon s hčerko Tono. Kar so bili Čurni v Stranski vasi, to je bil Bačon v Hrastju: posestnik in trgovec, ključar podružnic sv. Antona in sv. Lucije. Bačon in Čurnovka, oba bi bila rada videla, da bi vzel Čurnov Martin Bačonovo Tono; namigavanja in mešetarjenja je bilo tudi precej; a prve besede ni hotela izpregovoriti nobena hiša. Sprejem pa je bil tako prijateljski, da se je Pavlina hitro umeknila v svojo prodajalnico in plaha prisluškovala, kaj da se govori.

„Takšen-le ajdov kruh smo spekli,“ je bahala zopet Čurnovka v hiši. „Pokusita, če vama bo všeč. Letina ni bila boljša. Tona, ti pa vzemi teh sladčic! Le postrezi si!“

„Odkod ste pa dobili vse to?“ se je čudila Tona.

„Vse domač pridelek,“ je dejala malomarno Čurnovka. „Glej, to so prunele, saj poznaš, iz domačih češpelj. Le pokusi! Ni slabo. Kadar ni drugega dela, se naša dekleta s takimi rečmi igrajo. Pavlina ima za tako delo prav spretno roko; Rotija pa prinese tudi zmeraj kaj novega iz Ljubljane. Za našo hišo je to potrebno. Zmeraj pride kakšna gospoda, in hudo je, če nima človek nič na mizo postaviti.“

„Čurnova mati,“ se je oglasil Bačon, ko se je bila hčerka načudila, „da ti po pravici povem, jaz za take stvari nič ne maram.“

„O, krompirja in repe imamo pa pri nas tudi,“ je dejala Čurnovka.

Tono je vzela Rotija s seboj, da poiščeta Martina in pogledata malo po hlevih; Bačon je pa obedel med Čurnovko in Matevžetom.

„Martin pa Tona, tole bi bil par,“ je izpregovoril Matevže, pokazal s palcem za Tono in sunil s komolcem Bačona. „Ali ni res, Bačon?“

„Res je že,“ je dejal Bačon; „samo nekam mlada je še Tona.“

„Saj se Martinu tudi še nič ne mudi,“ je pripomnila mati.

„Ti, Bačon,“ je dejal Matevže, ki je izprevidel, da ne bo izpeljal tod, „če gledam jaz tvoj voz tukaj-le pred hišo, se mi zdi, da je na svetu tak, kakršen je moj.“

„Na oko pač, Matevže, na oko,“ je menil Bačon; „kdor pa pozna delo in blago, se ne bo motil.“

„Tvojemu vozičku, Bačon, ne rečem jaz nič; samo to pravim, da ne bo ločil mojega od tvojega, kdor pogleda hitro in povrhu enega in drugega.“

„In če je povrhu še slep.“

Zabava je zastajala, ker sta Bačon in Matevže preišljavala, kaj bi še povedala drug drugemu, da bi kaj izdalo. Čurnovka, ki bi bila rada pritegnila Matevžetu, se vendar tudi Bačonu ni hotela zameriti, ker za sneho bi ona vendar rada dobila Tono v hišo, če bi odštel oče primerno doto.

„Mati, zdaj pa povej, kaj sem dolžan,“ je dejal Bačon in vlekel bankovec iz denarnice, stotak, kakor se spodobi.

„Kar obdrži, Bačon,“ je zavračala Čurnovka; „danes je moj god. Sicer pa drobiža tudi jaz nimam.“

„Saj nama lahko izmenja Matevže, ki ima denar. Kaj, Matevže, da ti nimaš denarja!“

„Veliko ga nimam, Bačon, in toliko ne ko ti. Ampak da ti po pravici povem, kar imam, imam svoje; nič sv. Antona in nič sv. Lucije.“

„Ti pa zabavljaš čez cerkvene reči, Matevže,“ je dejal Bačon; „tega ti pa ne pozabim.“

Bačonovi Toni pa se tudi ni godilo bolje. Rotiji se je zdela Tona premalo izobražena, premalo duhovita; zato je govorila z njo hladno in malomarno. Ker pa je Tona to čutila in vračala, je presedala obema prisiljena prijaznost. Martin pa tudi ni hotel porabiti prilike, da bi bil rekel pametno besedo. V prodajalnici, da, tam je bil zgovoren; toda ne z njo. Kako se mu je zaiskrilo oko, kadar sta se spogledala s prodajalko! Ali domači res nič ne vidijo? In kako je hvalil Pavlino kot kuharico! Hvaliti jo je morala seveda ž njim še ona. Res, prijetna zabava.

Tona se je odtegnila družbi z izgovorom, da mora še pogledati k šivilji. Obrisoval se je namreč v njeni duši neki načrt, ki bi lahko dobil določno obliko, če bi se ravnalo previdno.

Kakor staro znanko je pozdravila Tona Zoro prijazno in ljubeznivo in takoj je začela hvaliti prodajalko Pavlino, kako pridna da je, kako razumna, kako dobra za hišo. „Koliko le dobiva na mesec plače?“

„Nič ne vem, ker je nisem nič vprašala,“ je dejala Zora, pritrdila pa je Toni, da je Pavlina res imenitna prodajalka in takšna delavka, da je ne bi mogel nihče preplačati.

„Ali bi hotela prestopiti vaša Pavlina v drugo službo, ki bi se ji bolje plačevala?“ je vprašala Tona.

„To jo bo treba vprašati, Tona,“ je dejala Zora, „ker jaz tega ne vem.“

Tona je nekoliko pomislila; potem se je obrnila in šla.

Kmalu se je odpeljal Bačon s hčerjo. Na pragu so gledali za njim Čurnovi in Matevže, ki je poudarjal, da njegov vozič ni za las slabši od Bačonovega.

„Ampak, Matevže, dobro si mu jo zasolil,“ je dejala Čurnovka; „ta Bačon je bahat mož.“

„Kakor vsi Hraščanje. Visoko skačejo, pa malo plačajo.“

(Dalje.)

Žanjica.

Spisal Ksaver Meško.

Vročina, da še v senčni, odsolnčni sobi komaj diham. Ni le navadna julijska vročina, neznosna, moreča soparica je, znanilka in predhodnica nevihte. Drevje v vrtu pod oknom stoji po pol ure ali še dalje povsem nepremično, kakor bi odrevenelo v tem razgretem ozračju. Nenadoma pa potegne krepak veterni sunek, in v vejah zašumi, kakor bi jih piš s trdo roko in povsem nepričakovano zbudil iz trdnega sna, in bi v prvi nevolji in neljubem začudenju kar zaječale. Nevidna roka barva v daljavi nebo boljbolj svinčeno — še pred večerom bo nevihta.

Gledam pri oknu dol na njivo, kjer žanje soseda, ki se tudi večkrat za hip ozre na zlovešče oblake v daljavi. Čim bolj se nebo temni, tem bolj žanjica hiti. A pol njive pred njo je še nepožete.

„Revna žena...“

Že nekaj dni žanje. Navsezgodaj, ko odprem okno, je že na njivi. Če grem v hladnem jutru doli ob njivi, da opravim brevir, vidim, kako ima lice že vse potno navzlic dovolj mrzlemu vzduhu. Vedi Bog, kdaj vobče spi in ali spi. Ker do večera jo vidim na njivi; zvečer mora doma pač še kuhati in pospravljati, a zjutraj je spet na polju že ob prvi zori.

Res, uboga žena! — Mož je delavec v fabriki, a hude jeze, sicer pa zelo na lahko plat. Le prepogosto zaide v krčmo ali poskuša s fanti svoje moči na kegljišču. Kadar sedi v gostilnici ali keglja, vemo to navadno vsi v vasi. Ker govori tako močno in glasno, da ga slišimo vsaj do pol sela; ko pa ga že ima, ga sliši vsa vas.

Tako ostane denar v krčmi; za dom in za deco pa mora skrbeti žena.

Ko žanje, sedi fantič kakih štirih let ves dan v travi ob njivi; najmanjši otrok leži v starem vozičku, in z mehкими rokami trga cvetlice, ki mu jih daje starejši bratec. Zdajzdaj se poltiho nasmeji; vidi se mu, da bi rad nekaj povedal, a še ne more... Dva, fant in dekle, hodita v šolo; po šoli pase fant edino kravico, ki jo imajo; dekle že pomaga materi pri žetvi.

Pet jih je že zapustilo domače ognjišče in so pohiteli v svet.

„Ali se me kdaj spominjajo? In kako mislijo na mene? Hladno ali z vročo ljubeznijo, s kakršno jaz neprestano mislim nanje?“ — premišljuje revna mati menda pač marsikdaj ob delu.

Najbrž se je malokdaj spomnijo. In z ljubeznijo? Velik je svet, ubogo, ljubeče materino srce, in mnogo mladih, ljubezni željnih src živi v njem. In mlado srce bije mlademu srcu naproti... Tebe se bodo domislili v trpljenju in v ponižanju, v boleznih in v pomanjkanju. Ko jih ne bo več maral svet, tedaj se zateko k tebi, mati. In ti jih sprejmeš z ljubeznijo! Noč in dan boš skrbela in se boš trudila za one, ki mislijo sedaj tako malo na tebe. Še prijeten in sladek ti bo trud zanje...

Čuj, dete v vozičku je zajokalo.

Žanjica se vznemiri in se naglo zravna.

„Kaj jokaš, saj sem tukaj. Ali me ne vidiš, Tonče?“

Govori z najmilejšim glasom in gleda na konec njive. A k detetu se ne upa iti: preveč bi zamudila! Obenem se ozira na nepožeto rž pred seboj: o, tako mnogo jo je še!

„Natrgaj mu rož, France! Pelji ga malo! Malo ga pozibaj!“

A sedaj se oglasi še starejši.

„Lačen sem, mama!“

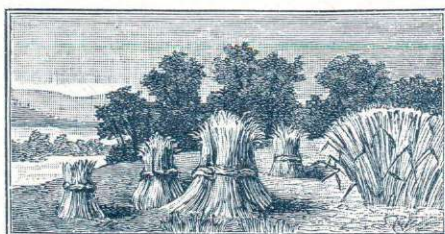
„Ni več dolgo do večera. Doma dobiš. Saj vidiš, da tukaj nimam.“

A doma? Menda tudi ne bo mnogo!

V daljavi, v svinčenem morju nad gorami se oglasi otlo bobnenje. S skrbjo in s strahom se ozre žanjica proti zapadu, ki grozi s temnejšim in temnejšim licem. S skrbjo in z ljubeznijo pogleda spet na otroka. Tudi za ta dela! Kako bi ji pač moglo nebo braniti, da se trudi za nju, za nedolžna in slabotna, vedno lačna, vedno kruha proseča?

Skloni se in hiti, kakor bi bilo v nevarnosti življenje, njeno ali celo ono otrok...

Čudovito, koliko pretrpi v kratkem človeškem življenju dobra žena in ljubeča mati...

Iz naših dni.

Novela. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

Pretekli so meseci. — Od Torinija nobenega glasu. V svoji čumnati sem dušila jok deteta, da ga ne sliši oče, ki je prisegel, da zavije vrat tržaški zalegi. Negovala sem dete, čakala Torinija. Kar dobimo vest, da je sicer priplul z „Delfinom“, a odplul takoj z drugo ladjo v Aleksandrijo . . .

— Zdaj hočem biti na jasnem, kaj imam v hiši, je rekel oče in se odpravil na pot v Trst, v palačo Torinijevo. Videl je, da mora biti tam neizmerno bogastvo. Toda kaj ni poštenje dražje od vsega, kar je na svetu? Je, in Torini bo popravil, bo uredil zadevo, oče bo poslušal očeta. Poslušal ga je res. A zardel je jeze in vrgel baržunasto čepico z glave: — Nova oslarija Alfredova! Kaj hočete, prijatelj? — Treba je, da se sporazumemo. —

Toda ko je moj oče povedal, da želi, da se Alfredo poroči z menoj in mi tako vrne čast — se je nasmejati stari Torini glasno: — Nič drugega? No, prijatelj — potem je pa tudi vse v redu — kajpada! — Potrepal je mojega očeta po ramah in dejal dobrovoljno: Le pojdite domov, naj počaka nevestica, da se vrne ženin. Hahaha! Zato se je mudilo Alfredu iz Trsta! Da, ko bi poročil on vse! . . . Bomo že uredili, prijatelj, saj smo galantuomini, vemo, kaj mora biti. Tu — dajte nevestici za plenice.

Potisnil je očetu petdesetak v roko in njega črez prag. — Moja Dela vam ne bo delala sramote, je zagotavljal moj oče še na pragu, — šolala se je v samostanu . . .

— Da, da . . . Ali meni se mudi . . . Nicolo, spremi tega prijatelja vun . . . —

Doma smo si razlagali po svojih željah, kar je govoril stari Torini. Za tisti petdesetak sem kupila krasen voziček in drugih stvari za otroka, da ne bo sram Torinijevih, ko pridejo. Že se je udobrovoljil in je upal oče, že je pogledal malega in pritrnil materi, da je to res lepo gosposko dete. — Kapitana smo pričakovali — pa prišel je rumenopolti Tržčan in se nam predstavil za Torinijevega odvetnika.

Velel me je klicati in me vprašal naravnost, če zahtevam mesečno podporo ali odpravnino. Toriniju da je ljubše, da se uredi vse nakratko — sicer ne ve, ali je kriv njegov sin — vendar ne mara, da bi se vlačilo po javnosti njegovo ime. — Strmela sem

v odvetnikov pergamentni obraz — jecaje sem mu razložila, da je obljubil, da me poroči. — In Vi ste verjeli, se je smejal sirovo. — To obljubuje vsakdo . . . Morali ste si pač misliti, da vas ne vzame kapitan, tak mož, ki priženi lahko par stotisoč kron in deklet od stanu . . .

— Mi smo poštene hiše, se je užalil moj oče. Dekle bi se bilo dobro poročilo. Taka škoda se ne da poravnati z denarjem, vzeti jo mora.

— Vzeti jo mora, je ponavljal odvetnik. — Kdo ga prisili! Bodite pametni, to so vsakdanje stvari. Veseli bodite, da je pripravljen stari na žrtev. Dobite k hiši par tisočakov — in zetov ne bo manjkalo.

Konec pogovora je bil ta, da je vrgel moj oče odvetnika iz hiše in mene za njim: — Hodi in poišči svojega zapeljivca. Kadar boš žena, poročena, tedaj se vrni — dotlej pa te ne poznam. Ti starka neumna, ti pa glej!

Tako je zagrozil materi, vrgel na cesto otroški voziček, lepo vezeno perilo, vse moje stvari — in zaprl hišna vrata. Jokaje sem sedela z detetom na kamnu, nisem vedela, kam. Takega obiska se boji prijatelj in sorodnik. Stara Barba, ki je prala tisti dan pri nas, mi je pobrala perilo in obleko, naložila par jerbasov in mi prinesla dvajset kron. To mi je dala mati skrivaj na pot; sporočila mi je, naj grem v Trst k Ivani Šparoldovi, ki se je bila omožila iz Devina v Trst in ima ljudi na hrani in stanovanju. — Tam naj počakam, da mine očeta najhujša jeza, mati bo že kaj pritrkala in poslala. Gledam naj, da govorim s Torinijem. — Mož, ki je peljal deske v Trst, je naložil moj lepi otroški voziček in jerbase. — Ivana me je sprejela prijazno — ali upanja, da pri Toriniju kaj dosežem, mi ni podprla. Poznala je tržaško življenje. Tolažila me je, da se unese oče, da dobim še vedno lahko moža. Jaz pa sem zagovarjala Alfreda; samo njegov oče mu brani, on je dober. In vzeti me mora, če ne, tožim. Saj mora biti na svetu pravica za zapeljano deklet, za otroka brez očeta . . .

Dan za dnem sem hodila v pristan. Sirovi dovtipi, radovedni pogledi, drzna vsiljivost me je sprejemala. Vpraševali so me, koga čakam. Ko je bila signalizirana „Trieste“ iz Aleksandrije, mi je javilo to smehljaje par pomorščakov. Torini prihaja! Obsedela sem na kamnu mostišča, vsa trepetajoča

sem poravnavala Ninovo obleko, mu gladila kodrce in se čudila podobnosti med sinom in očetom. Pač se razveseli Torini tako lepega otroka; popelje me kam, kjer naju ne bo motil oče, poišče mi stanovanje, poskrbi, da bo hitro poroka. Ne s sijajem, o katerem sem sanjala pretekle dni — tiho in skromno se bo vse izvršilo z nevesto brez venca . . . In velika bo moja sreča, ko bo tako poravnani moj greh, oprana moja čast, ko bom preskrbljena za prihodnost! Naj seka Torini tudi drva na meni, jaz bi pretrpela vse. O, samo pridi, Torini, vzemi svoje dete na srce in izbriši solze meni . . .

— Bilo je vroče, gospodična Nevenka, močan duh je puhtel iz morja, kamenje je žarelo. Po razbeljenem tlaku so hodili samo ljudje ki jih je klicalo opravilo, ki jih je čakala ura odhoda. Par mornarjev se je bilo zleknilo po mostišču, na parniku so dre mali, težko so visela sidra. Kakor da je postalo vse trudno, kakor da je trudna tista gladka širina, ki odnaša nezveste . . . Trudna pa ni bila mlada dama, ki je šetala mimo mene ob roki starega gospoda. Tako sveža, kakor da je prišla ravno iz kopeli. Mimogrede se je ustavljal njen pogled na Ninu, šepetaje je pregovorila: Papa, kako krasno dete! Aj, komu je vendar podobno? — Pristopila sta k otroku, ga božala. „Ljubček!“ je rekel stari. Komu je le podoben? je ponavljala mladenka. — Glasen pozdrav je odpeljal njeno misel k elegantnemu priletnemu gospodu, ki je imel v obrazu ponosne poteze Alfredove. Stari Torini je to — sina čaka! A onadva, koga čakata onadva v tej vročini? Zakaj je zardela mladenka? Kako nežno ji stiska stari Torini roko, kako očetovsko ji pogladi lice . . . To je oni, ki je spremil mojega očeta do praga, ki hoče plačati čast in ljubezen z denarjem . . . Kar izpregovori leno na vrveh ležeči mornar: „Vročina podžiga ljubezen — Polonijeva težko čaka Torinija — pa jo že mine, kadar ga spozna.“

„Kaj pravite?“ sem zajecala. „Ona dama?“ . . .

„Je Torinijeva nevesta, kup gre na kup . . .“

Zazeval je in se obrnil na boku. Odrevenela sem. Toliko da mi ni padlo dete iz naročja. „Pazi na dete, vražja Kranjica!“ se je zadril sivobrad mornar in me pogledal zaničljivo. Pazim naj, pazim . . . Čemu? Ali ni najbolje, da planem z detetom v morje? Saj se odpira pred menoj samo jezero trpljenja. Torini se ženi! Ah, ne — to ni mogoče. Pač sili oče, a on ostane mož beseda. — Nič nisem vedela, kdaj je priplula „Trieste“. Naenkrat je postalo živo okrog mene — čula sem ime Torinijevo — nato njegov glas . . . Pogledam. On poljubljuje roko Polonijevi, ona mu gleda zaupno v oči . . . „Proč od njega!“ zavpijem in skočim tja. Nekdo me pridrži in tačas odideta onadva na ladjo, izgineta.

„Kaj vam pa je, dekle?“ me je vprašal mlad mornariški častnik, ki me je držal s trdo roko. Pogledal je sočutno otroka, govoril je slovensko. Povedala sem mu naglo vse. On si je grizel konce nohtov in si segele parkrat nervozno v lase. Rekla sem mu, da zahtevam pravice, vprašala, če je znan s Torinijem, prosila sem ga, da mi pomaga. Odgovarjal mi je z zadrego usmiljenega človeka, ki ve, da ima njegov bližnjik prav, a ve tudi, da mu ni pomoči. Peljal me je v bližnjo vinotoč in mi pojasnoval: „Kaj hočete, ubožica — vi ste pač otročja, ne poznate sveta. Ženske ste vse take . . . Kako naj Vas poroči Torini? Uničena bi bila njegova prihodnost. Zakon določa možovo stopinjo v javnosti, žena in njeno sorodstvo ga povišuje ali ponižuje. Torini je ud tržaške noblese, njegov oče je občinski svetnik, upa, da postane še župan tržaški. Zato se mora vezati njegov sin s hčerko rodbine, ki je ugledna in bogata kakor njegova; če vzame revno slovensko dekle, izgubita oče in sin ves ugled . . .“

„Tako!“ sem zakričala. „To bi mu vzelo ugled! Če ravna pravično, to mu je sramota — in jaz — in moje dete!“

„Eh!“ se je nasmehnil lehkomišelnost. „Pobotajte se s Torinijem, čedno dekle ste, ne bo Vam sile za moža.“

„Ali jaz hočem pravice!“ sem udarila po mizi. „Zaklel se mi je in jaz ne maram nikdar drugega, naj mi pomagata Bog in sveta Lucija!“

Častnik je prebledel in vstal, rekoč: „Zvestoba je silno lepa, ali včasih zelo neprilичna stvar. Moram v službo, krasotica moja, prosim Vas, ne delajte Toriniju neprilik, obrnite se name, preden ukrenete kaj — stanujem Via san Giovanni, ime mi je Milan Strgar.“

„Milan?!“ se zavzame Nevenka. „A da! Vozil je s Torinijem, oni ga je podpiral pri snubljenju Koperčanke. In to je rekel? Zvestoba je včasih zelo neprilična stvar . . .“ Nasmehnila se je bridko. Jelušička ji je stiskala sočutno roko: „Zdaj vem, zakaj . . . Pekla ga je vest, a ga ni bilo toliko moža, da bi se odrekel ugodnostim bogate ženitve. Zakaj bi se tudi pomišljal možki radi ene ženske, ko se mu jih ponuja toliko vsevprek? In strici in botri in prijatelji in znanci, vsak mu kaj priporoča. Kakor da jih je kdo najel . . . Vem, vem . . . Mar ne bo nikdar drugače?“

„Morale bi postati me drugačne. Ne biti tako neumnoslepe, ne tako lahkomišelnost. Poglejte — po vsem, kar sem videla in kar sem slišala od Strgarja, se nisem izpametovala: Vsi lažejo, samo Torini mi pove resnico, Torini mene ne zavrže, on je dober, plemenit. Povedali mu niso . . . Čakala sem ga pred njegovo palačo. Hotel je mimo mene. Pri-

jela sem ga za roko. — Kdo ste in kaj hočete? je zavpil, se otresel in izginil pod stebrovjem vhoda. Hotela sem za njim, pa že me je prijel redar za roko: Beračenje je prepovedano na cesti!

Beračenje! A jaz iščem samo pravice! On je oče tega otroka! In zdaj se dela, kakor da me ne pozna!

Ogledoval me je in zmajal z glavo: „Siromatica! Kake pravice hočete? Take stvari so vsakdanje v Trstu. Tožiti morate. Sicer pa najdete tega gospoda v pisarni Adrije.“

Poiskala sem pisarno, hotela k njemu. Zdi se, da je pričakoval tega. Sluga me ni pustil v sobo, naznanil me je in se vrnil z zahtevo mojega naslova. „Kapitan je rekel, da počakajte doma,“ mi je namožiknil. — On pride, se pomeni! Saj je dobrega srca, zlate duše. Vse mu potožim — on mi reče: „Potrpi — kmalu se izpremeni žalost v veselje — ponižana boš povišana.“ — Potrkalo je — jaz sem obsedela — ni mi bilo treba skočiti naproti lepemu kapitanu, rumeni Italijan, Torinijev odvetnik, je stal pred menoj.

Pogledal je zaničljivo dete in mi razložil, kakor bi govoril o ceni zelnatih glav, da ne morem prisiliti Torinija, plemenitega gospoda kapitana Torinija, da me vzame, ker je voljan urediti stvar drugače. Vzajem naj lepo vsoto, katero mi ponuja, in potem naj ga pustim v miru, plemenitega gospoda Torinija, sicer me da plemeniti gospod zapreti. Položil je predme štiri tisočake in pobotnico v podpis. Raztrgala sem pobotnico, vrgla rumencu denar pred noge. Denar za poštenje, za dušo!

Poiskala sem odvetnika Slovenca, h kateremu se zatekajo okoličani. Tudi on mi je povedal, da ni pravice za zapeljano dekle, da ni paragrafa v obširni knjigi postav, ki bi prisilil zapeljivca, da vrne svoji žrtvi izgubljeno čast. Tožim lahko, če nezakonski oče noče skrbeti za otroka. Kje je pravica za nas, gospodična? Namesto da vpijejo in pisarijo moderne ženske o svobodnem materinstvu, naj bi vpile rajši o krivici svobodnega očetovstva. — Glejte, jaz sem lazila od odvetnika do odvetnika, napolnila sem ves Trst s klicem po pravici — a vsakdo mi je rekel, da je vse v redu . . .“

„Vse je v redu vse, leta in leta ga čakate, pa je vse v redu,“ si obriše Nevenka solzo sočutja in lastnega gorja. „Kako pa . . . Vi ste vendar omoženi?!“

„O ta moja pregreha! Ubogi moj dobri mož! In Vaš kapitan, ta Milan Strgar, ki je hotel rešiti prijatelja . . .“

To je prišlo tako. Ko sem videla, da ni pravice zame, sem se zaklela, da Torini tudi druge ne bo imel . . .

Našla sem pot v palačo Polonijevo, pokazala sem mladi dami svoje dete . . . Uničila sem rože na njenih licih, pregnala sem zmagoviti usmev Torinijev. Stari je besnel, mladi mi je sporočil, naj se izgubim iz Trsta, sicer me bodo poslali staršem po odgonu. Naj grem — kam naj grem? Domov nisem smela, v službo nisem mogla z otrokom, tudi sem se zgrazala ob misli, da bi služila. Dela in pokorščine nisem bila vajena. Čutila sem se zapuščena od Boga in ljudi. Denar, s katerim me je zalagala skrivaj moja dobra mati, je pošel, mene je čakala sramota odgona, mene, ki sem se tako postavljala pred našimi dekleti! Vsi bi zijali v mene, morda bi me videl Bazovičan — oče bi umrl od sramu, mati se ne bi upala iz hiše. — Šla sem in prodala svojo verižico in uhane. Plačala sem stanovanje in si kupila za ostanek samokres. Hotela sem končati zapeljivca in sebe.“

„Za božjo voljo!“ se prestraši Nevenka.

„O nič se ne ustrašite!“ zamahne Jelušička; iz njenega izraza ni jasno, ali je zadovoljna ali ne, da se ji je ponesrečila morilna nakana. — „Kaj je to kaj strašnega? Seveda, Vi prosite Boga za srečo Milanovo — pa tudi izkusili niste, kar sem izkusila jaz. No, tudi meni je poslal Bog pomoč ob uri pogube . . . — Naj Vam povem. Ko pojde na ladjo, da se izogne svoji dolžnosti, tedaj — sem namepravala — naj ga zadene moja krogla — mene in dete pa naj zagrne morje. Vedela sem, da se pripravljaja „Delphin“ na pot, da mu bo kapitan Torini. — Sedela sem na kamnu, kakor tedaj. Potniki so stopali, spremljani od postreščkov, z velikimi kovčegi na ladjo. Zraven „Delphina“ se je zibal mali „Koper“; tudi nanj so prihajali potniki, posedali okrog kurilnice, ob bočnicah. Širokopleč, dobrodušen, se je razgovarjal zraven mene mož v modri bluzi mašinistov s staro gospo. Bil je Andrej, moj sedanji mož, in njegova mati. Bil je že oblečen za službo, ko je skočil še enkrat s „Kopra“ do matere. Pogledoval me je kradoma.

„Glej mama, krasnega otroka,“ je opozoril starko in stopil k meni. Nasmehnil se je priljudno otroku in Nino je segel z drobno ročico po njegovih brkih. — „Ne greste na Koper?“ me je vprašal. Odkimala sem. Hotel je še vprašati, kar ga udari po rami mornar „Delphina:“ Ho, Jelušič! Danes vozite z novim kapitanom in mi z novim častnikom. Mladega kapitana ste dobili in dolgčas bo Toriniju po njem. A Vašemu ne bo dolg čas, ker se ženi v Kopru, haha! Kaj pa Vi, stara morska dlaka? Zakaj se ne ženite? Mati se Vam stara, Vi ostanete sami — vidite, pa bi Vas čakala takale o prihodu . . . A glejte: kapitana, „Kopra“ in „Delphina“ se kar ne moreta ločiti — tu prihajata roko v roki . . .

To je bil tisti hip. Roko v roki sta prihajala Torini in Milan ... Stisnila sem samokres v desnici, dete v levici. Morala sta mimo mene ... Ne vem natanko, kako je bilo ... Zavrtelo se mi je v glavi. Ko se zavem, me je držal Jelušič, njegova mati je mirila Nina, okrog nas truma vprašajočih — Alfreda nikjer.

„Sem zadela?“ vprašam.

„Bojte se Boga, ženska. Človek nima pravice do svojega, ne do drugega življenja. Vrnite se domov — ne verujte sladkim besedam.“

„Kaj ga nisem? On bo živel z drugo? O, jaz nočem prenašati sramote!“

„Nespametnica! Ste prva ali zadnja? Izkažite otroka Bogu in ljudem in Bog Vam pomore. Kje ste doma?“

„Nimam doma, nimam poštenja! Vse mi je vzel zapeljivec, kam hočem? Groze mi z odgonom ... Pustite me, da umrjem.“

„Kaj je hotela? Kaj hoče? Ustreliti nezvestega! V morje! Kje je redar?“ Tako je šumelo okrog mene, jaz sem se vila iz močne Jelušičeve roke. Za njim zagledam Vašega Milana. „Za božjo voljo!“ je hitel, nehajte vendar, sicer Vas zapro in Vam vzamejo dete. Dajte, Jelušič, dajte, odpravite jo z Vašo materjo. Da ne bo nepotrebnega škandala. Drugo uredimo potem — treba je na ladjo. A — tu je redar ... Nič ni, prijatelj, nič — napotili so Vas — mal prizor med zaljubljenimi, a zdaj je vse v najlepšem redu, kakor vidite.“

Ni neumne matere sin Vaš kapitan. Iz njegove geste je posnel redar, so posneli kričachi, da je bilo nekaj med Jelušičem in menoj. Opazke, šaljive, zbadljive in resne, so deževale na plečatega moža. Zaradel je, se zgenil in pogledal mater. „Idi, idi,“ ga je silila mati, „za svojim poslom, dekleta odpravim že jaz.“ — „Da si ne naredi kaj, mati.“ — „Ne bom je pustila, bodi brez skrbi.“

Ste že videli, gospodična, barko, ki jo pripelje mornar po nevihti domov? Razbita je. A on ji maže skrbno razpoke, postavlja nova jadra ... Tako se je godilo meni. Samomorilne misli so se mi razpršile pod prigovarjanjem pobožne stare žene. Peljala me je v cerkev, kjer sem obljubila slovesno, da hočem še živeti. Peljala me je k svoji znanki, šla je k mojemu očetu. Oče ni hotel slišati ničesar. Treba je bilo torej v službo. Ali dete ... Izročiti ga tujim ljudem, kaka muka ... Začasno sem si hotela pomagati s šivanjem. Pa prišlo je drugače. Jelušič je prevzel varuštvo otroka. Uredil je zadevo s Torinijevim odvetnikom — sprejel denar, ga naložil na obresti. Jaz nisem branila. Saj sem spoznala žensko revščino. In potem ... Vaš kapitan je nagovarjal — vse drugo Vam povem drugič, gospodična — mama je za nama.“

Pajčolan je naredil kolobar — stara, mlada, otroci, vsi so izginili v toku, prihajajočem od kolodvora. Osupla, nevede, ali sanja, ali je res, da je zaupala tujka tujki toliko gorja, obstane Nevenka. Jelušičkina povest, Milanov prihod so jo zmedli popolnoma. Nocoj! Počaka na kolodvoru, da ga vidi, da vidi njegovo ženo. Ne — ne! Ne sme. Videla bi jo Milanova mati, videli bi jo znanci in sodili. Neprilichna je zvestoba, Nevenka, neprilichna ... Tako sodi svet — —

Noč ni prinesla pokoja. Slike starega gorja, slutnja novega, so razdevali Nevenki srce. Pod njenim oknom je blestela Ljubljana. Prelivala se je neustavljena, kakor se ne ustavi velika boleost življenja. A ko je zažarela zjutraj v solncu, je vstala Nevenka naglo in se čutila kakor na velik praznik. Danes se vrne, se vrne mladost.

In valovilo je po zraku, šepetalo je drevje. Po Tivoliju goste vrste vzhičenih ljudi, nad njimi plavajo mogočni valovi narodne pesmi. Gorijo lica in srca. Narod. Bratstvo. Slava. Razžarela se je tudi Nevenka. Pa ni je opajala ona bajna slava, katere ni umevala njena mehka duša, njej ni pela pesem o davnih činih junaških dedov, ne o prihodnosti slovanstva — po njeni duši je velo samo: kapitan, mladi kapitan.

On je tukaj, so ji šepetali kostanji. On te išče ... In vrnila se je radost iz onih daljnih poljan. Tonila so leta. Ni več sivih las, ne razočaranja. Kratkokrila, polna vere v življenje, hiti deklica pod kostanje. Rože na slamniku kimajo fantu v pozdrav. Odprt se jima smehlja svet ...

O glej, Nevenka! Je ali ni? Zlati našivi, bel telovnik, črna suknja. Kapitan! Oko, ki ji je edino na svetu, prevzetna usta, ki zakrivajo mehko srca, drzen nos, drobne brke. Milan! Niso te izpremenila leta, prijatelj — samo tiste dolžnosti ni bilo pod očmi ... Kaj nisi srečen, Milan? Kaj iščeš, po kom se oziraš? Saj je tu tvoja, vedno tvoja Nevenka ... Ah! Zagledal jo je, prebledel. — Kakor da mora biti, tako sta se ustavila, kakor da mora biti tako, sta hodila nema med glasno družbo. Beseda ni mogla na usta. Zopet hodita pod kostanji, se pogledujeta. Ali plašni so ti pogledi. Zaplakala je radost in odbeignila. Bridko je prišlo iz stisnjenih ust nekdanje zaročenke:

„Si — ste mar sami?“

„Ne,“ je odgovoril hripavo in prevzetna usta so se tresla. „Žena in otroka sta v Švicariji. A ti? — Vi Nevenka? Sami?“

„In ostanem sama,“ je bil njen trpki odgovor.

„Sveti Sergij! Kaka neumnost! — Če misliš radi tistih čenč — bili smo otroci ... Oprosti, Nevenka, nisem te hotel žaliti ...“

Zavalovila je reka gorja. Toliko let čakanja — in zdaj: Bili smo otroci. Pokazala je na svoje lase, Hotela mu je očitati, govoriti o svojem strahu pred prihodnostjo — pa kaj bi mu govorila, njemu, ki ima, ki mora imeti srce samo za svojo ženo. Mrzlo se je naklonila: „Oprostite, da Vas zadržujem . . .“

Kako je prebila tisti dan? Sam Bog ve. Zvečer je bila predstava na čast gostom. Nevenko je bilo strah svoje samotne sobe, nemir jo je vrgel v gledališče. Tja v peto vrsto parterja. Gledališče je bilo razprodano, občinstvo veselo, dasi zaspano in trudno. Nevenka je sedela, kakor da je odsotna. Res je blodila njena duša po Golovcu, poslušala je šumenje smrek: Kje je tvoj poročni venec, Nevenka? Kje je mladi kapitan? Jelušičkin pritajeni glas je sikal: Ni pravice za žensko . . . — Kar se strese. V tretji vrsti pred njo je črnolasa moška glava, k njej se nagiblje plavolasa ženska, med njima se vrtita dve nemirni otroški glavici, lasce kakor predivo, glasek kakor srebro. Milan in ona!

Bogato in okusno je oblečena Koperčanka, lepa je oblika njene glave, mirne in elegantne so njene kretnje. Res je dama ta kapitanka, pozna se ji, da se ni borila nikdar za srečo, ne za kruh, vse je bilo tu, vse ji je pripadlo, ko je prišla na svet. O, ti lepa! Dovolj oboževalcev si imela — zakaj si oropala mene mojega edinega zaklada? Ti seveda — ne, ti ne veš — sicer bi ne bil tako miren tvoj glas. A da veš — saj si njegova žena!

Besno se dvigne sovraštvo, ki je spalo v Nevenkinem srcu . . . Kakor da čuti v svoj hrbet uprte neprijazne poglede, se ozre mlada gospa, pogleda naravnost v Nevenko. Njene oči, modre, tihe spominčice, so vpraševale: Kaj je med nama, ti tuje, mrko dekle? — Tako čiste so tiste oči, tako jasno seva z visokega čela, tako nežno in blago je lice Milanove žene, da povesi Nevenka osramočena pogled, da se poleže vihar v njeni duši. Kako naj bi črtila to lepo, blago bitje, ki je Milanova sreča? Na odru je odrekel neusmiljen oče snubilcu svojo hčer. Tragedija tu —

tam. Milan je trpel, se nemirno premikal, kajti pogostoma se je ozirala njegova žena v Nevenko, junakinja na odru je prisegala, da ostane zvesta — do hladnega groba. Se spominjaš, kapitan? — Vstal je sredi dejanja. „Idiva!“ je velel ženi. Začudenje se je izrazilo na mirnem obrazu plavolaske. Vzela je manjšo

„PRAŠNÁ BRANA“ (SMODNIŠNICA) V PRAGI

deklico in opomnila malega dečka: „Zlatko!“ — Mimogrede se je strnilo njeno oko z Nevenkinim.

Tisti večer je sedela dolgo na klopi ob Ljubljanici negibna ženska postava. Mimo nje je pobijal val vale, a ni odnašal velikega Nevenkinega gorja. Plamen se je dvignil iz pepela. Zdaj se vrnejo prečute in prejokane noči, dnevi prežiti, v obupnih fantazijah, ko bega duša od kraja do kraja, ko pribeži

plaha v svete hramove, se klanja Bogu, prosi svet-nike pomoči. In ne najde tolažbe, ker ni vdanosti. Kaj briga vse to Milana? On je oženjen. —

VI.

Zastave ne vihrajo več, slavnostno razpoloženje se je razkadilo. Vse je pobito. Drevored, ulica in ljudje. Zdi se, da ima vsa Ljubljana velikanskega mačka. Po vseh ulicah zdelani obrazi. Hiše se drže čemerno, kakor da jim je žal po pisanem okrasju zastav in vencev, ki leže zdaj uveli in pohojeni po prašnih tleh. In lope in mlaji! One iste roke, ki so jih stavile, jih podirajo. V trumah se zbirajo okrog delavcev otroci in se čudijo v svoji preprosti pameti, da razdirajo odrastli in modri ljudje, kar so včeraj postavili s trdom. Kakor otroci svoje peščene hišice, kadar jih mine volja igranja.

Kapitan Milan Strgar sedi z doktorjem Mirnom ob oknu v kavarni „Evropa“. Žive oči nosijo sence, lasje mu vise neredno po čelu, obutev je prašna, predsrajčnik zmečkan, kakor da je prebil Strgar vso noč po gostilnah, kakor da nima žene. Ta kapitan! Pred njim leže prazne stekleničice in kupci pepela. S pijačo in svalčicami si preganja mačka. Njegov tovariš pri mizi, elegantni in dostojni doktor Miren, pa čita v razstrti „Politik;“ ne govori, samo včasih pogleda prezirno kapitana. Doktor Miren pač nima mačka. Blagajničarka se nasmehne sama sebi: Kako bi mogel imeti doktor Miren mačka? Kaj ni njegov tast strogi in elegantni vpokojeni major, kaj ni njegova žena bogata Vrhničanka? In Mirna je bila in ga je sama solidnost. A kapitan . . .

Morda je ugenil Strgar blagajničarkine misli. Ko ga premeri Miren s karajočim pogledom, vrže šele do polovice zgorelo svalčico ob tla in nahruli prijatelja:

„Ti, Tomaž, ne glej me tako ošabno, da veš! Kaj si domišljuje ta podlasica, in samo zato, ker nima mačka! In zakaj ga nima? Zato ker mu tega ne dovoli njegova visokonosa žena in ker njegov tast ni vnet za bratstvo Slovencev in Hrvatov. A jaz, ti bornirana duša, nisem kopna podlasica, jaz sem povodna raca — ne raca, ne . . . Veš, kaj je mornar, ti polakirani majorjev zet? Vesela duša je mornar, vesela. Haliho, hoho! In žena mi ne brani, da se zabavam, ker je poštenega Primorca razumna hči in moj zet je za bratstvo, čuješ Tomaž: V kolo, braća . . .“

Kapitanov glas se zadrigne, Miren čita naprej. Kapitan si prižge novo svalčico, se nasmehne radovednemu obrazku, ki je pokukal izza širokega slamnika v okno kavarne. Njegove misli se zapletejo. Tako razburjene so njegove misli te dni. Tako mu

je kakor potoku, kadar zaženeš kamen vanj. Potok dela kolobarje, se jezi, ali kamna ne spravi iz sebe. Tudi Milan ne pozabi svinčenotežke misli, ne spravi iz duše onega očitajočega pogleda, glasu . . . „Rekli ste, mati, da ni zadovoljna,“ je očital materi. „I kaj je to tebi mar, ti si oženjen,“ mu je odvrnila mati nevoljno. „Če se ni hotela močiti — njena škoda.“

„Hej Tomaž! sošolec! kaj sediva tu v dimu, ko je zunaj rosno jutro in se izprehaja zunaj naša mladost. Mladost brez skrbi — poezija . . . A mi stari filistri, sedimo tu. Mi ne moremo objeti mladosti, mi ne smemo skakati preko jarkov, mi smo solidni — eh, tako solidni! Družinski očetje, mestni svetovalci, poveljniki ladij! Prokleta proza življenja! Čuj, doktor — ti si skriven grešnik: Mimo gre najlepše dekline, pa ti še ne pogledaš ne iz tiste papirnate cunje. A kaj pravi „Politik“? Se je pretresla Evropa radi naše slavnosti?“

„Da. Govor je o grozeči nevarnosti združenja Slovanov . . .“

„Haha! kdaj pride do tega, Tomaž? Rajni Starčević je pač rekel: O svojem času bo uredil to stvar narod s svojim kraljem. Ta čas ne bo našel mojih kosti, ne las . . .“

„Strgar, ti imaš danes fundamentalnega mačka!“ se oglasi nekdo od sosednje mize. „Kaj ne vidiš, da napredujemo Slovenci povsod? Zapovedujemo na Dunaju, če ne v Ljubljani, skoro dobimo ministra.“

„A!“ Strgarjeve oči se razbistrijo, ko pogleda hudomušno mladega optimista, Kranjca, ki je skočil preko Krasa v Trst, da zastopa pravde Slovencev.

„Čuj, prijatelj! Žal mi je, da sem postal mornar. Zdaj sem obskuren kapitan. Da sem se lotil pravdoznanstva, bi dosegel gotovo ministrski stolec. Kaj jaz ne? Pri prepirih med otroki sem vselej zmagal, in Zlato prepričam, kadar hočem, zadeve svojih prijateljev uravnavam — sploh sem bil rojen za kaj višjega. — Pa nihče ne more preko svoje usode,“ se obrne Strgar bolj tiho k Mirnu: „Bil sem odnekdaj preveč občutljiv, ali, da rabim pravi izraz, čuvstven. Zaljubljen človek nima pameti. — Prezgodaj si začel, je dejal moj oče. Prva ljubezen, otročja igra, me je vrgla na morje. Druga ljubezen, me je ustavila ob bregu, mi povezala krila. — Hite ladje velikanske na nevarna dolga pota, izzivajo valove Severnega in Južnega morja. Jaz pa vozim iz Trsta v Koper — iz Koperja v Trst . . . Doma me čakajo vedno isti objemi in poljubi, iste besede. Na ladjo prihajajo vedno isti potniki, ob cilju je vedno isto nabrežje. To me mori, Tomaž. Premlad sem se ustavil . . . Zdaj se mi zdi večkrat, da me kliče mogočno morje v daljave, zdi se mi, da me čaka tam za oceanom ob-jokana duša . . . Duša, ki je bila vedno z menoj, duša, ki umira hrepenenja po meni . . .“

Karajoče pogleda Miren izza „Politike“, karojoče izpregovori: „Ne razumem te, Milan. Krasno in dobro ženo imaš. Kam hrepeniš? O kom sanjaš? Ali je nemara res, kar govore po Ljubljani: da imaš znanje z Jelušičko . . . ter da se sestajaš z neko staro znanko v Tivoliju, v gledališču . . .“

„A tako!“ pridvigne okarani grešnik uporno glavo: „Ljubljana je tedaj še vedno dom malomestnih spletk, opazovanja in prenašanja. — Kar se tiče sestankov, ti prisežem, Tomaž, da ni res. Slučajno sva se srečala v Tivoliju, slučajno sva se videla v gledališču. Siromačica! Glej, ona mi je ostala zvesta . . . A ne misli nič — samo slučajno srečanje; nisem je klical!“

„Ne vem, kaj bi rekel,“ si ogleduje Miren gladko opiljene in svetle nohtove. „In Jelušička?“ pristavi počasi, zategnjeno.

„In Jelušička?“ oponaša kapitan dvomljivo zveneči prijatelj glas. „Saj sem ti pravil še spomladi, ko sta bila z Majdo in Sofijo pri meni, kake sitnosti imam jaz s svojimi prijatelji. Povedal sem ti Torinijevo afero ž njo, povedal, da se vtika ona v njegove ženitve, da pogleduje on za njo, in da misli nora reva — kaj jaz vem, kaj. Tu in tam sliši kaj o ločitvi zakonov, pa ji zavre grešna kri. Ona pozablja Jelušičeve plemenitosti, pozablja svoje prisege, svoje dolžnosti napram hčerki. Ničesar ne dopoveš tej nori ženski, ki ve samo to, da se čuti Torini krivega pred njo, da bi hotel poravnati, da je v njegovi moči. Ona si razlaga to tako, da jo Torini ljubi. Pa to ni res. Kaj muči človeka, dokler živi, Tomaž? Valovanje srca in krvi, napuh življenja. Vidiš: ko se je vrnil Alfredo Torini po večletni odsotnosti, je dal, to se pravi, sem dal jaz Jelušički migljaj, naj se ogiblje Torinijevih poti. Kar je bilo, je bilo, ona je omožena, on se oženi, pa je! A glej nore reve! Jela je hodita na Alfredovo pot, spomnila se je svoje prisege, da ga ne bo imela nikdar druga. Zapuščati je jela dom, hčerko, lišpati sebe in dečka. Stari Torini priganja mladega, da se oženi. Leta so tu, edini sin je, potomec stare pristnoitalijanske krvi. Oče si je domišljeval vedno, kako visoko se popneta on in njegov sin. Oče bi zasedel rad županski stolec in čuval Trst pred slovenskim in nemškim navalom. Zato je pustil sinu, da živi potratno, zato je trošil velike vsote . . . Bilo bi se posrečilo, da ni bilo Jelušičke. Ona je razdrila zasnovano vez Torinijeve hiše z ugledno hišo Polonijevo. Neznatna okoličanka, igrava tržaškega kavalirja, je znala preprečiti vsa dolgo let snovana podjetja starega patricija. Zdi se, da je res, da razdira kletev zapeljane nedolžnosti hišo. — Torinijeva, pred par leti tako trdna, se maje, če je ne podstavi velika dota, se podre . . .“

Z nervoznim drgetanjem je povedal kapitan zadnje besede. Odvetnik je prikimal važno in poslušal pozorno. „Le naprej,“ je izpodbudil prijatelja, ki se je nekam zamislil.

„Da — kaj sem ti pravil? Hotel sem ti pojasniti nekaj . . . Ah da! Torinijev položaj napram tej Jelušički. Da. Zdi se mi, da je zaplamenela v njem zopet strast, ko je zagledal bujno razcvetelo ženo, ko je zaslutil, da gori ona še vedno zanj. Kaj je dandanes zakon? Našim dedom je bil neprestopna stena, modernim ljudem je plot, preko katerega skačejo radi. In Torini je vaje takih afer. Jel je zalezovati žensko, ki ni bežala pred njim. A tu je nastopilo nekaj drugega: Otrok, lepi, kodroglavi njegov sinček, ki kliče drugega za očeta, se mu je priljubil in zasmilil, ga je opomnil greha. Ni ga mikala več žena, ampak sin. Jel je kupovati mu slaščic, se mu laskati. V Jelušičevi rodbini je nastal nemir. Jelušič je zapretil ženi s smrtjo, če jo zaloti s kapitanom. Stari Torini je govoril resno besedo s sinom, jaz, na katerega so padala Jelušičeva in Torinijeva očitanja, sem ga zaklinjal in prosil. Rekel mi je, da bo vzel stanovanje in ženo, ki je mati njegovega sina, k sebi. Bil je trdno namenjen storiti to. Vse to sem ti pravil spomladi. Ko ste prišli k meni, sem se bil skregal ravno z Alfredom. Preklinjal sem svojo neumnost, da sem se utaknil kdaj v to stvar.“

„Si bil res nespreten,“ pripomni odvetnik.

„Pri meni ne gre po paragrafi — pa kdaj boš razumel ti, trda ilovica, mornarja? Lahkomiselni je, toda dober, dober! . . . Ravno tisti dan, ko ste prišli k meni, je odšel Torini razburjen od mene. Vrgel sem ga takorekoč vun. Komaj sem se umiril, ko sem videl tvoj solidni obraz, Tomaž . . .“

Spominjam se. Tvoj tast nas je peljal na hodnik. Par vrat je zaloputnilo — temnordečega obraza je vihral neki pomorščak mimo nas, komaj, komaj je pozdravil moje dame in drvel po stopnicah.

Bil je Torini. Dasi se je jezil name, je vpošteval vendar moje besede. Pustil je Jelušičko in odjadral. S poti je pisal očetu, da je pripravljen urediti svoje razmere. Meni je pisal, da sem imel prav, da mi je hvaležen. Njemu je hudo zaradi dečka. Nikdar ne bode srečen. Sreča obstoji pač edino v mirni vesti, v združitvi z blago žensko dušo. In take duše, čiste in zveste, so redke. Ena edina bi bila — pa on ne ve njenega imena, ne bo poizvedoval za njim. Naj se izpolni Jelušičkina kletev: Nikdar ne bo objel žene. — Na starega pa pritiskajo upniki. Zdi se mi, da je že na silno slabih nogah . . . Prosil me je, da prigovarjam sinu: Našel je bogatega dekleta zanj. Pri nekem starem znancu v Kormonsu, za katerega se ni brigal, dokler je šlo njemu vse po volji. Zdaj izve, da je obogatel Kormončan po špekulaciji

z zemljišči, dočim je uničila njega politična špekulacija. In ta znanec ima hčer! Neznatno osebo, črnkasto, medlo in nervozno. A Alfredu se dopadejo samo velike, zdrave ženske. — Stari Torini je zagotavljal dekleta, da je njegov sin zaljubljen v njo, da postane najboljši mož, itd. Kormončane je zmedla čast in lepota kapitanova. Alfredo je pisal: Storite, kar hočete. Zame ni več sreče. Ljubil je ne bom. Če se Vam zdi prav tako — zasnite in uredite Vaše in moje dolgove — pridem k poroki — potem se vrnem na morje. — Meni je pisal: Kaj hočem? Vi imate vsi tako prav... Čas je, da se oženim. Da sem še lanski Torini, bi se smejal temu dovtipu, kajti: kaj je bil meni zakon? A jaz imam otroka, ki ne nosi mojega imena. Kriv sem nesreče cele družine — nesrečna bo moja družina. Kako prav je imela Ada,

da je nastopala zoper moje ženitve. Kaj nima ona pravice do mene? Bil bi bolj miren, da mi dovoli ona, da se ženim želim, da izve bodoča nevesta moje razmere. Prosim te, Milan, posreduj..."

„Ti se vendar nisi vtaknil?“ se zavzame odvetnik.

„Kakor vidiš: Ne in da. Jelušičko sem poslal sem, da ne izve ničesar o poroki, sam sem se umaknil. Ničesar nisem odkril Kormončanki. Naj se uravnajo sami, kakor vedo in znajo. Te dni mora priti Alfredo in se dokonča vse. Pričakujem poročila. Potem povem Jelušički in ona se izpametuje. Alfredo pa bo kmalu sit svojih moraličnih muh, vzel bo življenje od šaljive strani, proti ženi bo kavalir, dekleta bo pa pogledal še vedno rad. Taki smo mornarji.“

(Dalje.)

Svidenje.

Zložil Josip Lovrenčič.

Nasanjal si se morja poezije
in naših njiv in travnikov in polja
in gor in gričev in praznična volja
je še s teboj in iz oči ti sije.

Veš, da se razodenemo, prijatelj:
človeku je pri srcu le težko,
ko meri resignacijo na vatel

Usliši nas, ki siti ironije
in napojeni s sektom svetobolja
še prosimo besede, ki naj olja
zanosa in moči med nas razlije.

in ni mu mar za dan in ne temo,
ko z njim norčuje se obupa škratej
kot veter z listom, padlim raz drevo.

Hrepenenje.

Zložil dr. Leopold Lenard.

Bi šel na goro, na visoko goro,
zavriskal in zapel,
in strastno poljubil molčeče nebo,
in zvezde bi objel!

Za vami na zemlji srce koprni,
a ves zaman je trud.
Le v sanjah nemirnih se večkrat mi zdi,
da stiskam vas na grud.

Nebo, oj nebo, kaj visoko tako
visiš ti nad menoj?
in zvezdice ve, kaj poredno tako
smehlja se mi vaš soj?

A sen razleti se, ko sine spet dan
in duša zaihti,
pred mano pa širi se tuja ravan,
in v daljo pot drži.

Spokornik.

Spisal Domen Otilijev.

Solz in vstajenja dolini, dolini Jozafat, pozdrav spokorjenega in očiščenega!

Trepeljnikov list v mehki sapi je moja duša, močvirni trs, ko ga val zamaje, moje telo; kajti pogled nate, dolina Jozafat, rodi spoznanje, in tvoja grobišča so greha bran. Ko se odprejo oči, ležiš v vsej širini in neskončnosti pred menoj in solze rodečih polj vzdihujejo k nebu, ko lega mrak nate in sèn na moje oči. Stebri paradiževih vrat so tvoja nagrmadena pobočja in skoz te pojdejo ljudstva v žalost in veselje. Miru znanilke so oljke med skladi in obrezane mladike vinskih trt se bodo solzile. V neskončnost se razširijo tvoji zidovi, in sodnik bo sodil ljudstva; veliko pa jih je poklicanih in le malo jih bo izvoljenih. Kajti množica je pozabila nate in le peščici si bila zares dolina solz in gorja...

Solz dolina in vstajenja našega, dolina Jozafat, pozdravljena v jutru in na večer!...

Mračni se nebo nad Oljsko goro, ki je ožarjena od večernega solnca, in v dolini raste senca jeruzalemskih zidov, požirajoč z zlatom obrobljene strehe na pobočju. Hitra je pot mambrske kože in hitrejša arabskega konja; neprekosljiva pa je senca visokega templja. Drevo in skalo vleče v temni dol in oljka na gori in sinagoga ob njej nista varna pred njo. Poljubilo je solnce Jeruzalem in zašlo v božjo milost, le od vrha Oljske gore je težko slovo. Zadnji žarki trepetajo še na njej v bojazni pred vseovijajočo senco; zadnji pozdrav lepemu dnevu, večerni ave trpeči duši v solz dolini...

Bleda, mračna krila so razgrnjena čez nebo, in dolina Jozafat dremlje pod črno temo. Skoz veje oljk šepeta lahka sapa od severa in pada na ječmenove ograde, da valovi zrelo klasje v skrivnostih bajk. Zdi se, da je zvezdnato nebo leglo na dolino, tako migljajo luči na obronkih, kajti jasen je njihov svit, ko čutijo deževni vzduh od morja. Za čedo pastirjevo v dolini pa plovejo mili glasovi piščali in zahvalna pesem drhti med njimi:

Tvoj je dan in tvoja je noč;
napravil si zarjo in solnce...

Umolknil je zategnjeni akord in andantični postludij se izgublja v noč... Tako je šlo življenje v očetovi povesti o izhodu iz Egipta skoz puščavo, in le tih odmev kroži še nad njo. Samotno bdé zidovi Jeruzalema, naslikani v nejasnih obrisih na

zastrito nebo, in iz doline drhti tiha in vroča molitev spokorjene in še neočiščene duše:

Iz globočin kličem k tebi, Gospod,
Gospod, poslušaj moj glas!...
Ako boš gledal na grehe, Gospod,
Gospod, kdo bo obstal?...

Kakor da je kanila solza vere in zaupanja v spokorni psalm, je izzvenelo vprašanje in težek vzdih je bil njega refren...

Grešnik in spokornik pred Jakopovo votlino je stisnil glavo v roke... Grešno in že pokorjavano življenje je šlo mimo njega in spet je zadrhtela trpeča duša:

Pokropi me s hizopom in bom očiščen;
operi me, in bolj bom bel kakor sneg!...

Na mrzle skale je začel rosi droban dež, da so pomedlele luči na obzidju Jeruzalema, in dolina Jozafat je ležala v drhtenju noči in pričakovanju jutra. Iz grobov pa so vstajali duhovi očakov in prerokov in vrsta svetih mož je šla mimo spokornika s pomilovalnim pogledom. V odsevu rajske blaženosti njih obrazi in njih oblačila bolj bela kakor sneg. Peli pa so zahvalni psalm, ki mu napeva ni slišalo še človeško uho. Ne dež, ne tema ni motila procesije; kajti šli so iz žalosti v veselje...

Spokornik jih je videl in je slišal, kaj so rekli, ko so šli mimo. In je dejal očak Abraham: „V upanje sem veroval proti upanju; zato je moj delež v božjem naročju.“

In je dejal očak Izak: „Izpolnil sem voljo očetovo, ki je božja; zato je moje veselje v njegovem naročju.“

In je dejal očak Jakop: „Preganjanje in žalost je bil moj del; veselje je bivati pri Mesiju, ki sem ga napovedal.“

Šli so in za njimi je prišel kralj David. Njegove oči proti nebu zahvalne, obleka njegova spokorna; roki sta brenkali na harfo in usta so pela:

Ne bodem umrl, ampak živel
in oznanjal bom dela Gospodova...

Dolga je bila vrsta in so šli čez Cedron po strmi stezi na Sion...

Spokornik je dvignil glavo in vstal. Kakor sèn je šlo pred njegovimi očmi in utonilo za ozidjem hiše Gospodove... Prijel se je z rokama opolzle skale in se je povzpел v votlino. Velik in ogromen

je bil obok in debele kaplje so padale na izdolbljena tla. Sedel je na star ječmenov snop, ki mu je bil vzglavje v nočeh pokore, in prekrižavši roke na kolenih, se je zamislil v svoje življenje ...

* * *

Visoki gorski vrhovi spremljajo reko Jordan na desnem bregu, preden se izliva po rodovitni zemlji v morje. Na njih je odprt pogled v vse štiri dele sveta, v kolikor se daljava ne skriva nejasnemu očesu. Na vzhodu se strinja nebo s pusto in vročo puščavo Arabije, na zapadu se potaplja večerno solnce v rumeno osvetljeno Sredozemsko morje; na severu leži s snegom pokriti Libanon in gora Sinaj na jugu kliče Izraelcu v spomin zapovedi in prepovedi. Kazen sodomskega greha leži nad Mrtvim morjem, in prelep je Jeruzalem s hišo Gospodovo.

Zavriskal bi pastir v sveže jutro in zapel pesem v dremotni večer; in vrisk in pesem bi odmevala v globine. Polno je srce čuvstev in nad, ko se razvijejo v njem prvi pomladni cvetovi, in nenasitne so njegove želje. Hrepenenje v njem ponižuje gore in zasipa doline; ravna je pot do cilja in na njej ni klancev, ne ovinkov. Vesele misli romajo po njej od jutra do večera, in prekratek je dan človeku, ki ustvarja srečno bodočnost med cvetjem in ljubi s prvo ljubeznijo, čisto in nedolžno ...

Pastiroval je Ahilud v visokih gorah in ni mu bila pusta samota; pogovarjal se je s čedo in zdelo se mu je, da ga čeda umè. In ko so prišli časi spora med čedo in pastirjem, je vzel piščalko in zapiskal gorski napev. Otožnost se je vselila v srce, pa jo je vedel pregnati; debeli kamni so takrat žvižgali iz njegove prače v dolino in mojstrsko je vsakikrat zadel svoj cilj.

Dan za dnem je izginjal v večnost in ko se je približala jesen, je zbral Ahilud čedo na planini in jo odgnal v dolino.

Zgodilo pa se je, da so s pomladjo v naravi vzcvetele tudi rože v srcu. Tiho hrepenenje se je skrilo za tiste rože, in težka je bila odločitev med gorami in dolino. Zamišljenost je legla na obraz in fantazija je negovala cvetje in ustvarjala srečo ...

Čeda se je združila za vasjo, a pastirja ni bilo, da bi jo vodil na gore. Nemo je stal Ahilud, naslonjen na zakrivljeno gorjačo, in zrl predse v dolino. Gruča hiš se je bleščala v jutranjem solncu, in daleč za njimi se je srebrila tanka nit Jordanova. Zavriskal bi pastir pred odhodom in zapel v slovo; žalosti bi ne bilo v srcu, po planini hrepenečem.

Na pragu pred hišo stoji morda in gleda z roko nad čelom sem gor. Zdajzdaj zapišče piščal in raztegne se čeda na pot; pastir pa bo odšel v veselju in z vriskom na ustih ... Se li vrne?

Žganil se je Ahilud in poiskal čedo. Zapiskal je in žalosten glas je odmeval v dol.

„Radi tebe, Mirjam!“

Vtaknil je piščal v nedrije in šel tiho in v misli zatopljen po strmi stezi. V vrsti za njim pa je šlo veselje in razposajenost. Pomislil je: Cveto rože; ali obrodé? Cveto rože; kdo bo trgal njih sad? ...

Visoko na ovinku je postal in čeda je zastala za njim. Dolina se je zbujala v jutranjem solncu in gruča hiš se je bleščala na njej. Na pragu je stala Mirjam ...

Trenutna radost je objela srce, dvignil je palico in zaklical:

„Šalōm lēha, Mirjam!“

In iz dola se je oglasilo: „Lēha šalōm, Ahilud!“

In Mirjam je izginila v hišo, Ahilud za ovinkom ...

Pastiroval je Ahilud v visokih gorah in nepriključna je bila samota. Počasi je vstajalo solnce in se leno pomikalo čez nebo, kakor hlapec, ki se tisočkrat obrne na dom dobrega gospodarja, ko ga mora zapustiti v svetem letu. Predolg je bil dan, prekratka noč; sen je zatisnil oči in vzbudil rože na planini in okoli pastirja. Prišla je Mirjam, lepa in nedolžna, in videl je, kako ga je vabila v dolino: Kako dolgi so dnevi, Ahilud, in jesen je tako daleč! Žalostna je Mirjam, pridi! In ko se je vzbudil, je vstajalo solnce in začental se je dolgi dan. Vzel bi piščal in pregnal bi hrepenenje, vzel bi pračo in izginila bi otožnost ... Žalostne misli romajo od jutra do večera, in predolgi so dnevi človeku, ki zida svoji sreči gradove in sluti, da ne bo stanovala v njih ...

Mirno so potekali dnevi na gorah, po dolinah pa so trosili žalost in skrb. Prišla je novica v tiho vas in zanetila iskre nevolje in srdu.

„Rimljan bo letos že spet pobiral davek!“

Vzplamtele so oči in stisnili so se zobje; prsti na rokah pa so se skrivili v pesti. Kipelo je v srcih, kakor odbit val penečega morja, ko pade v vrtinec. Nema so usta in vendar govore na glas, in isto misel mislijo očetje in potomci. Težek je jarem, in le združene moči ga morejo streči; hrib in dolina naj vstaneta, sin in oče in ded naj opašejo meč: Jehova je z nami in naš kralj zakraljuje spet v Davidovem mestu!

Zbrali so se možje in njih sklep je bil: Dali smo in ne damo! In so bili trdni v besedi, in dnevi so se bližali, ko so dozorevala polja in žitnice so se polnile. Blagoslovil je Jehova Izraelov trud in obogatil je žitno klasje; njegovo ime naj bode hvalljeno in češčeno! V potu svojega obraza smo sejali v brazde in naš je sad in naš blagoslov. Ki smo odgnali vrabce od polj, odgnali bomo tudi Rimljana od shramb ...

Jesen je legla na gore in Ahilud je prignal čedo v dolino. Veselo je stopal pred njo in hrepenenje je valovilo prsi in srce. Na ovinku je dvignil palico in zavriskal. Razleglo se je v dol in vrisk se je izpremenil v jok... Tako se je zdelo!

Pred hišami so stali možje in sinovi. Desnica je držala gorjačo, levica je senčila oči, ki so gledale v dol na vijugasto pot...

„Šalōm lēhā, Ahilud! Pravočasen je prihod tvoj in prača tvoja pogodi izborni svoj cilj.“

„Čedo zapri in se pridruži; kajti dali smo in ne damo več!“

„V svoja polja smo sejali in shranili v svoje shrambe; vzame naj, ako more.“

Pogledal jih je začudeno: Gre res David proti Goljatu? Uganili so njegove misli.

„Zmagali bomo in ne bomo dajali davka. Pračo vzemi, Ahilud, in Bog s teboj kakor z Davidom, kraljem!“

Mirjamin oče je rekel te besede in postale so dolžnost... „Prišel bom in bom branil svoje in njihovo. Radi Mirjam...“

In ko so stali in gledali v dol, so se prikazale postave na vijugasti poti. Bliže in bliže so se čula konjska kopita in so razjahali, ko so prišli na ovinek vasi, in šli peš po klanecu. Šest jih je bilo s ščitom in sulico in prvi je nosil znamenje prokuratorjevo... Močna je postava tudi v peščici in zmaga gotovo podvojenega nasprotnika; zato opusti sklep svoj in daj v miru desetino cesarjevo!

„In nomine caesaris... Desetino od polj tvojih in hiše tvoje; davek žene tvoje in otrok tvojih: prostemu in sužnju je odmerjena davščina...“

Trden je bil Izrael in je rekel Arisaj: „Dali smo in ne damo!“

„Polja so naša in naša družina!“

„Ne damo več!“ In so se dvignile gorjače in meči.

„In nomine caesaris... desetino ali glavo!“ Zagrmel je glas poveljnika pod prokuratorjevim znamenjem, a ni preplašil src; pogum jih je navdajal, ker so branili lastnino.

In spet se je oglasil Arisaj, gledajoč na svoje: „Ne damo!“ in tako je odmevalo v množici.

„Dali boste!“ Zakričal je in zavihtel sulico nad Arisajem, ki se je opotekel in padel... In spet je zavihtel orožje, da se je zasvetila ost, in podrl bi mlado življenje nedolžne Mirjam, ki se je z vzklikom vrgla med očeta in vojaka... A debel kamen je priletel na njegovo čelo in sesedel se je pod znamenjem prokuratorjevim; množica pa je zaorila v veselju: „Živel Ahilud! Živel David! Smrt Rimljanu!“

Ni se polegel krik in grožnje gorjač in mečev, dokler so zrle oči sovražniku v obraz. Kakor pade

roj egipčanskih kobilic na zadnji ječmenov snop, tako se je vsul Izrael nanje in jih pognal po klanecu nazaj. Vmes pa so se še vedno čuli glasovi slave in sovraštva...

Nagnilo se je solnce za gore in zbrisalo Jordano sled na obzorju. Izrael pa se je vračal po vijugasti poti z zmagoslavjem na ustih in njegove misli so bile: Rešili smo in smo rešeni!... Srca, pijana zmage, niso zrla v bodočnost; na vasi pa je ležal ubit Rimljan in iz rane na čelu je tekla kri na mrzlo kamenje... Pečatila je osveto in maščevanje...

S povešeno glavo in na palico naslonjen je stal Ahilud ob pečini sredi klanca. Zdajpazdaj je ušel pogled in na robati črti je ležalo mrtvo telo pod znamenjem prokuratorjevim... In misli so vstajale... Bolj vesele so bile v njih početku in bolj žalostne podobe so vabile iz srca, čim globlje so segale s črnim čopičem. Mahnil bi po čopiču in sliki in izginila bi žalost; dahnil bi v mrtvo truplo dihanje življenja in izginila bi otožnost... Ubit! Ptica je letela čez goro; vesel njen polet za mladim rodом in lep njen glas in razveseljujoč. In se je stegnila roka in zavihtela pračo in padla je ptica. Zakaj?... Ubit! Prišel je volk čez planino; potuhnjen njegov hod in oči so poželjivo zrle na rejeno čedo. In se je stegnila roka in zavihtela pračo in padel je volk. Zakaj?... Ubit! Zakaj?... „Radi tebe, radi tebe, Mirjam!“

In spet je ušel pogled na posuto črto in mrtvo je ležalo telo na njej. Za njim pa je vstajalo nekaj, ki je imelo življenje, in vedno više je segalo v nebo in polnilo dušo s strahom in nemirom. „Ti Mirjam?“ — In rastla je prikazen in polnila dolino do Mrtvega morja. „Ti Mirjam?“ — In polna je bila dolina in črno nebo, in je rekla tiho: „Ubil si ga!“ — S trepetajočim glasom je dejal: „Rešil sem te in mi očitaš!“...

Bliže in bliže je prihajala zmagoslavna pesem po vijugasti poti in vedno bolj tihi so bili akordi in refren. Kakor da je kanila v napev kaplja grenkosti in prepozna spoznanja...

Ahilud se je zganil in dvignil glavo. Počasi je nameril korake čez klanec in ni šel ob mrtvem truplu, da bi ne videl očitajočih oči in slišal glasu, po osveti vpijočega... Ob robu ceste je stopal in prišel pred Arisajevo hišo.

Na pragu je sedel Arisaj z ovito glavo in tužni so bili njegovi vzdih: „Ahilud, Ahilud, pomoč Izraelova in prokletstvo! Blagoslavljal so te moje oči in blagoslavlja te moj jezik; kajti branil si jagnje pred volkom. A prokletstvo se je porodilo v Jeruzalemu in razširilo se bo na naše domove in preganjan bo pastir in jagnje... Mirjam, Mirjam!“

Prišla je Mirjam na prag in se sklonila k očetu. Desnico je položila na njegovo čelo, z levico mu je ponudila vode. „Klicali ste me, oče!“

„Da. Mirjam! Ali si videla Ahiluda?“

Stresla se je pri imenu in se zravnila. Videla ga je, kako se je bližal zamišljen in s povešeno glavo, in se je spet sklonila k očetu: „Tam prihaja.“

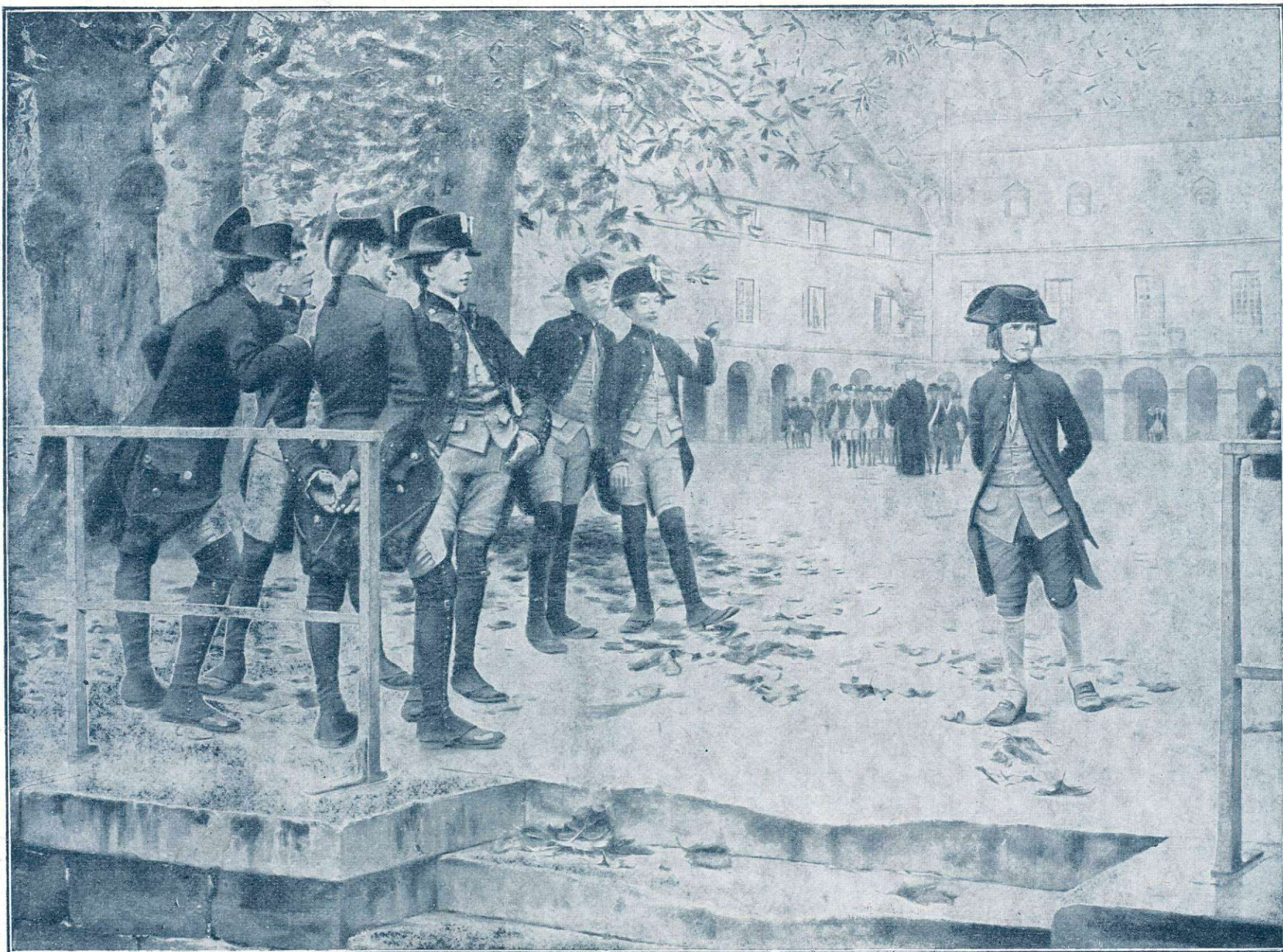
Dvignil je Arisaj trudno glavo in pogledal na klanec podse. Rimljanovo truplo je ležalo na njem,

Stresel se je, ko je slišal besede, in povesil pogled. Mirjam je položila roko na oči, iz katerih so pritekale solze, in je izginila v hišo...

„Ubil si ga, Ahilud! Beži!“ ...

Zbrali so se možje preganjalci okoli trupla in so gledali Ahiluda in so gledali Arisaja. In nenadoma se je zaslišal glas: „Ubijalec!“

Kakor ostrobrušen meč je sunilo v srce. Še ura ni minila, ko so peli slavo Davidu, in isto solnce je

NAPOLEON V VOJAŠKI ŠOLI

M. REALIER-DUMAS

pred njim pa je stala visoka postava Ahiludova. Desnica je trudno vlekla gorjačo po kamenju, levica s pračo je brez energije ležala v nedrijah. Tako se je bližal...

Utihnili so zmagoslavna pesem pod klancem in prikazale so se postave na njem. Nič več ni bilo navdušenja, nič več veselja v njih. Kaj jim je zagrenilo ustnice in srce?

„Ahilud!“

Dvignil je glavo in pogledal Arisaja.

„Ahilud, ubil si ga!“

videlo, da so ga zvali v pomoč. Njih lastnino je branil in nedolžno življenje Mirjam; to je plačilo in hvaležnost!... „Ubijalec!“ Kamen je padel v mirno vodo in valček je potisnil val in vznemirila se je površina; klic pa je porodil odmev in odmev zopet klic in odmevalo je v množici: „Ubijalec!“

„Beži Ahilud, beži!“

Proseč je bil Arisajev glas in skoraj jokav.

„Zakaj? Ali niste dejali: Vzemi pračo, Ahilud, in Bog s teboj kakor z Davidom, kraljem? Ali niste prosili pomoči in vam nisem pomagal? Kdo je rešil

Mirjam, kdo vas davščine otel? „Ubijalec!“ — Priletela je ptica čez goro in sem zavihnel pračo in padla je ptica. Prišel je volk čez planino in zavihnel sem pračo in padel je volk. „Ubijalec!“ Ubijalec radi Mirjam!“ ...

„Rimljana si ubil in prokletstvo si spočel in naš pogin. Njegova kri bo prišla na nas in našo deco. Ubijalec!“

In ozrl se je na množico. Pripognili so se bili ljudje in iskali kamenje ...

Tedaj je ponosno zravnal glavo, vrgel pračo in gorjačo ob tla in zaklical proti Arisajevi hiši: „Šalōm lēha, Mirjam! Takšna je bila moja ljubezen!“

In izginil je za ovinkom ...

* * *

Spokornik je razkrižal roke na kolenih in globok vzdih se je izvil bolni duši ... To je bil greh, ki ga je potisnil v dolino Jozafat, to je bila krivica, ki je zahtevala pokore leta in dni. Odrezana veja oljčnega debla, ki se suši in jo ogenj požge, odtrgan ud iz rodu očetovega, ki mre v pokori in kesanju. Življenje je izpito iz veje in uda in njiju hrepenenje je zadnji dan ...

„Da bi skoraj došel zadnji dan, Gospod, da bi poslal že svojega angela! Zakaj naračunjeni so dnevi pokore, ki si jih odmeril svojemu sovražniku in njegov up je tvoje obličje.“

Spokornik je legel na ječmenov snop ... Zunaj je rosil droban dež in debele kaplje so padale raz obok votline na izdolbljena tla. Krožil je sèn po dolini Jozafat in objemal Oljsko goro in Sion, le Jakopovi votlini ni bil milosten s svojimi darovi. Kakor da bi mu bil zabranjen vstop in prepovedana delitev milosti in miru! ...

In čuj! Ali ni zaječalo pod votlino med glasom kapelj in dežja? Tako ostro in v dušo segajoče? In tako očitajoče tudi? Kakor glas iz davnine, znan in neprijazen, nepoznan in prijazen sedaj!

„Ahilud!“

Spokornik se je stresel ... Napolnila je prikazen dolino do Mrtvega morja in je potemnila svetlo nebo in je dejala: „Ubil si ga!“ — In je zajecal: „Tudi ti mi očitaš! Rešil sem te!“

„Ahilud!“

Spokornik je vstal in se sklonil čez rob ... Temna ženska postava se je vzpenjala po opolzli skali v votlino. Nepoznan je bil obraz in nepoznana oblačila; poznan je bil glas, ki ga je spremljal v pokori do tega dne.

„Mirjam!“

„Šalōm lēha! Mir prinašam in tolažbe. Hitro stopi dol in pojdi za menoj! K Mesiju te popeljem,

ki bo prišel v jutru v Jeruzalem. On odpušča grešnikom in ozdravlja bolnike.“

„Mirjam!“

„Ne prašaj več in idi za menoj!“

In je stopil dol in šel za njo ... Dež je škropil na oljke in ječmenove ograde in potok Cedron je skrivnostno žuborel med kamenjem. Pri vsakem koraku Mirjam je zašumelo mokro krilo ob gležnjih in ob gruču na stezi. Na ustih obeh je ležal molk ... V Ahiludovi duši so spet vstajali spomini in silili na jezik.

„Mirjam!“

Samo pol je obrnila glavo in jo je razumel.

„Mirjam! Samo to mi povej in ne bom prašal več: kje so bila tvoja leta?“

„Vas požgana, oče ubit in jaz sem te gledala v dolini Jozafat vse dni in ti nisem mogla pomagati. Ljubila sem te in ljubila tem bolj, ker sem videla pokoro ... Ali imaš še na srcu?“

„Še, Mirjam! Zakaj nisi prišla že prej, da bi ohladila ogenj, ki je žgal in razjedal?“

„Brez tolažbe bi prišla in bi ti zagrenila že tako grenko pokoro. Čula sem o Mesijevem prihodu skozi Judejo in o čudežih, ki jih dela, in sem prišla, da greva tudi midva njemu naproti ...“

„Mesija je prišel, praviš?“

„Mesija. Kakor je napovedano v knjigah in po prerokih.“

„In so okrasili tempelj in Sion, da ga sprejmo? Zakaj: kralj bo nad vse kralje.“

„Niso, ker ga nočejo priznati in ne verujejo vanj. Govore, da je le reven sin mizarja iz Nazareta.“

„Ali ni pisano v knjigah, da bo ubog? Jaz verujem vanj, dasi ga nisem videl! Hitiva!“

Življenje je stopilo v noge in se raztegnilo v vse ude in napolnilo dušo z novim hrepenenjem nič več po smrti, ampak po življenju in sreči ... Dolga je pot in ni bridkosti na njej, ako je duša lahka in veruje v srečo in odpuščanje ...

In sta hodila vso noč. Proti jutru je nehal dež in nebo se je razvleklo; od Jordana pa je zavela sveža sapa, da sta drhteli telesi, trudni od poti in mokri od dežja. Nad jasnimi gorami je vstajala blede zora, znanilka dneva, in se smehljala kapljam na oljčnih vejah, ki so se zibale v mrzli sapi ... Daleč, daleč je sameval Jeruzalem na temni črti.

„Trudne so noge, Mirjam!“

„Prikaže se solnce in počineva, Ahilud!“

In sta hodila, in se je prikazalo solnce, in sta počila na kamenu ob poti. Ko sta vstala, da bi nadaljevala pot, sta zagledala množico, ki se jima je bližala. Vedno bolj jasni so bili obrazi in poteze. In ko so bili že blizu, je vzkliknila Mirjam: „Mesija, Ahilud!“

Zgrudila sta se na kolena...

„Gospod, ako hočeš, me moreš očistiti!“

In z obrazom, polnim veličanskega odseva, je obrnil Jezus solnčnožarne oči na Ahiluda in je dejal z milim in dobrotepolnim glasom:

„Pojdi v miru, moj sin, tvoji grehi so ti odpuščeni!“

Odvalilo se je breme in pomladila se je duša. Nič več ni bilo trudnosti v nogah in nič več bolesti v srcu, kajti mir, kakršnega ne more dati svet, je zakraljeval v njem. Šla sta za Kristusom na Sion...

Tebi pa, solz in vstajenja dolina, dolina Jozafat, pozdrav spokorjenega in očiščenega v jutru in na večer!...

Dante Alighieri:

La Divina Commedia.

Prevel in razložil dr. Jos. Debevec.

Prvi del.

PEKEL.

(Dalje.)

XXIX. spev.

Kroga osmega deseta Zla grapa: potvarjalci in ponarejevalci kovin, bankovcev, listin i. dr., čezinčez posuti s hrastami, prave pravcate potvore, razširjajo kužen smrad.

Tako smo dospeli v deseto in zadnjo Zlo grapo osmega kroga, ki oklepa, kakor smo videli, v svojih Zlih grapah najrazličnejše vrste sleparjev in goljufov; no, in v zadnji trpe razni potvarjalci (i falsatori). Dante je te vrste sleparjem posvetil spev XXIX. in XXX. Mi, moderni ljudje, bi pričakovali, da najdemo v tej grapi zlasti mnogo potvarjalcev živih, vina zlasti, toda ne, pesnik jih ne omenja; v tistih časih jih najbrže še ni bilo. Srečni časi! Pač pa so se v tistih časih razni možje trudili, kako bi iz navadnih kovin napravili srebro ali zlato (alkimisti); mnogi so uganjali z alkimijo velike sleparije. Pesnik nam v tem spevu predstavlja dva taka alkimista: Griffolina iz mesta Arezza in Capocchia iz Florence. — Vsebina speva je ta-le: Dante je še ves zamaknjen v deveto grapo; Vergilij ga zato očetovski pokara, veleč mu, da je že skrajni čas za nadaljno pot (v. 1–12). — Dante se opravičuje zaradi svojega obojavljanja, češ da je zato gledal tako pazljivo v globino, ker misli, da je doli neki njegov sorodnik. Vergilij mu odgovori, da je dotičnik že šel naprej pod kamenitim mostom (na katerem stojita) in da je čul njegovo ime: Geri del Bello (v. 13–39). — Tako prideta po dolgi hoji, ko imata za seboj že devet mostov, ki vodijo čez Zle grape, slednjič na deseti skalnati most, ki se vzpenja nad deseto, zadnjo grapo. Strahotni kriki udarijo Danteju na uho iz globine, kakor da so spodaj zbrani bolniki iz treh dežel ob času, ko najbolj razsaja mrzlica, in neznošen smrad puhti iz brezna. V raznih skupinah trpe svoje muke potvarjalci reči, oseb, novcev, besed, in sicer vsaka skupina v sorazmerju z grehi, ki so jih storili v življenju (v. 40–51). — Najprej popisuje pesnik skupino tistih potvarjalcev, ki so potvarjali reči, namreč kovine, to so alkimisti. Posuti so z gobami (kakor svetopisemski gobavci) ali s

hrastami ali z garjami, in od vednega srbeža se neprenehoma morajo praskati z nohtovi in obnavljati odrtine. Nekateri so pa mrtvoudni. V možganih jim kar gori od mrzlice — ker so v življenju zlorabljali možgane, da so tuhtali prevaro. Smrad pa dobro označuje umazanost njih pregrehe (v. 52–72). — Kar zagleda Dante dva zavrženca, tiščeča se drug drugega s hrbtom, vsa v hrastah, od glave do nog, in praskajoča se z nohtovi. Vergilij ju vpraša, če je med njimi kak Latinec (Italijan)? Odgovorita mu, da sta oba Italijana. Prvi izmed njiju, ki se da spoznati, je Griffolino iz mesta Arezzo (blizu Florence); najprej ta pripoveduje svojo krivdo (v. 73–120). — Ko Dante sliši o napuhu in bahavosti Alberta iz Siene, očita sploh vsem meščanom Siene bahavost, ki je večja nego Francozov (v. 121–123). — Kar se oglasi drugi izmed obeh hrastavcev ter Danteju krepko pritrjuje (v. 124–132). — Slednjič neznanec imenuje svoje ime: Capocchio iz Florence, Dantejev sošolec izza mladih dni.

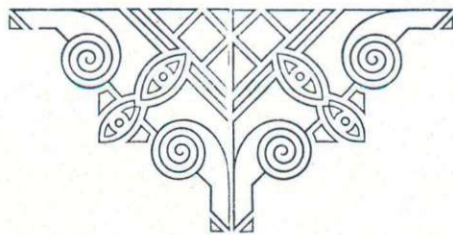
- Ko gledal množ sem, gledal nje bolesti,
oči tedaj so mi postale kalne;
najrajši jokal bil bi tam na mesti.
- 4 Vergil pa mi je djal: „V globine daljne
čemu strmiš? Kaj se oko ti vbada
še zdaj med sence krnjave in žalne?
- 7 Ni bila v grapah prej ti ta navada;
sešteti hočeš sence? Toda vedi:
milj dvaindvajset meri ta ograda.
- 10 In mesec že pod nama sije bledi:
le kratek čas se nama je odmeril,
in kaj še videti je zaporedi!“
- 13 A jaz: „Da si o vzroku se preveril,
ki zbok njega sem gledajoč se ustavil,
mordà pomude ne bi bil zameril.“
- 16 Ker v tem vodnik se dalje je odpravil,
za njim sem hitel tudi jaz spoštljivo
in to-le v pojasnilo mu pristavil:

- 19 „Zato sem gledal v glob tako pazljivo,
ker v njej sorodnik, menim, moj s solzami
za greh trpi tu kazen občutljivo.“
- 22 „Ne ubijaj si“ — odgovor mojster dá mi —
„več ž njimi glave! Kaj to bi te skrbelo?
Ti glej drugam! on naj ostane v jami!
- 25 Saj videl sem, kako pred mostom smelo
je vzdignil proti tebi prst preteči,
in čul sem mu ime: Geri del Bello.
- 28 Ker pa je tisti čas tvoj duh strmeči
v Altfórcana zamaknjen bil docela,
se nisi ozrl, in on odšel je v gneči.“
- 31 „O mojster, vse to smrt nasilna dela,
ki ni mu je še nihče njih osvetil,
ki jih sramota ž njim vred je zadela;
- 34 zato mi jezen — menim — je zapretil
in šel in ni privoščil mi besede
in v meni bolj sočutje še zanetil.“
- 37 V pomenku naju tem tak pot privede
do skale, s katere, da se bolj svetlika,
razgled bi bil prav v dno globí-sosede.
- 40 Ko stala sva na vrhu zadnjega hodnika
teh Hudih grap, v tem strašnem samostani,
za redovnikom zrla redovnika,
- 43 začuli so se kriki, prej neznani!
Mašil sem si ušesa: bili kriki
so konci pšic, s sočutjem okovani.
- 46 Biló je vpitje, ko da vsi bolniki
z Marem, Sardinje, Valdichiane v dobi
bi pasjih dni in v bóli preveliki
- 49 bilí tu zbrani v ene jame glóbi;
iz jame vun pa takšen smrad puhtel je,
kot trupla ga razširjajo v gnilobi.
- 52 Ták naju pot na zadnji breg pripelje
nizdól, kjer konec dolgega mostu je;
na levo pógled se mi razodel je,
- 55 kjer ponarejevalce v dnu kaznuje
Pravice zakon, Vsevladarjev sluga,
ki tu nezmotno si jih zapisuje.
- 58 Res, silna je bila v Eginu tuga,
ko v trumah so bolní ljudje ležali,
ker ták je bila zrak otrula kuga,
- 61 da mrtve so pocepale živali,
do črva vse (in novi rod Eginu
potem namesto starega so dali,
- 64 če pravo pesniki trdé, mravljini!);
a večja tuga tu je: duh pri duhu
medli, kar v celih trumah, v grape tmíni.
- 67 Ta drugemu leži, glej, na trebuhu,
na ramah oni; tam spet kobacati
zreš druge po vseh štirih v tem preduhu.
- 70 V bolnike zroč in slušajoč jih hkrati
korake sva molče zadrževala,
ker onih tam noben ni mogel vstati.
- 73 Dva s hrbtoma sta se — sedeč — tiščala,
kot ponev k ponvi v ognju se prislanja,
vsa v hrastah od vrh glave do stopala.
- 76 Bolj urno hlapec ne vrši štrigljanja,
pa stoj mu za hrbtom gospod al zóvi
ga trudnega k počitku ura spanja,
- 79 kot ta hitela z ostrimi nohtovi
sta praskati se, blazna od srbéža;
a leka več bolesti ni njihovi.
- 82 Kot strže nož luskiné z rib, z ostréža
al drugih, ki so večje jim luskiné,
ták strgla sta si hraste zbok trpéža.
- 85 „Ti, ki si s prsti dereš odrtine
kot s kleščami,“ — dé enemu Vergilij —
„imate tudi med seboj Latine
- 88 tu notri, v teh potvárjavcev števíli?
Povej! A tebi naj se ne obrusi
tvoj nohet v vek pri tem-le opravili!“
- 91 „Midvá, ki naju srab, kot vidiš, gnusi,
Latina sva,“ — plačoč je eden rekel —
„a ti, ki vprašaš, ktereга rodu si?“
- 94 Vodnik nató: „Telesa ta ni slekel,
no živ se s kroga v nižji krog pomika;
ž njim jaz sem, da razkažem ves mu pékel.“
- 97 Tedaj se je hrbtov razdrla stika:
to čuvši z drúgi sta prišla duhova
pred mé, tresoč se kakor trepetlika.
- 100 V uhó mi blagi mojster šepne slova:
„Kar si želiš, zdaj ž njima brž govóri!“
Pa dém, kot bila volja je njegova:
- 103 „Spomin se vajin v svetu ne zamóri,
iz misli se ljudem, iz src ne izbriši,
no žívi mnogo let pod solncem gori,
- 106 a dejta: Kje sta vaju rodni hiši?
Zbok gnusnih hrast nikar se bati mene!
Kdo sta — to moje naj uho zasliši!“
- 109 „Aréčan jaz sem; Albert iz Siene“ —
dé eden — „me je na grmadi spalil;
a tu zbok druge krivde sem storjene:
- 112 res vpričo njega sem se bil pošalil,
češ: Z zrakoplovom jaz bi znal leteti —
a radovednež on je koj budalil,
- 115 da moram to skrivnost mu razodeti;
ker Dédal ni postal, samo zato je
po svojem dal me spaliti očeti.
- 118 Poslal me Minos v zadnje grape dno je
kot alkimista, ki kovine pači;
in Minos krive ne pozna obsoje.“
- 121 „Al še na svetu taki so bahači
kot so v Sieni?“ — vprašal sem vodnika —
„To ljudstvo v tem še Franciji prednjači.“
- 124 Dé drugi hrastavec: „Izvezmi Stricca,“ —
— razumel ost je moje govorice —
„ki vžival glas je zmernega trošnika;
- 127 in Nikolo, ki nageljnové žbice,
to drago jed, najprvi vseh gojil je
na vrtu, ki poganja take klice;
- 130 in bratcev krog izvezmi, ki zapil je
vse, les in trtje, Asciana pajdaša,
kjer Abbagliatov se dovtip iskril je;
- 133 a da spoznaš, kdo ták s teboj soglaša
prot Sienezom, ostro me pogledi
in moj obraz okó naj tvoje vpraša,
- 136 pa videl boš: Capocchia duh sem bleđi;
kovine v svetu sem varil neprave,
saj veš — če mi oko je v pravi sledi! —
- 139 da opičje sem vedno bil narave.“

Opombe: V. 8—12: Sešteti hočeš sence? . . . Vergilij v štirih vrsticah pove kar tri vzroke, zakaj naj Dante nikar ne gleda nazaj v deveto grapo, ampak hiti dalje: 1. ker vseh duhov itak ne bo pregledal, kajti obseg te grape meri 22 milj (prejšnje 33, naslednje 11 milj!); 2. ker je ura že

polnoč (v. 10 mesec je pod nama, t. j. v nadirju), in 3. ker si morata v kratkem času še toliko ogledati, ne samo še deseto grapo in IX. krog, ampak tudi še vice in raj. — V. 27: In čul sem mu ime: Geri del Bello... Bil je Danteju sorodnik, nasilno umorjen; ker pa do l. 1300. (ko Dante potuje po peklu) še nihče izmed sorodnikov ni osvetil Gerijeve nasilne smrti, zato je njegov duh jezen na sorodnike in preti s prstom. V tistih časih je bila krvna osveta še v polnem cvetu. Dante je v tem oziru popolnoma otrok svoje dobe, kajti tudi on, kakor vidimo, je zavzet za tako osveto. — V. 28 nsl.: Ker pa... v Altforčana... Altaforte (Hautefort) se je zval utrjeni grad trubadurja Bertranda de Born; saj smo videli v prejšnjem spevu, kako verno je poslušal Dante Bertranda z odsekano glavo; prim. sp. XXVIII. 112—142. — V. 40 nsl.: Tu Dante ironično imenuje deseto grapo samostan, ker je slična dolgemu samostanskemu hodniku, in prebivalce seveda imenuje — redovnike. — V. 47: z Marem, Sardinije, Valdichiane... Ti trije kraji — Maremme, obal med ustjem reke Arno in cerkveno državo, potem del obrežja na otoku Sardiniji in dolina Valdichiana blizu mesta Arezzo — so bili v 13. stoletju zloglasni zaradi mrzlice (malaria), ki je razsajala ondi poleti o pasjih dneh. — V. 53: kjer konec dolgega mostu je... t. j. konec vseh desetero mostov, ki vodijo v isti smeri od prve do zadnje grape osmega kroga. — V. 53: Na levo... na levo gresta z mostu, kakor vselej. — V. 57: ki tu... t. j. na tem svetu, na zemlji. — V. 58: Res, silna je bila v Eginu tuga... Egina je majhen otok blizu Aten na Grškem; v starih časih so se nje prebivalci zvali Mirmidoni, t. j. Mravljinčarji; bajka je namreč pripovedovala, da je prvotne Egince vse pomorila kuga in potem je najvišji bog Zevs ustvaril nov rod iz mravljinjih jajec. Ovid. *Metamorf.* VII. 518. nsl. — V. 65—69: nam slika pesnik razne skupine alkimistov. — V. 70 nsl.: meni pesnik, da sta morala počasi korakati po levem bregu grape, da sta mogla poslušati trpine, ki se od bolečin niso mogli držati pokonci. — V. 74: kot ponev k ponvi v ognju se prislanja... Nepričakovana primera, vzeta iz življenja siromašnih hiš, kjer kuhajo ob pičlem ognju in pristavljajo ponve (in lonce) tako k ognju, da druga drugo podpirata, v sredi med njima pa gori ogenj. Kaj je pesnik vse videl, vse opazil v življenju! Kako je znal vse porabiti! — V. 76: Bolj urno hlapec ne vrši štrigljanja... Zopet drastična primera, vzeta iz konjskega hleva — in kako prikladna: v hlevu štriglja hlapec konja, tu pa ta dva pogubljenca sama sebe z nohtmi, in s kakšno naglico! — V. 81: A leka več ni... t. j. večno bo trpela nju bolečina. — V. 82: Kot strže nož luskine z

rib... Nova primera! Kakor padajo izpod noža kuharice ribje luskine, tako padajo tema trpinoma odrtine na tla. Ostrež, éža, der Barsch (perca fluviatilis) prim. Pleteršnik. — V. 89: Povej! A tebi naj se ne obrusi... t. j. kakor gotovo ti privoščim, da ti nikdar ne zmanjka nohtov za praskanje, tako gotovo želim, da mi poveš, če je med vami kaj Italijanov. — V. 93: Griffolino vpraša Vergilija: Kdo si? A Vergilij odgovori: Jaz kažem le pot; poglobitna oseba je ta-le (Dante), ki je živ! — Čudovit uspeh ima beseda: živ! — V. 109 nsl.: Griffolino iz Arezza, alkimist, je bil Albertu iz Siene, nezakonskemu sinu ondotnega škofa, natvezel, da umeje umetnost zrakoplovstva. (Torej so se že takrat vsaj v mislih bavili s tem problemom!) Ker pa ni mogel v dejanju pokazati svoje umetnosti, ga je dal škof vsled pri-govarjanja svojega sina Alberta sežgati na grmadi kot čarovnika, četudi revež ni mogel pokazati svoje čarovnije. (V. 116: Dedal je, po grški bajki, prvi izmed vseh ljudi letal po zraku.) — V. 124: Izvzemi Stricca... Drugi hrastavec imenuje (izvzemi! — je ironija) zlasti tri bahače v Sieni: nekega Stricca, potem Nikolaja Bonsignore, ki je baje prvi uvedel običaj, da so kopune in fazane pekli na gorečih nageljnovih žbicah, kar je bila takrat velika redkost — in slednjič neki klub mladih zapravljevcev, ki so zapravili pajdašu svojemu, Caccia d'Asciano, vse imetje, gozdove in vinograde! V onem klubu je delal dovtipe Abbagliato (= zaslepljenec), čigar pravo ime je bilo, kakor menijo eni, Sano Macconi, a drugi slutijo, da je bil to pesnik Folgore de San Geminiano, ki je v sonetnem vencu učil one klubaše, kako naj vsak dan skrbe za novo zabavo, zlasti denarja ne štedijo in skopuhe zaničujejo. O klubu pripoveduje Benvenuto iz Imole to-le: „Dvanajst mladih mož iz Siene je zložilo 216.000 forintov, vsak po 18.000, in iz te skupne vsote so so si kupili palačo, v kateri je imel vsak svojo lepo opremljeno sobo in kjer so dvakrat na mesec skupno obedovali, in sicer tako-le: pokrite in pripravljene so bile tri mize; prvo so z noži in vilicami vred vrgli skoz okno, za drugo so jedli, in pri tretji so si potem umili roke. V desetih mesecih so zapravili ves denar, tako da so eni morali biti sprejeti v občinsko ubožnico.“ — V. 129: na vrtu, ki poganja take klice... to meri na Sieno, ki je rodila take otroke. — V. 138: saj veš... t. j. saj sva bila sošolca — če prav vidim! — in torej veš, da sem se odnekdaj znal dobro spakovati in posnemati. Kot dokaz njegove posnemovalne spretnosti se pripoveduje, da si je ob neki priliki, v nekem samostanskem hodniku stoječ, celo trpljenje Kristusovo naslikal na nohet. Bil je alkimist in zato spaljen v Sieni; zaraditega je tako hud na to mesto. (Dalje.)

SVETOVNA RAZSTAVA V TURINU

Žumberk in Marindol.

Zgodovinska črtica. — Po virih zbral dr. Jos. Mal.

(Dalje in konec.)

Av virih se ne govori le o Žumberku, temveč tudi o vaseh, ki so spadale pod žumbersko gospostvo in v katerih so bili pozneje naseljeni uskoki. Nekaj teh vasi sem imel priliko že zgoraj omeniti. A tudi sicer govore akti o posestvih z izrecno pripomnjo, da so na Kranjskem, „der lehenschafft vnsers herzogthums Crain“, tako o zemljiščih vasi: Dvorišče, Brod, Graber, Petričko selo, Zgornji in Spodnji Budanovec, Mali Leskovec, Matinic, Ostrc, ‚Thurnpsendorff‘, Ravne, Kupčina, Željezno, Tupčina vas, Kostanjevac, Veliki vrh, Vuković vrh, Višci vrh, na Kravjeku in Kalje. — Zanimivo je tudi, da je oba urbarja žumberskega oskrbnštva (iz l. 1498. in 1531.) dal napraviti kranjski deželni vicedom, izmed katerih je spisan eden skupaj z urbarjem Kočevske reke.

Kar se tiče cerkvene uprave, bi pripomnil, da je imel kostanjeviški opat pravico potrditve novoimenovanega žumberskega župnika (jus confirmationis).

Ko se je okrog l. 1745. vojaška granica osnovala, oziroma preuredila, se je žumbersko uskoško glavarstvo (dotlej poseben kranjski obmejni brambni okraj) priklopilo karlovškemu generalatu ter dajalo dve kompaniji XII. (slunjskega) graničarskega polka. A tudi pozneje si je Kranjska zavarovala svoje državnopravne pravice do žumberskega in marindolskega okraja, — in to ne samo po mnenju ljub-

ljanskega gubernija, ki je svoje pravice ob vsaki priliki poudarjal, marveč tudi po mnenju dvornega vojnega sveta, ki je še l. 1827. izjavil, „da se proti temu, da pripada celo žumbersko ozemlje vojvodini Kranjski, ne more ugovarjati“. Enako je l. 1780. in nasl. izjavila ogrska dvorna pisarna, „ker je bilo to ozemlje prvotno od vojvodine Kranjske oddano karlovškemu generalatu in leži popolnoma izvun delokroga ogrske provincialne in katedralne jurisdikcije“. Slično se občina Marindol imenuje tudi sedaj kot na Kranjskem ležeča.

L. 1828. so se vsled sklepa ogrskega državnega zbora sestavile posebne komisije, ki naj bi uravnale meje proti Moravski, Štajerski, Galiciji in Kranjski, ki pa vsled izbruha kolere niso prišle do posebnih zaključkov. L. 1837. so s temi obravnavami nadaljevali notri do l. 1846., ne da bi prišli do definitivnih sklepov glede uravnave mejâ. Iz teh obravnav se toliko razvidi, da se je od hrvatske strani opustila zahteva po Metliki kot popolnoma neosnovana in brez podlage. Na predlog predsednika komisije, škofa Havlika, se je sklenilo, da se ima glede mej za vedno ohraniti status quo, čemur so pa odposlanci kranjskih stanov odločno ugovarjali. Enako se je izjavil proti taki uravnavi tudi kranjski deželni zbor l. 1847., ker je bil prepričan o pravičnosti svoje zahteve, a je zadevo odložil na poznejši čas, če bi se vojaška granica enkrat opustila.

V 21. seji dne 4. marca 1863 je deželni zbor kranjski zopet zahteval, da se uredi meja med Kranjsko in Hrvatsko, ker je ministrstvo naročilo deželni vladi kranjski (l. 1858.), da se radi končne rešitve mejnih preprirov ondodni kraji komisionalno pregledajo, in je stvar prišla vsled ministrskega ukaza (27. aprila 1861) po deželnem odboru pred deželni zbor. Po ukazu vis. c. kr. državnega ministrstva dne 6. septembra 1865, št. 4112, pa se je deželna meja med Kranjsko in Žumberkom določila po črti, ki se je zahtevala od hrvatske strani. Deželni zbor kranjski je v seji dne 27. januarja 1866 vzel to na znanje z izrecnim pridržkom, da se ima za slučaj, ako se odpravi vojaška granica, uresničiti zahteva kranjske dežele, da se postavi deželna meja tako, kakor jo terja Kranjska.

Nato je v dež. zboru l. 1869. stavil poslanec dr. Jos. Savinšek sledeči predlog ter ga v XV. seji dne 19. oktobra utemeljeval:

1. Da se imajo teritorialne pravice vojvodine Kranjske do delov vojaške granice, ki so se z Najvišjim poveljem z dne 19. avgusta 1869 združili in opustili [namreč pravice do krajev c. kr. slunjskega graničarskega pešpolka XI. in XII. kompanije, t. j. do žumberskega okraja] izpolniti.

2. To vprašanje kakor tudi zadeva radi odstopa marindolske enklave se izroči upravnemu odseku v pretres.

Upravni odsek pa ni stavil v deželnem zboru l. 1869. nikakih nasvetov, in tudi deželni odbor ni v tej zadevi do l. 1881. ničesar ukrenil, ker se niso mogli v kranjskem deželnem arhivu najti dokazi, da bi se bilo pojasnilo razmerje žumberskega ozemlja do Kranjske, oziroma Hrvatske.

Ko pa je bila do l. 1881. stopnjema odpravljena vojaška granica, se je medtem tudi avstrijska vlada začela za stvar zanimati. Ker pa ni imela arhivalnih dokazov, sta se okraja žumberski in marindolski podredila začasno civilni upravi hrvatske vlade, a se je obenem naročilo, da se mora hkratu pri določevanju meje vpoštovati pravo vojvodine Kranjske do žumberskega in marindolskega ozemlja; končna ureditev meja pa da se mora odobriti v obeh državnih zborih (zakon z dne 8. junija 1871).

Enako je ogrski državni zbor vsled IV. zakonskega člana iz l. 1872. (ki je 10. februarja 1872 dobil Najvišjo sankcijo) privolil, da ostane provincializacija omenjenih okrajev do skorajšnje ureditve meja in suspenso.

Avstrijsko ministrstvo za notranje zadeve pa je naročilo prof. Fournieru, da na podlagi arhivalnih virov zadostno dokaže in podpre upravičenost Kranjske do onih krajev. Tozadevni memoriale prof. Fourniera (v katerem je na podlagi zgodovinskih dokumen-

tov dokazana kontinuiteta prava vojvodine Kranjske do prepornega ozemlja) se je poslal razen kranjskemu deželnemu zboru tudi ogrskemu ministrstvu, kateremu je bila poverjena naloga, nekdanjo vojaško granico združiti in inkorporirati. Tozadevna pogajanja so imela zaželjen uspeh. V noti z dne 4. julija 1881; št. 2265, je podala kr. ogrska vlada izjavo, v kateri priznava zahteve Kranjske do okraja žumberskega in občine marindolske kot upravičene s pridržkom, da se uravnavi meja legislativno pritrdi. Hkrati pa je kr. ogrsko ministrstvo čutilo potrebo, opozarjati, da naj se pri definitivni uravnavi ne gleda le na pravno upravičenost, marveč se naj vpoštevajo tudi oportunistični in administrativni momenti, ki naj bi iz praktičnih ozirov (po mnenju ogrske vlade) govorili za to, da omenjena kraja ostaneta v dosedanji zvezi s Hrvatsko, češ da je naravno, da so se oni kraji — stoletja od domovine ločeni, z granico združeni v njenem razvoju in razpadu — materinski zemlji popolnoma odtujili ter se z ostalo hrvatsko-slavonsko granico spojili v organsko celoto v narodnem kot socialnem oziru. Dalje so — po mnenju Ogrov — ti kraji oddeljeni in ločeni od Kranjske „po visokih in nepristopnih gorovjih“, proti Hrvatski pa v vsakem oziru odprti, in so kazali zlasti na Marindol, ki je le del hrvatske občine Svarča; pravna, politična, cerkvena in šolska uprava da je popolnoma drugačna od avstrijske (nota ogrskega ministrstva 7. avgusta 1881, št. 2565).

Četudi je torej ogrska vlada v principu pritrdila Kranjskim zahtevam, se je na drugi strani izkušala izogniti obveznosti z izgovorom, da naj to, kar je stoletja skupaj živelo, i zanaprej skupaj ostane.

S stvarjo se je bavil nato kranjski deželni zbor v XII. seji z dne 21. oktobra 1881, kjer je zastopnik tedanje nemške večine dr. pl. Savinšek poročal o vladni predlogi in se toplo zavzemal za priklopitev, medtem ko je poročevalec manjšine Navratil bil le za delno aneksijo, da se meje zaokrožijo. Manjšina je s to popustljivostjo napram Ogrski izkušala dobiti od te privolitev za gradnjo dolenske železnice in zvezo po Beli Krajini s hrvatskimi železniškimi progami.

Deželni odbor je nato opozoril c. kr. deželno vlado na pravice vojvodine Kranjske do graniškega okraja Žumberka ter je pozval, da naj ministrstvu naznani dr. Savinškov predlog (dež. odb. št. 3241, 1881), na kar je vlada še do danes dolžna odgovora. Tudi je upravni odsek temeljito ovrgel argumentacije hrvatsko-ogrskemu vladi, da bi omenjeni kraji gravitirali k Hrvatski: tako je n. pr. marindolska občina po Kulpi ločena od Hrvatske, severno in zapadno pa jo oklepa črnomaljsko okrajno glavarstvo, tako da morajo prebivalci kranjskih občin hoditi čez

marindolski teritorij, da pridejo k na drugi strani ležečim kranjskim vasem Žuniče in Preloka, in je torej umevno, da je Marindol v vsakem oziru navezan na Kranjsko. Pravoslavni Bojanci na Kranjskem imajo svojo faro v Marindolu, ki je popolnoma ločen od ostale Hrvatske, četudi je le del hrvatske občine Svarča, ki pa leži pet ur hoda od Marindola, in ta zopet dva dni hoda oddaljen od sodnije v Ogulinu. Marindolci morejo na Hrvatsko šele naokolu čez metliški most. Marindolska občina (z vasema Milič-selo in Ponovič-selo) meri 1669 oralov, med temi je 89 oralov neproduktivne zemlje, ter ima okrog 600 prebivalcev.

Pri Žumberku pa je važno, da so ondi lepi erarni gozdovi v obsegu 6601 oralov, ki reprezentirajo precejšen kapital, ki ga ogrska vlada pridno izkorišča, kljub temu, da gozdovi še niso njena last. Kranjska, ki je tekom stoletij toliko žrtvovala za mejno obrambo, bi ta les lahko občekoristno izrabila. Površina celega okraja pa znaša 40.447 oralov z 71 vasmi in s čez 11.000 prebivalci. Neproduktivnih je le 895 oralov. Mnogo posestnikov ima njive, travnike, vrtove in gozdove na kranjskih tleh in plačajo tu čez 5000 K davka. V silno oddaljene hrvatske urade pa morajo hoditi tudi ti čez metliški okraj (tako vse vasi občine Sošice v urade v Karlovac, Rakovac ali Ogulin). Žumberk gravitira posebno proti Metliki, s katero je zvezan s sedmimi cestami, a tudi proti Kostanjevici je promet živahen: umevno, da je ves okraj v najživahnejših trgovskih odnošajih s Kranjsko in narobe. Značilno je tudi dejstvo, da še dandanes nimajo prebivalci teh okrajev nikjer volilne pravice, niti na Kranjskem, niti na Hrvatskem.

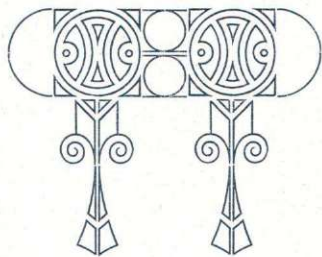
Leta 1883. sta prosili občini Sošice in Kalje dunajski parlament, da se ji združi s Kranjsko, na katero sta v prometu, trgovini in obrti navezani. Nato je pozval parlament v seji dne 13. decembra 1883 vlado, da se končno že dogovori z ogrskim ministrom glede meje.

Sedaj so pa Ogrji pozabili na pred dvema leti dano izjavo in so začeli navajati pomisleke proti verjetnosti zgodovinskih dokazov. Izmislili so si, da Sichelberg in Sichelburg ni isto. To teorijo so opirali na nekaj zastarelih zemljevidov iz začetka 19. sto-

letja, kjer nahajamo ime res dvakrat. Ti zemljevidi pa so absolutno nezanesljivi, ker najdemo, da so tudi drugi kraji in celo potok Kupčina, ki teče skoz Žumberk, dvakrat zaznamovani. Tudi niso to najboljše kartografična dela; ta imajo samo resnici odgovarjajoče kraje zaznamovane, tako n. pr. vojaški topografski zemljevid iz l. 1781.—1784. ter oni iz l. 1830.—1834. Dunajska dvorna knjižnica hrani (kodeksi št. 8608, 8609, 8332) načrte vseh važnejših utrdb proti Turkom z natančnimi opisi in zemljevidi; vse te kraje je poprej obhodila posebna komisija (o. 1660), in v vseh teh rokopisih — na katere me je opozoril gospod ravnatelj Mantuani — nahajamo le en Žumberk.

Sicer sem pa že zgoraj navedel celo listo vasi, ki spadajo pod Žumberk in ki se v virih imenujejo kot na Kranjskem ležeče; s tem je tudi bajka o dveh Žumberkih privedena ad absurdum. Povod dvakratni označbi Žumberka je dalo gotovo dejstvo, da je Žumberk spadal h Kranjski in obenem pripadal vojaški granici ter bil tako v nekem posebnem dvojnem razmerju. V srednjeveških listinah se imenuje Sicherberch, pozneje Sichelberg, v novejšem času se imenuje pretežno Sichelburg, koncem 17. in v prvi polovici 18. stoletja pa se rabi v eninisti listini čisto Sichelberg in Sichelburg.

Zadnjič se je s to zadevo pečal kranjski deželni zbor v XIV. seji, 8. februarja 1896, kjer se je od vlade v resoluciji zahtevalo (poslanec Klun in vitez Langer), da naj poskrbi, da se reinkorporacija že enkrat izvrši. Obenem se je vložil oster protest proti izsekavanju eraričnih žumberških gozdov. Deželni odbor je to poročal deželnemu predsedstvu, da prijavi sklep na višje mesto (dež. odb. št. 2276, 3740, l. 1896.). Ker vlada na to v prihodnjem zasedanju ni odgovorila, je vložil vitez Langer v XII. seji dne 21. februarja 1898 tozadevno interpelacijo na deželnega predsednika barona Heina, ki je izjavil, da je storil potrebne korake, a da tekoče obravnave še niso zaključene. In tako je prišlo vprašanje glede Žumberka in Marindola — ki se je pri določitvi nagodbene prispevka k skupnim stroškom obeh državnih polovic vedno povračalo — za nekaj časa zopet z dnevnega reda.

Obiski.

Iz življenja in delovanja naših umetnikov. — Spisal Izidor Cankar.

(Dalje.)

VII.

Ivan Cankar.

Potrkal sem v prvem nadstropju gostilne na Zgornjem Rožniku.

„Noter!“

Ivan Cankar je napol ležal, napol slonel v postelji in kadil cigareto. Nad njegovo glavo je žepna ura neizprosno kazala osmo. Sredi nad posteljo se pritiska steni izrezljano stolpičasto stojalo s porcelanastim kipom Matere božje, pod njim veliko jajce iz zlatorumene pločevine. „To je eno najnežnejših daril, kar sem jih prejel v življenju,“ mi je pozneje rekel Ivan Cankar. „Ko sem se mudil na Štajerskem, so mi v tem poslali prve rožniške vijolice.“ Na nočni omari ob postelji leže ostanki cigaret in reklamni list cirkusa Strassburger. V knjižnici med obema oknom kaže v zgornjih dveh predalih bahaški Brockhaus svoja široka, zlatopisana hrbitišča, pod njim stoji ubogi Valvasor s svojo davno „Častjo vojvodine Kranjske“, zraven njega zbrana dela Molierova, nekaj novejših slovenskih knjig, pričeti in napol izdelani rokopisi, spodaj Roseggerjevi zbrani spisi in več letnikov njegovega lista „Heimgarten“.

V prijazno sobo je lil skoz odprta okna hladen jutranji zrak.

Sedel sem na zofo. Ivan Cankar se mi je opravičil, da je ob tej uri še v postelji, češ da redno vstaja ob šestih. „Sicer sem se pa danes že nečesa lepega spomnil. Tistih zimskih večerov doma, ko smo otroci sedeli po cele ure na peči in se menili bogvekaj. Sami smo že takrat natanko čutili lepoto teh pogovorov in smo si tudi rekli: ‚Pojdimo se pogovarjat!‘ Te pomenke bom enkrat popisal: zgolj tihe besede, ker ena sama glasna vse uniči.“

„To je težko.“

„Najtežje. Ah, Župančič je zadnjič izgovoril veliko resnico: Mi nismo nič drugega kot delavci, navadni delavci. Tega ljudje ne vedo in marsikateri izmed nas tudi ne. Kdor bi me videl ob osmi uri v postelji, bi tega ne verjel zlahka, pa je le res.“

„Kdor lepo piše, piše s trudom in bolečinami: kakor bi z obema rokama stiskal lastne možgane; vsak stavek je kaplja krvi iz njih.“

„Ta primera je dobra. In pomisli, če je človek še nervozen! Ko sem bil na Dunaju in pil čaj z rumom — ali pravzaprav rum s čajem — se mi ni enkrat zgodilo, da sem vrgel pero daleč po tleh.“

Kljub temu, da je tožil o nervoznosti, je izgledal mlad in svež; le ko si je nanovo prižigal cigareto, sem opazil, da mu roka lahno vztrepetava.

„Ti, ali hočeš biti neskončno vljuden?“

„Ne.“

„Samo enkrat bodi!“

„No?“

„Pojdi v kuhinjo po črno kavo. Reci, da je zame, pa boš že dobil pravo skodelico.“

Prinesel sem veliko mero črne kave. Ko jo je izpil, se je obrnil klavrno proti vratom in prinesel izpred njih osnažene čevlje.

„Ah, sedaj pride hudo opravilo. Najprej bom levega.“

„Zakaj?“

„Ker je težji. Tako. In sedaj pride prijetno opravilo!“

Potopil se je v vodo kot razposajen otrok.

„Ti, ali veš, kako se je Aškerc enkrat vendarle dobro odrezal? Navdušena gospodična mu prinese iz zgolj spoštovanja šopek. Ta se pa obrne in pravi: ‚Počakajte, gospodična, da si zobe spucam.‘“

„On je rekel: osnažim.“

„Seveda. Jaz bi rekel: spucam. Ne, jaz bi sploh nič ne rekel!“ —

Stopila sva dol in sedla pod češnjo pred steklenim salonom. Solnce je že bilo visoko, nad smrekovjem rožniških gričkov pa se je vlekla tanka mlečnata megla.

„Kako živiš tukaj?“

„Še nikdar nisem živel tako srečno kot sedaj. Semkaj sem prišel, ker sem bil željan miru in samote; v samotni človek bolje vidi samega sebe kot na ulici. Koliko bolj pravilno in koristno je, da gre človek jabolka prebirat, kot bi bral v kavarni nemške časopise. Ko sem se vrnil domov, sem spoznal, da je vse nekaj drugega, če človek stoji doma, kot če misli na dom; če je še tako krepak, se mu v tujini mora odtujiti. Ko sem bil na Dunaju, sem videl domovino kakor gledam znanca na fotografiji, namesto da bi govoril z njim in mu gledal iz oči v oči.“

„Kako delaš?“

„Jaz sem najbolj len človek na svetu; len pisati. Sicer pa delam z mislijo neprestano, še v sanjah in prvi trenutek, ko se zbudim; menim, da zato, ker ne napišem niti ene besede, ki bi vedé bila neresnična.“

Reda nimam in pišem, kadar je. Vendar če navsezgodaj sklenem še v postelji, da bom kaj napisal, je gotovo narejeno še isti dan. Kadar pišem, sem

silno slabe volje, ker se mi ne zdi nikdar dovolj dobro. Stavke za stavkom pretehtavam v ritmu in besedi ter vidim, da je zanič. Ko bi človek ne imel daljnih misli — kaj da bo — bi že zdavnaj pustil to neumno pisarjenje. Vrhutega imam še drugo veliko napako: preveč načrtov. Okrog mene so kakor robidovje, da ne morem naprej, kot bi hotel. In ravno najlepši načrti niso nikoli izvršeni! Tragedija iz slovenskih kmetjskih puntov mi roji po glavi že osem ali devet let; cele scene vidim pred seboj, a napisati jih ne morem. In z Lepo Vido je bila ravno taka reč; dolgo sem jo nosil v srcu, in ko je bila na papirju, sem z začudenjem opazil, da je pesem in ne drama, kar bi imela biti. Stanje človeka, ki na tragedije misli in feljtone piše, je silno žalostna reč.

K delu me najbolj podviza — jeza. Politične in literarne oslarije zapeljejo človeka k pisarjenju, da si srce ohladi. Za narodov blagor, Gospa Judit, Bela krizantema so nastale tako. Ko bi jeze ne bilo — Bog jo blagoslovi!

Tvarino torej pripravim že prej, vsa poglavja so natanko pred menoj. Hlapce sem pisal tako živo, da sem obraze videl in glasove razločeval. Zato pišem strašno hitro. Stavci pravijo mojim rokopisom 'špeh', ker je skoro ni besede, ki bi bila prečrtana. Pohujšanje sem napisal v štirinajstih dneh, za svojo najdaljšo povest Na klancu nisem potreboval več kot tri tedne, Hlapca Jerneja sem pisal sredi volilne agitacije, ko sem tudi sam kandidiral. Zato pa sem imel s Krizantemo opraviti tri mesece in sem visel nad kratkim Očenašem v Hlapcu Jerneju in neznatno pridigo v Martinu Kačurju dneve in dneve.“

„Zdi se mi, da ti je kritika najbolj opravičeno očitala razblinjenost, pomanjkanje kompozicije; iz tega moram sklepati, da nisi imel jasnega načrta, preden si začel pisati.“

„Ne, načrt je bil vedno pred menoj! V notes, ki mi traja, dasi je majhen, štiri do pet let, si napišem eno samo besedo ali stavke, ki ga vlačim leta in leta s seboj, dokler ne pade kakor zrel sad sam od sebe.“

Sedaj, ko govorimo o kritiki, ti povem tole: Eno knjigo so mi popolnoma narobe, napak in hudobno razumeli. To je bila Hiša Marije Pomočnice. Pri njej sem imel kot studentec čisto misel. Ravno zato me je tista kritika ujezila, dasi je treba sicer velikih literarnih škandalov, preden pridem v jezo. Ideja Hiše ni svinjarska, ampak tragična: štirinajst bolnih deklet, ki čakajo v smrti življenja in zdravja. Eden pasus je tak, da bi ga v drugič ne napisal več, ker je nepotreben in dvoumen. Zato sem v ruskem prevodu prepevedal tiste strani in v češkem tudi. Pri Slovencih pa naj ostane! Ravno zato, ker so slovenski narodnjaki, frakarji in fijakarji željni pohujšanja, naj ga pa imajo.“

„Kako se je začela Vaša šola?“

„Veš kaj! Okrog leta 1895. je bil med nami splošen gnus, ki

ni bil samo literaren. Hodili smo na shode, gledali svet ter bili silno vznemirjeni. Vedeli smo, da z verzi ne bo nihče renoviral naroda. Bilo nas je veliko; sešli smo se bili v dijaški Zadrugi, kjer smo si brali in ocenjevali spise, Župančič, Murn, Kette, Alojzij Merhar, Štefe, Lužar, skoro vsa sedanja socialistična inteligenca.“

Juan Canfora

Nobenega nimam tako jasno v spominu kakor Ketteja. Tisti portret v zbirki mu ni prav nič podoben. Čeprav sem slab risar, vendar sem ravno njega dobro pogodil; škoda, da se je tista risba izgubila. V obraz je bil lep fant, v život čokat in v hoji racāv. V svojem stremenju in mišljenju je bil med vso svojo družbo najgloblji in najvišji. Njegov duševni razvoj je bil tako nagel, krepak in naturen, kakor drugega nobenega. Zadnjič mi je rekel Gregorka, najin prijatelj: „Rajši bi bil ti umrl!“ — Gregorka je bil grob, ampak prav je imel.

Kette je bil vsaj na lice zmerom vesel, poln dovtipov in prijetnih hudobij. Murn pa je bil skoraj zmerom zamišljen in malobeseden. Ljudje tega velikega lirika vse premalo ljubijo in spoštujejo. Izmed tistih nesrečnih in visokih duš je, ki jih kasni časi odkrivajo.

Dr. Krek je takrat zbiral krog sebe mlade ljudi, ki so se navduševali za literaturo in za socialna vprašanja. (O teh poslednjih ni naša Zadruga ničesar vedela.) Pri Kreku sem se seznanil z Župančičem. (Vem še, da sem prav tisti dan prosil Kreka za Erazma Rotterdamskega, pa mi ga ni dal.) Župančič je bil silno plah fant in se ni upal brati v Zadrugi svojih pesmi, ker je bil prepričan, da so strašno zanič. Bil je tako plah, da je Govékar rekel o njem, ko smo se nekoč sešli pri Ederju na Ottakringu: „Iz tega fanta pa ne bo veliko.“ Takrat je bil Govékar v svoji slavi in je uganjal tisto zlagano naturalistično reč, ki je jaz nisem nikoli maral, ker sem v naturalistih čisto pravično čutil nerodno tapcirane romantike.

Vsa Zadruga je bila kaj čudno spletena iz ljudi, ki so si bili čisto neenaki. Pozneje smo se sprli; Ketteja in mene so nameravali izključiti in sva zato sama izstopila, Župančič pa se je bil že prej poslovil.

Gibanje je bilo popolnoma zavedno. Aškerc nam je presedal. V politiki smo instinktivno čutili, da ni vse skupaj nič.“

„Kaj si bral v dijaških letih?“

„Sploh vse, kar mi je prišlo tiskanega in pisanega pod roko, tako n. pr. Janeza Trdina že v ljudski šoli. Kot dijak pa največ Shakespeareja. Najprej sem si kupil pri Bambergu Kralja Ivana in ga spotoma na Vrhniko pod neko jablano na dušek prebral; potem pa vseh sedemintrideset dram povrsti z vnemo in vztrajnostjo, ki je sedaj nimam več. Zelo rad sem imel že takrat Moliéra, ki ga imam danes še rajši. Homerja, Sofokla, Evripida in Horaca sem poznal iz nemških prevodov in sem moral gimnazijcem v Zadrugi, ki so jih poznali iz šole, šele dokazovati njihove lepote. Izmed modernih smo brali Maeterlincka, Verlainea, Baudelairea. Toda tu ti moram priznati svojo veliko mladostno napako: Pred drugimi sem se navduševal za ljudi, ki so me v resnici dolgočasili. Tako

n. pr. nisem Baudelairea niti razumel. — Verlainea sem globoko ljubil, ker človek pesnika instinktivno čuti. Zola sem že takrat zaničeval, ker je eden izmed najbolj dolgočasnih pisateljev, kar jih je kdaj zemlja nosila. Ruse — starejše — sem vedno zelo rešpektiral. S kakim veseljem sem bral Gogola v reclamki do konca in nanovo! Takrat sem obupaval: Če znajo ljudje tako pisati, potem bi ne bilo pravično, da jim spravljam še jaz obrt ob kredit. Dostojevski me je naravnost omamil do pijanosti. — Moj najboljši učitelj, ki sem mu veliko hvaležnosti dolžan, pa je bil Levec.“

„Kaj sodiš o svoji šoli?“

„O njih sploh ne sodim. Slog se rodi iz misli. Ti ljudje pa so kopirali mojo besedo, moj ritem, pa niso čutili v sebi, da sta ta beseda in ta ritem potrebna za to misel. Sicer pa moje šole ni; to je tatvina, ne šola. Jaz nisem nikogar učil, ker jih je že veliko reklo, da bolj odbijam kot vabim.“

„Kaj sodiš o sedanjem našem slovstvu?“

„Da je šlo zelo visoko, da stoji ob rami svetovni literaturi, medtem ko Hrvati in Srbi n. pr. niso svetovni. Beri Župančiča — kako o njem sodim, ve vsakdo — beri Medvedove pesmi. Medveda zelo cenim; ne le kot pesnika, temuč tudi kot človeka. To je bil najboljši slovenski fant: rimski nos, črne oči, mehkobne ustnice, fini glas. (Ne vem, zakaj ljudje tako malo spoštujejo zunanost. Jaz jo visoko obrajtam. Ženska je lahko duhovita, z vsemi čednostmi obdarjena, ampak če lepa ni, me ne zanima.) Naša literatura je šla zelo visoko, v bodočnosti pa pojde še više. Kakor grška in rimska, kakor vsaka literatura sploh, bo tudi naša oddala svoje sokove v celo človeštvo in jaz menim, da jih bo oddala veliko. Noben narod ni tako optimističen kot slovenski — optimizem pa je pravica zdravja in mladosti — in mi vsi, kar nas je — in veliko nas je — smo optimisti. Zato pravim: pri nas se bo razvilo krasno slovstvo, silna lirika, krepka dramatika.“

„Nekateri menijo, da se bo naše slovstvo stopilo s hrvaškim v enega.“

„Slovenska literatura bo ostala vedno samosvoja. Naš jezik — tudi literarni — ne bo nikdar prešel v hrvaškega. Seveda pa nimam nikakor nič proti temu, če Hrvati sprejmejo slovenščino za svoj literarni jezik; to je njihova privatna reč. Dežman in Vraz sta oba dva renegata; vendar Dežmana bolj spoštujem, ker je bil večji od Vraza in je vsaj človeštvu kaj koristil. Ko so bile tiste Vrazove slavnosti, se mi je naravnost gabilo. Slaviti takega lirika srednje vrste! Če je njegova zasluga, da je propagiral ilirizem, je slave vreden, kdor propagira katerokoli renegatstvo. Sramoval sem se, ko sem bral v Drechslerjevi knjigi, ki jo je izdala naša Matica, Vrazovo pismo, v katerem pravi: Mit

Slovenen habe ich es abgetan. Kdaj bo kdo drugi dobil zaradi take besede spominsko ploščo v Cerovcu ali kjerkoli?

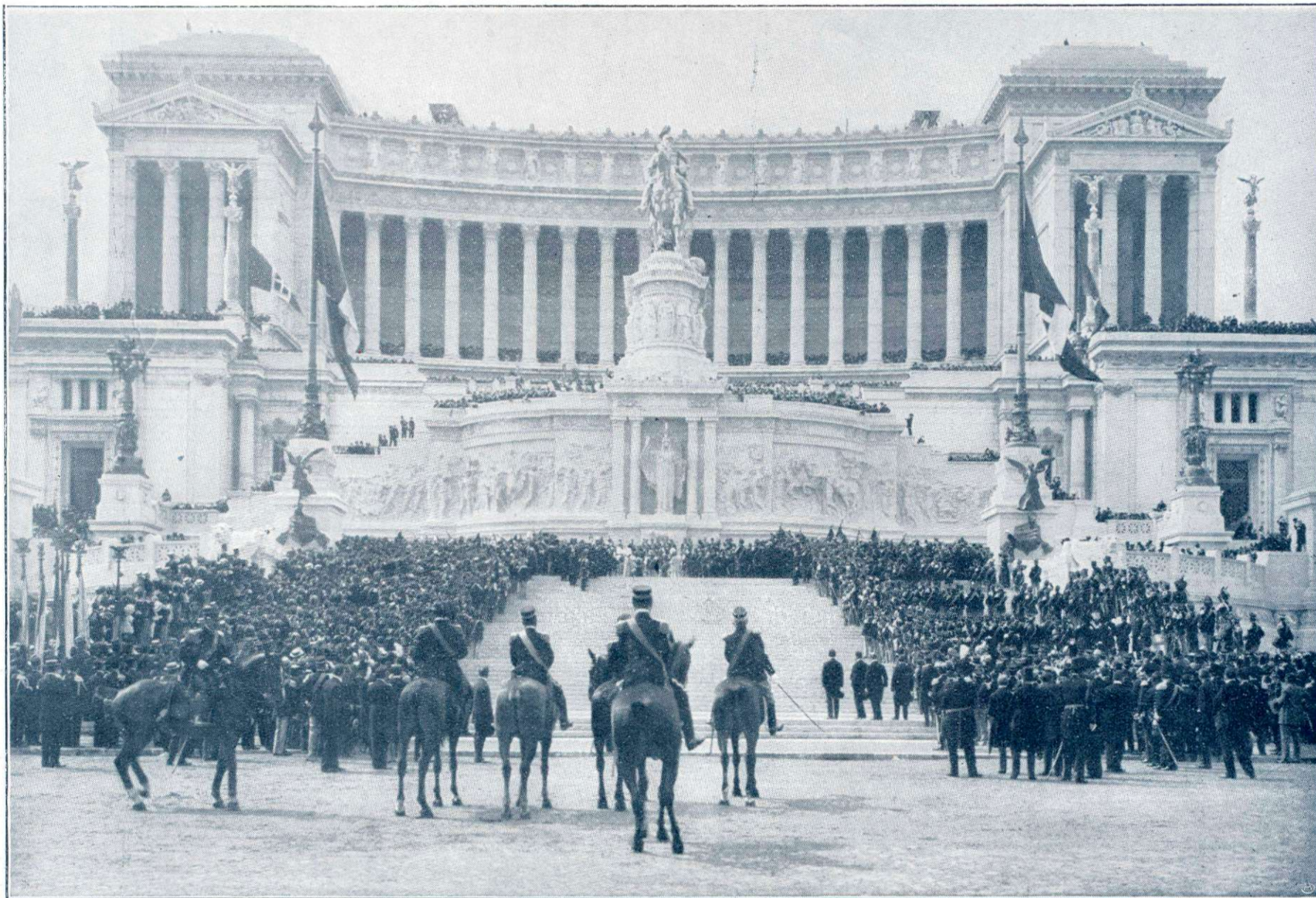
In tako sva srečno prišla do tega nevšečnega vrazovanja — Bog se naju usmili!“

„Ne vem, če niso te misli preenostranske. Nekateri se vendar trudijo — in uspešno trudijo — da stesnijo zvezo s Hrvati.“

„Kdo se trudi na primer?“

„Na primer dr. Ilešič.“

dvoglasno, z Ilešičevim in Detelovim glasom. Tudi nimam nobenega razloga za osebno jezo, ker je bila novela pozneje tiskana na boljši papir, z lepšimi črkami in sem dobil tudi višji honorar. A naj bo z Melito kakorkoli! Ilešič je sam, čisto sam odklonil Školjko z besedo: svinjarija. To je nepostavno. Ilešič se smatra za gospodarja Matice in tudi ravna tako. Neki odbor-
nik mi je sicer rekel pred kratkim: Saj se mu smejejo — toda če se mu smejejo, je zanje prijetno, da ga pa smeje ubogajo, je slabo.

ODKRITJE SPOMENIKA VIKTORJU EMANUELU II. V RIMU

„Ilešič je škodljivec. Prijatelj je nekoč zapisal, da spoštuje Ilešičev idealizem. Takega idealizma ne spoštujem, ker škodljive neumnosti ni spoštovati, čeprav je idealna. Ilešič je res škodljivec, zlasti s svojim delovanjem v Matici, ki jo je zapeljal v ilirski gnoj. Slovenska Matica, ki bi imela biti naš prvi književni zavod, je postala pod njim ilirska agentura.“

„Te besede ti najbrže narekuje osebna jeza, ker je znano, da je Matica pod Ilešičevim predsedstvom zavrnila tvojo Melito.“

„Ni tako. Ilešič je zapisal, da je bila Melita enoglasno odklonjena. Resnica pa je, da je bila odklonjena

O škodi Ilešičevega gospodarstva in odborniške ubogljivosti bi se dalo še marsikaj reči. A da prideva k pristnemu izrazu ilešičevanja! Nihče ne dvomi, da je medsebojno spoznavanje in zblíževanje s Hrvati potrebno. Toda Ilešič nam je vse skazil. Njegov način zblíževanja je žaljiv, ker ima oba naroda za otroka. Poglej Hrvatsko knjižnico! V njej nam ni pokazal najboljših Hrvatov, ampak jugoslovansko jokavost. Kjerkoli zasledi to čednost, jo mora takoj prodati ali Slovincem, ali Hrvatom. Hrvate je predstavil Slovincem kot jecljave jokavce, še slabše pa je ravnal z nami. Njegovo Cvijeće je naravnost jugoslovanski škan-

dal. Kar je kdaj skokodakalo kak slovenski verz, je podal kot slovensko poezijo. V kratkih življenjepisih blesti kot literarni karakteristikon in najvišja odlika dični naslov: Zemljak Stanka Vraza. Kastriral je Župančičevo pesem Grobovi tulijo, kastriral kasneje tudi Martina Krpana, da je dobila prostora Staretova ‚Vanda‘. — Poznaš to novelo?

„Ne.“

„Saj je nihče ne pozna! Tudi jaz sem jo takrat vprvo občudoval. Edina dobra posledica Cvijeća je bila Župančičeva kritika v Zvonu.“

Izvirek tega rogovilastega ilirizma je nepoznanje naroda, malovernost ljubezni ter tista strahopetnost: Kaj bo z nami? Tista strahopetnost, ki škili na jugoslovansko teto in češkega strica, namesto da bi pogledala v zdravo srce naroda. Če smo se držali v klavnosti petnajststo let, se bomo držali še sedaj, ko smo kulturni. Nase se zanesimo — to je vse!“

„Kaj bereš?“

„Vso slovenščino. Najbolj Levstika, ki bi moral biti dušna paša vsakega poštenega Slovenca. Prešerna ne morem brati, ker ga znam napamet. Iz drugih literatur najrajši stare prijatelje, tiste mirne, velike ljudi,

ki stoje kot gora, vsem časom v znamenje; zadnje mesece najbolj Moliere.“

„Kake načrte imaš?“

„Rad bi pisal dramo iz kmetских uporov. O tej dramati sem rekel v Krizantemi, da jo pišem že sedem let — in še zdaj ni nič! Jezilo me je, da so oni, ki so pisali o kmetских puntih, vzeli kmete za socialiste in revolucionarje, graščake pa za same zveri. To vse skupaj ni nič res. Graščaki so ravnotako branili svojo staro pravico kot kmetje svojo novo. — Zadnji čas pa delam načrt za roman generacije od l. 1894. do 1907.“

„Kaj je vodilna misel tvojih spisov?“

„O tem skoro ni mogoče govoriti. Vendar pa je vsak moj spis priča velikanskega optimizma. Kritiki so me imeli za pesimista. Tepci! V prvih časih sem bil žalosten in nezadovoljen; to je bila bolezen mladega študenta, ki je lačen, ne pa pesimizem. Jaz sem optimist ves, kar me je. Kako bi človek sicer delal in se trudil, če bi vedel, da je vse zastonj? Jaz upam v bodočnost našega naroda; to upanje izraža Župančič jasno in veselo, jaz pa v satiri, tragiki in paradoksu.“

Ti si, pesem . . .

Zložil G. Koritnik.

Ti si, pesem, priča mojih dni,
polnih ognja, tuge in resnice,
vrisk veselja, plačni krik skrbi,
ki jih danes skriva ravnodušno lice.

Zakopane čuva drage bisere
v svojem dnu življenje, burno in brezdušno —
živa zakopana spi gigantska moč
burnih src pod rušo, težko, neporušno . . .

Le v presledkih gluhih vzdrami jo na dan
kot ob bron sirovi trda, težka pest —
in tedaj se čuje kot vetrov šelest
vzdih srca, kot pesem izgubljene sreče . . .

Poglej te njive!

Zložil Bogumil Gorenjko.

Poglej, nocoj
kot še nikoli zvezdice gorijo,
kot še nikoli ti oči žarijo,
golobček moj!

Poglej to noč!
Poglej, kak sladko njive spijo!
Na grudi se jim žita sklanjajo
in sladke sanje sanjajo
v to lepo noč . . .

Postoj, postoj!
Li čuješ — tih šepet? —
Morda se vzdramil je pšenici cvet,
morda je sanjal težke sanje,
da prišla je devotka žet . . .

Književnost.

Pedagoški letopis.

(Konec.)

Glede orgljanja priporoča pisatelj, da bi bil ta predmet kakor na Saksonskem neobvezen predmet. Potem bi hodili k temu pouku le za godbo nadarjeni učenci, ki bi nameravali prevzeti orglarsko službo in bi se sploh zanj zanimali.

Naposled še govori o glasbenih prireditvah, ki so z vzgojevalnih namenov in z umetniškega stališča vredni priporočitve ter se dajo zlasti na učiteljskih vsled večjega števila glasbenih predmetov laže izvajati nego na drugih zavodih.

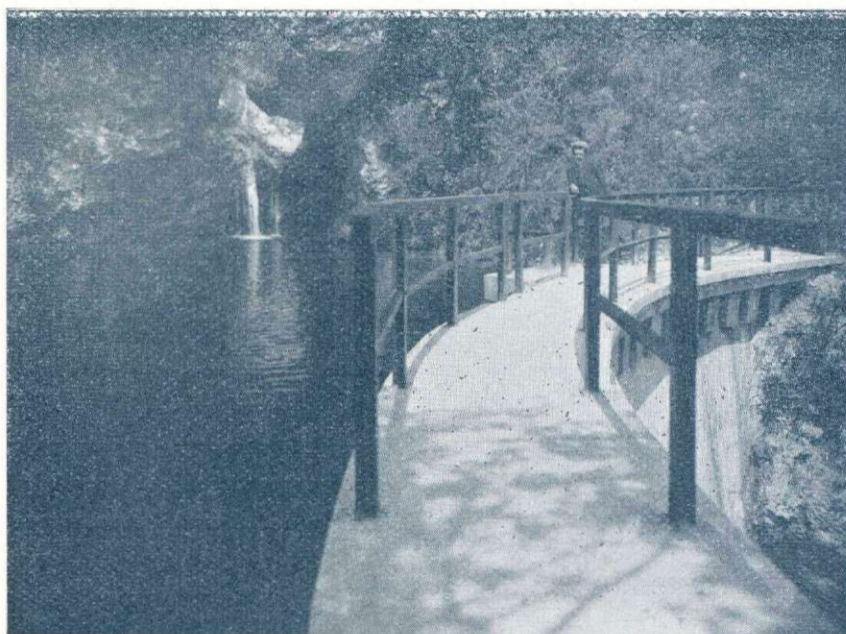
Temu delu razprave so še priklopljene „postavne določbe glede glasbenega pouka na učiteljskih nekaterih drugih držav“: Hrvaške, Ogrske, Pruske, Saksonske, Švice.

Potem slede „reformatorna stremljenja glede glasbenega pouka na učiteljskih“. Tu se pisatelj ozira na sklepe „Zveze glasbenih učiteljev na avstrijskih učiteljskih“ in na resolucijo „Glasbeno-pedagoške zveze v Berlinu“, iz katerih se lahko razvidi, da še vladajo o tej reformi različni, često si popolnoma nasprotujoči nazori. Stvar se ne bode dala rešiti v enotnem zmislu, ker je povsod treba uvaževati tudi praktične in krajevne razmere in potrebščine, ki so v različnih državah različne. Pri vsej raznovrstnosti nazorov pa je vendar mogoče smoter glasbenega pouka očrtati tako: „Glasbeni pouk preskrbi bodočemu učitelju splošno glasbeno omiko. — V praktičnem oziru pa je treba obraziti učitelje ljudskošolskega petja tako, da bodo mogli ta predmet v umetniškem zmislu uspešno obravnavati.“

Zadnja točka te razprave se bavi z glasbenim poukom na srednji šoli. Kot ravnatelj srednje šole sem čital ta izvajanja s posebnim zanimanjem in reči moram, da jim čisto pritrjujem. Pisatelj razvija pametne in zdrave nazore ter kaže, da je navdušen za svojo stroko in svoj poklic. To velja sploh o vsej razpravi. O srednješolskem smotru pevskega pouka pravi: „Predvsem mora biti šolsko petje v službi splošne izomike srednješolske mladine. — Nimamo namena, izučiti dovršenih pevcev, ampak bodočo generacijo hočemo pripraviti, da bo imela zmisel za pravo glasbeno umetnost.“ — Pevski pouk naj služi edino le vsestranski in harmonski vzgoji ter naj pospešuje kakor risanje umetniško in estetiško naobrazbo. Potem govori Druzovič o prejšnjem in sedanjem stanju tega pouka na srednjih šolah, o številu tedenskih ur, o učnem načrtu in o vprašanju, kako bi bilo urediti srednješolski pevski pouk, da bi odgovarjal novodobnim nazorom. Nato razpravlja o formalni in materialni nalogi tega pouka, o teoriji in praksi, o enoglasni posvethni in cerkveni pesmi, potem o zborovem petju. Tudi h glasbenim prireditvam zunaj šole naj pohajajo učenci, da dobe zanimanje za glasbo. To je zlasti v Ljubljani lahko izvedljivo. Naposled služijo še šolski koncerti, razne akademije in slične prireditve estetični naobrazbi. „Vsako leto naj se vsaj enkrat kaj priredi, kjer

ima pevski zbor priliko javno nastopiti.“ Uvaževanja vreden je tudi dijaški orkester. Petje postani obvezni razredni pouk v prvih štirih razredih, v višjih pa bodi neobvezen predmet! Seveda bi moral biti srednješolski pevski učitelj izboren glasbenik in spreten pedagog ter v učiteljskem zboru enakopraven ud, ne pa kakor danes nekak privesek. Tudi bi bilo potrebno, da se uvede, kakor se je to že zgodilo za risanje, strokovno nadzorstvo za petje, ki se zahteva i za učiteljska, in da se reformirajo predpisi za izpit učne usposobljenosti za petje na srednjih šolah.

To so najvažnejše misli Druzovičeve razprave, ki je nihče ne bo čital brez koristi. Zlasti pa jo je priporočati učiteljem petja. Nemške vire, ki jih sam navaja, je kritično uporabil, zraven pa pridejal iz lastnih izkušenj in opazovanj ter se pokazal kot vrlega strokovnjaka.

VODOVOD ZA IŠKO VAS

Tretjo razpravo je spisal dr. Fr. Ilešič. Glasi se: „Narečje in knjižni jezik v šoli.“ To je za učitelja zelo važno vprašanje, naj li vlada po šolah narečje ali knjižni jezik. Raditega se ga je lotil pisatelj z znano svojo vnemo in jel najprej razpravljati o stvarnem in metodičnem razmerju med narečjem in knjižnim jezikom, zaključivši ta del razprave s trditvijo, da je narečje otrok smatrati za izhodišče vsega nadaljnega dela, za cilj šole pa prisvojitve knjižnega jezika. Nato temeljito dokazuje možnost, dopustnost in potrebo te svrhe jezikovnega pouka ter posebno polemizira proti oni struji, ki preveč ekstremno uvažuje otroški govor ter zahteva, da naj se v šoli piše in čita le dobro narečje z ozirom na razne starostne dobe otrok. Da je to stališče pretirano ter sploh krivo, o tem ni dvoma. S tem se zanikuje vsak napredek; nasproti pa „iz nepopolnosti človeške prirode izvira potreba razvoja kakor v ostalih ozirih, tako tudi v jeziku“. Potreba knjižnega jezika je dandanes tudi za kmeta očitna; kajti knjižni jezik je socialno sredstvo občevanja, in sicer občevanja v daljavo in medsebojnega občevanja

Slovanov. Priučenje knjižnega jezika pa ima tudi vrednost za našo formalno naobrazbo, ker tako discipliniramo svojega duha. „Pouk ne bodi le prijetnost, ampak tudi dolžnost.“ Knjižni jezik nam naposled kaže smer vsega slovanskega razvoja, smer koncentracije in centralizacije.

Po teh dokazih se pisatelj peča z vprašanjem, kako in koliko je v dosego gori navedene svrhe uvaževati narečje, ter pride do zaključka, da mora učitelj poznati narečje, da ga smejo učenci rabiti na nižji stopnji in pri prvem podavanju in da naj učitelj z narečjem pojasnjuje pomen knjižnih besedi.

Svoje zanimive podatke sklene pisatelj s trditvijo, ki se ji ne bo dalo oporekati, da v šoli ne smemo govoriti niti narečja, niti takozvanega konverzacijskega govora, ki ga rabijo omikanci v salonu in pri medsebojnem občevanju, ampak da je dopusten edinole čisti knjižni jezik, t. j. jezik, kakor ga pišemo, kar je zlasti v slovenščini lahko, kjer se knjižni jezik v glasoslovju in jezikoslovju krije s tiskovnim jezikom.

Razpravica kaže, da je pisatelj duhovit mož in izvrsten pedagog, ki pozna vse potrebščine ljudskošolskega pouka, ki sicer uvažuje moderne zahteve, pa ne odobrava izrodov novodobne pedagogike. Da se jaz v svojem „Posebnem ukoslovju slov. učnega jezika“ nisem bavil s tem vprašanjem, kar je pisatelj omenil takoj v začetku svoje razprave, to izvira iz tega, ker sem takrat bil mnenja, da je to vprašanje tesno združeno z nazornim naukom in da bi o njem moral govoriti tisti, ki bi spisal knjigo o tem pouku, da torej to vprašanje ni spadalo v mojo didaktiko. Sicer pa sem vendar na str. 160. omenil, kako je uporabljati narečje za razlago besed in da je dolžnost vsakega učitelja, da se seznanj z narečjem, ki ga govori ljudstvo tistega kraja, kjer je nastavljen. *Dr. Bezjak.*

Dedek je pravil. I. zv. Spisal Julij Slapšák. S tremi slikami. V Ljubljani 1910. Založila Katoliška Bukvarna. — G. Slapšák je s to knjigo izdal prvi zvezek nove mladinske zbirke. V uvodu pravi, da ima podobnih povesti še „za zvrhan koš in pol.“

Prva („Marinka in škrateljčki“) pripoveduje o deklici, ki gre v gozd iskat za bolno mater zdravilne koreninice-grenkulje; tam se sestane s škrateljčki, ki jo obdarijo z zakladi in zdravilno biljko ter odnesejo domov. Ta pravljica traja 90 strani. Neizogibno je bilo, da je šla pri tem epična kratkost pristne pripovedke rakom žvižgat, da pa so se pogovori in samogovori in premišljevanja milobno raztegnili, da se je jedro pravljice — Marička pri škrateljčkih — usušilo, lupinaste odeje pa namnožile. To je škoda. Še večja škoda je, da je tudi Slapšák, kakor drugi, pravljico deloma zracionaliziral; v njegovi povesti se meša vsakdanji, trdi svet resničnosti z bajnim, neprimerno lepšim mladostne domišljije. Zdi se, kakor bi sam ne verjel v škrateljčke, dasi pripoveduje o njih, kakor bi sam dvomil, ali se je ta povest dogodila v Marinkinih sanjah, ali v resnici. Naj bi pisavci pravljic in pripovedk vendar že enkrat imeli dolžno spoštovanje pred njimi! Nič ni neprijetnejšega nego tisti pomilovalni nasmeh znanja in učenosti, ki se panski reži za naivno poezijo pravljic. Naša malovernost in poetska nezmožnost je kriva, da se nam bajka v svoji prvotni in edino možni obliki zdi neznanstvena in da mešamo povest in pravljico v novo, nezmislno

obliko — pravljiske povesti. Pravljica ostani pravljica in povest bodi povest! Znanstveno mogoča pravljica je kakor papirnata roža: duha nima in ne zelene svežosti ter le dokazuje, da smo se odtrgali od narave in njenih dobrot.

Kakor stroga objektivnost tako je tudi tisto zdi-hovanje, lirsko zavijanje oči v pravljici zoperno. („Kdo bo Marinki kruhka služil, ako jaz umrjem? Kdo ji posteljico rahljal, srajčko šival? Kdo ji umival ličeci, ji spletal laske? Kdo jo učil o Bogku, Materi božji, o angelcih? Kdo jo prekriževal, kadar bo legla spat? Kdo molil z njo, kadar bo vstančkala?“ 9.) Zakaj bi mati morala govoriti ravno v najslajših deminutivih?

Druga Slapšakova povest („Bom že še!“) pripoveduje o lenem Boštjančku, ki se v blodnih sanjah spreobrne in temeljito poboljša.

Ne bil bi toliko govoril o tej knjižici, ko bi ne bila tako značilna za sploh vse naše sedanje mladinsko slovstvo. To je po veliki večini popolnoma zgrešeno. Dobre mladinske pesmi je pri nas pisal Levstik, lepe basni in pripovedke Kette. — Tudi nisem hotel s tem reči, da je Slapšakova knjiga nerabna; otroci jo bodo prav gotovo radi brali, ker je živahna in zelo domača. Pa če bi bila drugačna, bi jo brali še rajši in z večjim pridom. *Izidor Cankar.*

Romarica. Povesi iz naroda. Spisala M. Buol. Poslovenil o. Veselko Kovač. — V Ljubljani, 1911. Založila Katoliška Bukvarna. Kot ljudsko berilo priporočamo.

Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. II. del. Doba narodnega prebujenja. (1848—1868.) Spisal Ivan Grafenauer. Ljubljana, 1911. Založila Katoliška Bukvarna. Str. 473. — O tej znameniti knjigi prinesemo oceno prihodnjic.

Vladimir Nazor: **Lirika.** Zagreb, 1910. — Svojo po raznih listih raztreseno liriko je zbral od leta 1908. tudi Slovencem znani pesnik „Velega Jožeta“ v devetem zvezku publikacij hrvatskih književnikov. Nazor je v hrvatskem novejšem slovstvu poznana in priznana pesniška oseba. Poleg publikacij lokalne vrednosti (Krvavi dani, Krvava košulja, Pjesma o narodu hrvatskome in Veli Jože) je zaslovel posebno po „Legendah“ in „Knjigi o kraljevima hrvatskijem.“

Dvomim pa, da je Nazor kot lirik velika, samorasla pesniška sila, dasi je zelo zanimiv. Bleščeči, marinistični, dasi jezikovno ne povsem čisti slog je bistvo in glavna lastnost njegove lirike. V novejših delih „Lirike“ je Nazor že samega sebe presegel. To ni več pesnik, to je že artist, ki mu je reminiscenca, mitološki aparat, trop in bujna predstava (dasi Nazor v motivih nikakor ni bogat) glavna reč, vse. Razvijajoč se preko Kollarja (Knjiga o kraljevima hrvatskijem), Šenoje (Krvavi dani), posebno pa italijanskih pesnikov (Pjesma o narodu hrvatskome — D'Annunzio (La canzone di Garibaldi), je našel Nazor svoj slog v Legendah, bibličkih legendah in Kentavrih. Vrhunec tega formalizma so njegovi Ditirambi.

V „Liriki“ o kaki smotreni razreditvi ne moremo govoriti. Nazor pesni ciklički, sicer pa je uredil „Liriko“ kronološki. Že prvi cikel iz Erotike, Himera, je značilen za pesnika. Istinitosti, neposrednosti v izrazu ne najdeš. Čitaš in veš, da govori o „lotosovem cvetu“ (str. 24, 34, 76, 139) Heine. V starem, šablonskem

tonu „Boli“ srečaš prozo, banalnost, iste fraze: viti će se oko mene zagrljaji tvoji, ko grančice bršljanove (15, 40, 114). Marinizmi, lastni baščanski narodni popevki, motijo: „Usta so tvoja mirisna čaška, latice rosne mesnata cvieta, pogledi tvoji“ itd. (28) „Koraljna rujna usta“ (25, 33) in slični obrabljeni rekviziti se vračajo, stari motivi so: 16: 33, XIX, XX. Uspomene 43. Vsebinsko so pesmi neznatne; pesnik, ki ljubi, konstatira, da „ne mogu živjet brez muke tije“, da mu je duša „žedna kao pjesak pustinje žarke“ (73, 165). Nazorova ljubezen je strast. „Zvjer sam, što noktim reže bok ženske osvojene“ (165). Nohti sploh igrajo veliko vlogo pri Nazorju, posebno v poznejši ditirambski „titanski“ ljubezni. Presrčnejši je oddelek „Febbre . . .“ Pesnik se vrne domov k materi v rodno selo. Spomnil sem se Medveda, Župančiča. Nežnolepo je „Gniezdo“.

S ciklom „Pred hramom“ počenja moderni Nazor, vizionalnost, alegorija senzualista. Pesnik je pred vratni svetišča — Sfinge, Tajne. Rad bi videl njeno „božansko gesto“ in „vječni posmieh za kojim vijek čeznemo“ (80). Dalje apostrofira solnce „praočeta“: „I ja hoću, da nešto svladam, izmučim, oplodim“ (82).

Kolika razlika med tem samozavestnim titanskim patosom in preprostim „panteizmom“ svetnika pesnika.

Prenasičenih, sicer pa vsled fine imitacije bibličnega sloga lepih „bibličkih legend“, ki so ponekod parafraza Visoke pesmi (Ruta Moapka II, III), slovesni ton je vrhunec te zbirke. Duha biblije pa je v njih malo. Nazor je zanesel bujne naturalizme „titanizma ljubezni“ v sveto knjigo, katero je čital najbrže ilustrirano po — Doreeju. Kakor je v legendah enostranski vsled salomizma, je to v še večji meri v Kentavrih. Antiko umeva Nazor renesanški; kakor povsod, je Nazor seveda tudi tu — naturalist, modern. Kentaur je sicer kralj Dragonja iz Velega Jožeta. Kentavrkinja Morusa je naravnost odurna. Mitološka prenasičenost, patos, gromadenje slik je forma teh slovanske „legende“ popolnujočih grških. Zanimivi so ne samo formalno Ditirambi, posebo „Io pean“ in „Cvrčak“. Vse, kar sledi, je prišlo pač le bolj slučajno v zbirko, saj ni niti označeno pod skupnim naslovom. Domo-rodnih pesmi v tej zbirki Nazorjevi ni.

Problem Mestrovičev pa niti v umetnosti še ni vseskozi jasen. In Nazor ni — Mestrovič.

Dr. I. Pregelj.

VI. umetniška razstava v paviljonu R. Jakopiča.¹

Napisal Ante Gaber.

O zadnjih razstavah nisem pisal poročil, ker nisem mogel hvaliti. Ob vsaki sem mislil, da bo druga boljša, da bom spet lahko slavil, kar je po mislih večine edini namen in edina pravica, ali pa vsaj častna dolžnost kritika umetnosti. Razstava za razstavo slabejša, moja vest pa vedno težja. Počasi sem se preveril, da zlato tega molčanja ni toliko v korist slovenski umetnosti, kakor pa v korist prirediteljev teh razstav. Saj smo v upodabljanju umetnosti še vedno tam, kjer je bila literatura od Vodnika pa do Levstika: kdor zmaže podobico na platno, ali izrežlja iz lesa punco, je umetnik, vreden, da mu hvaležni mili narod izkaže po smrti zahvalo vsaj s tablico na rojstni hiši. Vsa znamenja kažejo, da bo kmalu sklican ustanovni občni zbor prepotrebne družva, ki se bo pečal s tem častnim dolgom. Odsek za mučenike in pododsek za naše gore liste že deluje marljivo in uspešno. Da pa ti rodoljubi ne bi bili preveč zaposleni v počitnicah, je dolžnost nas mlajših, jim lajšati trud.

Jakopič sam je mogočno zagrmel v „Zvonu“, da ni prijatelj kritike, da ne veruje v njeno blagodejstvo in njeno potrebo, torej tudi ne v njeno opravičenost in nam, „katerih moč je beseda“, milostno dovolil in priporočil „zbujati ljubezen do umetnosti in potrebo do nje“. Gospoda, to je malo sumno, če se kdo tako brani kritike! S tem priznava Jakopič indirektno, da ni vse v redu. Glava našega umetniškega pokreta, je tudi on odgovoren zato, ker je toliko gnilega. Ker je velik poznavalec, je pač predrzno, če ta magacin dobrih in čisto nič vrednih stvari odpira javnosti in še celo privablja obiskovalce z dobitki, prav kakor v panoramah poleg paviljona, kjer človek za dva groša razen užitka dobi še dragoceno darilo. To je poniževanje umetnosti, ono pa varanje umetniško neizobražene publike, ki ima v Jakopiča

to zaupanje, da ji nudi v izložbah res pravo umetnost. Da se pa na tem mestu, kamor vodijo učitelji z najplemenitejšim namenom svoje učence in kamor prihajajo pri nas tako redki prijatelji umetnosti, da bi se izobraževali, v resnici okus le kvvari, je vse obsodbe vredna nesramnost. Kdor še ni popolnoma trden v umetnosti, se popolnoma zmede pred to pisano mešanico pravih umetnin in nedosežnih zmazkov in to ga zbega, da izgubi veselje in ljubezen do umetnosti ter ga drugič tudi ni več v razstavo. Kam ste prijadrili na polju svoje nekritičnosti, očitno dokazuje dejstvo, da pri občinstvu še danes velja Žmitek za najiminenitnejšega slikarja. Gotovo mu je iz tega vzroka tudi Ciril in Metodova družba poverila izvršitev razglednic, ki so take, da bi delale sramoto vsakemu boljšemu slikarju hribovskih znamenj. Zgodovinar slovenske kulture se bo moral pečati s to družbo in te po vsej slovenski zemlji razširjene razglednice so gotovo tudi dokument, katerega bo moral vpoštevati. Kako se bo glasila sodba o kulturnosti odbora te družbe, ki je voljen po večini od samih inteligentov, je jasno. Občinstvo, ki vedno in vedno sliši, čita in vidi poleg Jakopiča Žmitka, poleg Jame Žmitka, poleg Groharja in Sternena zopet Žmitka, mora priti do zaključka, da so dela teh mož tudi enake vrednosti. V zadnjem „Zvonu“ je že napisano: „prireditelji R. Jakopič, K. Mysz in P. Žmitek“ in preverjen sem, da si čitatelji pod tem eksotičnim imenom predstavljajo radi Jakopičeve sosesčine bogve kakšno umetniško kapaciteto. Kako se pa to strinja z eksistenco toli opevanega kluba „Sava“, o katerem ste še pred kratkim trdili, da še obstoji? Kako da reprezentant tega kluba razstavlja na svojo roko z nečlani? Vsaj radi ugleda slovenskega naroda bodite toliko obzirni, da te razstave ne boste priredili pod slovensko etiketo, in pazite, da bi radi Jakopičevega imena nihče ne mislil, da prirejajo razstavo morebiti najboljši umetniki, bivši člani „Save“. Kaj bi Du-

¹ Za to kritiko je odgovoren referent. — Uredn.

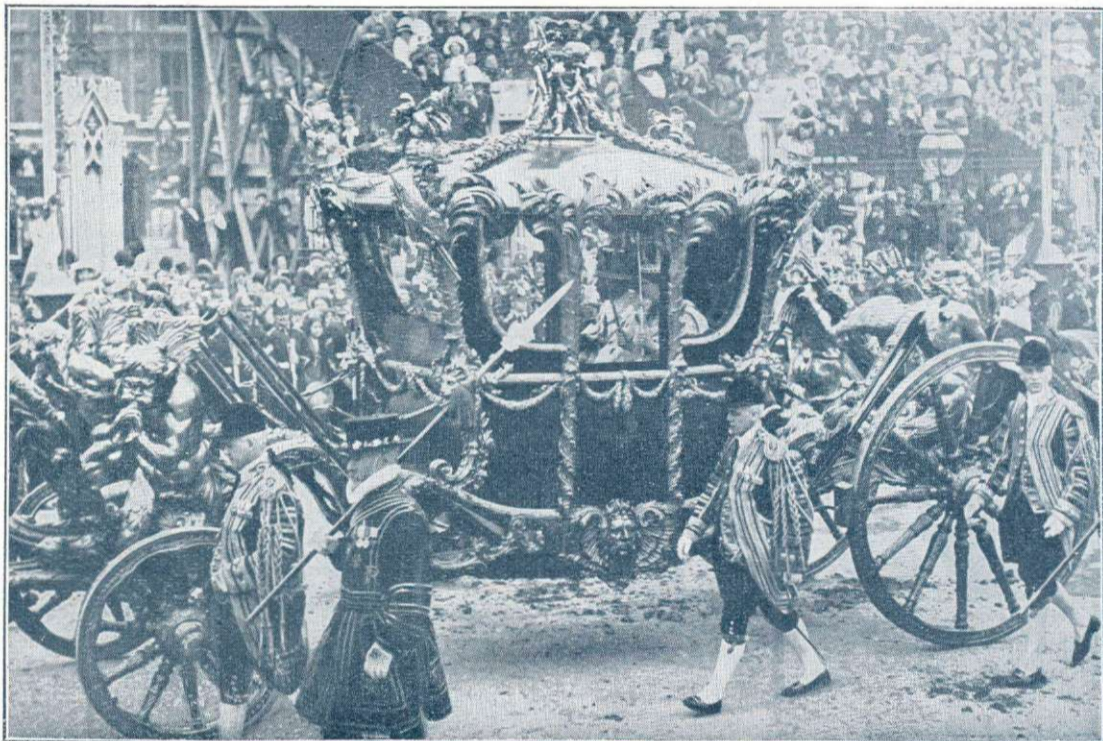
najčani, ki so videli razstavo pri Miethkeju, mislili o naši umetnosti! Naši umetniki se pa še vedno sklicujejo na tisto skorjico dunajske slave, ki je danes že tako oglodana. Takrat je bil položen temelj, na katerega bi bili morali zgraditi stavbo domače umetnosti, da bi jo občudoval ves svet. Namesto impozantne umetnosti imamo pa danes zgrešen paviljonček pod Tivolijem s provincialno umetnostjo. Naši umetnosti nenavadno naklonjeni ravnatelj dunajske moderne galerije, Dornhoeffler, ni mogel najti v tem paviljonu niti ene slike za razstavo v Rimu. Sternena, ki ga ni več v „Savi“, so prav ob tem času v Hannoveru med 705 slikami odlikovali svetovni priznani strokovnjaki: dr. Wilh. Behncke, dr. A. Brinckmann, L. grof pl. Kalckreuth, Maks Liebermann, dr. Gust. Pauli in Bernh. Rosz, torej najznamenitejši nemški vseučiliški profesorji in slikarji, dočim so Žmitkovo sliko „Na cesti“ baje dali v posebno kamrico za največje originalitete: v nekak „Lachkabinet“.¹ Odlikovani so bili Nemci, Francozi, Švicarji, Belgijci, Nizozemci in edini Avstrijec Sternena. Kaj sta s tem povedala Dornhoeffler in Liebermann, mi pač ni treba razlagati. Tudi o razstavah v Belgradu, Sofiji in Varšavi bobnajo vedno, tega pa ne povedo, da so presojali stvari sami. Kadar bodo govorili o velikih razstavah v Monakovem, Berlinu, Parizu in Benetkah, bo vse kaj drugega, saj so bili povsod hvaležno odklonjeni, če so si sploh upali kaj poslati. Lastna sodba in hvala pa za nas nima prav nobene cene, ker nam pričajo poslednje razstave, da so razstavljalci popolnoma izgubili avtokritičnost, da bi pa presojali drug drugemu, so pa pre malo pogumni in odkritosrčni. Odkritosrčnost med umetniki je pa prvi pogoj poštenega razsodišča, katerega tudi ni bilo ob zadnjih izložbah, tako da je vsak Jakopičev prijatelj lahko razstavljal, kar se mu je zdelo. Ker delajo brez jury, jim je vsaka stvar dosti dobra, zato med umetniki ni več kosanja, gine ambicija, ter raste komodnost in površnost, niveau umetniške cene pa mora padati in padati. Popustljivost in neodkritosrčnost sta ravno glavna greha našega umetniškega propada. Za danes puščam kritiko, če zasluži to ime, na miru in se vračam k umetnikom, ki so že ob ustanovitvi „Sava“ na Dunaju z rahločutnostjo proti Žmitku vsejali seme korupcije, ki danes preti uničiti ves nadaljnji razvoj, če vodstva ne vzemo v roke druge moči. Da je potrebno, se vidi že iz dejstva, da se niti en član „Vesne“, kateri je pripadal ves naš po večini zelo nadarjeni naraščaj, kot n. pr. Birolla, Gaspari, Klemenčič, Smrekar, Šantelj, ni maral, oziroma ni mogel pridružiti tej oligarhiji, ki bi bila morala podpirati te fante, ne pa odrivati jih, da se še do danes skoro niso premaknili s prostora. Z vednimi obljubami in tolažbami, da bodo pritegnili vsaj Birollo ali Smrekarja, so stvar zavlačevali, in sedanje razstave se že izmed imenovanih razen Klemenčiča ni nikdo udeležil. Že spletene vezi med „priznanimi“ in „Vesnjanji“ so na škodo obojih spet pretrgane, Vesnjani pa z nekaterimi drugimi snujejo društvo, ker so izprevidili, da brez prave organizacije ne morejo nikamor. Podvizajte se, da vas bomo lahko pozimi ali pa vsaj na spomlad pozdravili že združene.

¹ „Hann. Anzeiger.“

V Groharjev spomin — kakor piše „Lj. Zvon“, p. 336 — prireja klub „Sava“ razstavo pod geslom: „Pri Miethkeju smo se sešli in tu smo se zopet zbrali.“ — Tako?! Ali ne čutite, da na grobu uganjate nečednosti? Kje pa je pravzaprav „Sava“? Ti, Rihard Jakopič, razstavljaš lahko, kar hočeš, ker si lastnik paviljona — Grohar je pri Sv. Križu — nepoučeni Jama v daljni tujini — Berneker sploh nima več prostora niti v veliki dvorani, niti v katalogu, čeprav so njegove stvari tukaj, seveda samo za dekoracijo kot palme vrtnarja N. N... Kje je pa Ferdo Vesel, kje Sternena?

Zato je pa Peter Žmitek tu, ravnatelj Žmitek, ki se je samo vsled usmiljenega srca Miethkejevega in zajčje neodkritosrčnosti ostalih „Savanov“ smel udeležiti dunajske razstave v temnem kotičku pod stopnicami. In če bi imela klikica Jakopič-Žmitek samo malo spoštovanja do Groharjeve smrti, bi se ne pisalo o razstavi „v spominu“.

Saj je Žmitek nedolžen, da je tako, ker je verjel kolegom. Povsod so se ga branili in ugibali, kako bi se ga

OD KRONANJA ANGLEŠKEGA KRALJA :
KRALJ IN KRALJICA SE PELJETA V CERKEV

iznebili, pa nikdo ni imel poguma reči besede. Kar je bilo ponosnih, so se rajši umaknili. Žmitek je pa le vedno mislil, da ga imajo za enakovrednega, pa so ga le tolerirali, četudi je komandiral. Njegovo ime se je strnilo z Jakopičevem, Peter je postal zaslužen. Radi zaslug je dežela kupila od njega tisto „žalostno storijo na gnoju“, ki bi ne prenesla najbolj nedolžnega in usmiljenega umetniškega presodišča, preden si je zagotovila n. pr. Groharjevega „Sejalca“. Jakopič, član deželnega umetniškega sveta, ni protestiral proti nakupu Žmitkovega umotvora. Neumljivo mi je, kako je mogel ravno prvi pasti v Žmitkovo povodenj ta naš najresnejši sodnik in apostel. Če je izgubil že toliko razsodnosti in okusa, mu tudi ne moremo tako hudo zameriti, da je s patetično nagrobno gesto pribil od visoke osebe ponošeni lovorjev venec pod Groharjevo masko. Tužna nam majka je pa nanjo nataknila papirnato gloriolo državljanske čednosti in kreposti, in takrat šele je Grohar pismarjem postal umetnik, šele takrat mučenik.

Ko se je slavljani Janez že izpreminjal v prst, je ta sama z njegovo roko odkrila misterij nerazdružljive zveze z njim

— kmetom-umetnikom. Kako jo „Sejalec“ oploja in v trudu kmeta spet daje svoj sad človeku. V delih Milleta, Segantinija in drugih, katerim je bil Grohar pač soroden po izražanju, tega ni nikjer, ker niso bili več pravi kmetje, kot je bil on do zadnjega. Njegove pokrajine so samo epizode na potu iskanja in slutnje ter scenerija poslednjih nedovršenih del. Ko je izpregledal, se je nevede izrazil monumentalno, dovršiti pa dela ni mogel, ker se je približal rodni zemlji tako blizu, da ga je prijela in obdržala. Ali ni „Pastir“ z ovcami samo del zemlje, ali ne raste iz nje? Iz te žive zemlje, kot jo je Grohar razumel v „Gorajtah“ in v „Jeseni“? Pojav njenega gibanja so pa kmetje-titani na „risbi“ in na skici „Pri delu“. Tako monumentalno je gledal Michelangelo, čuti Daumier. O slikanju ter risanju, o rokodelstvu, se pri teh ne sme govoriti. Grohar je pač več hotel, kot je znal. Izloženega je toliko, da vsakdo lahko spozna, da bi razstavljenih načrtov nikdar ne bil mogel vsestransko brez napak izvršiti. Vedno je popravljaj, preslikaval in izpreminjal formate.

„Selajca“ in „Mecesen“ je odrezal ter izpremenil, pod „Pastirjem“ je nekdanja slika „Za vasjo“. Večkrat je to storil zato, ker ni imel denarja za novo platno in to je tudi vzrok, da je kupoval cenejše barve, ki niso obdržale prvotne boje. Ker ni poznal dosti barvne kemije, so nekatere njegove slike izgubile prvotni svoj sijaj. Po večnem eksperimentiranju in iskanju je našel samega sebe šele v svojih poslednjih, nedovršenih delih. Gotovo bi bil tudi te stvari datiral, kot prekrasno, večerno „štimgungo“ „Jesen“, svojo najbolj tehnično dovršeno sliko. Dovršenost „Jeseni“ in „Sejalca“, najljubše mu slike, govori o pričakovanju smrti. V „Gorajtah“ se mi zdi najlepša zahvala umirajočega kraja, ki mu je radodarno dajal motivov, kolikor jih je hotel izbrati. Pa tudi sneg na „Sorškem polju“ in „Vasico“, „Staro Loko“, je pozdravil s tresočo roko, ves zaklad dragih mu sujetov je še enkrat upodobil, preden se je ločil. Upognjeni, izmučeni voznik se je preskrbljen napotil proti domu.

(Konec prih.)

To in ono.

Koncert glasbenega društva „Ljubljana“.

Mešani zbor glasbenega društva „Ljubljana“ razpolaga z okoli poldrugim sto dobro izvežbanih pevcev in pevk. S tem pevskim materialom je društvo priredilo 25. junija popoldne svoj koncert v veliki dvorani hotela „Union“. Da je ta čas za take prireditve skrajno neugoden, mora vsakdo priznati, saj je sezona za to že davno minula in občinstvo komaj čaka lepih dnevoev, da na prostem uživa svežega zraka. Da je bil pa ta koncert kljub temu tako lepo obiskan, je za društvo kaj veselo znamenje, ker je občinstvo s tem pokazalo, da se za ta zavod jako zanima. Bil je pa tudi koncert res zanimanja vreden. Razen dveh točk, ki so se vljudno koncedirale gostu, virtuozu na violončelu, g. profesorju K. Kleinu od dvorne opere na Dunaju, so se izvajale edinole skladbe naših domačih skladateljev. In tako je prav. Gojimo predvsem domačo umetnost, ako hočemo, da se lepo razvija. Če sami ne spoštujemo in ne cenimo svojega, ne moremo zahtevati, da to store tujci.

Spored koncerta „Ljubljane“ je obsegal šest vokalnih skladb za mešan in za moški zbor, ter tri orkestralna dela in eno solo-točko za violončelo. Kot prvo številko sporeda je izvajal orkester „Slovenske filharmonije“ Stanko Premerlov „Scherzo“. Menda je to njegovo prvo orkestralno delo, s katerim je nastopil pred občinstvo v koncertni dvorani. Kot skladatelja zborov smo ga imeli že večkrat priliko spoznati v koncertih. Z omenjeno skladbo pa je pokazal, da mu tudi orkestralno polje ni tuje in da zna orkestralne instrumente po njihovi karakteristiki precej dobro uporabljati. Skladbo samo kot tako karakterizira nekaka lahkota ritmičnih motivov, ki slede drug za drugim in se vežejo v celoto nekake šaljive in naivne vsebine, kakršno zahteva oblika „Scherza“. Oblika „Scherza“ nahajamo pogosto kot samostalen stavek v sonatah in na podlagi take oblike je konstruiran tudi Premerlov Scherzo, v katerem so motivi dobro in tematično obdelani. — Za to skladbo je izvajal orkester „Adagio“ od Lajovica. Tudi ta „Adagio“ je konstruiran na podlagi oblike, kakor jo nahajamo v „Adagiju“ pri sonatah, v katerih je uvrščen kot samostalen sklad (stavek). Motivi v Lajovičevi skladbi so lepo tematično izvedeni in

uporabljeni, in to daje celi kompoziciji edinstvo v skupni celoti. Harmonizacija in instrumentacija tega dela je moderna in je polna glasbenih in instrumentalnih efektov. Posebno efektno uporablja Lajovic v svojem „Adagiu“ robove in tudi druge instrumente, s katerimi zabarva jako spretno in okusno različne stavke in motive cele svoje skladbe. Obe omenjeni skladbi je orkester izvajal s primernim niansovanjem precizno in z lepim fraziranjem. Gospodu kapelniku Czajaneku, ki je vodil orkester mirno in brez vse efektacije, gre vsa pohvala za to.

Za orkestralnimi skladbami so sledile vokalne, in sicer štirje mešani zbori. Prvi izmed teh je bila skupina šestih narodnih pesmi, ki jih je harmoniziral A. Svetek narodnemu značaju primerno. Vseh šest napevov je zapel zbor eksaktno in žel za to v živahnem ploskanju od občinstva zaslužen priznanje. Pri tem se je koj pokazalo, da zbor ni le po številu velik, temveč da razpolaga tudi z jako dobrim materialom, tako v ženskih kakor v moških glasovih, in da je ta dobil v kratkem času svojega obstanka že precejšnjo uglajenost in rutino, s katero se more lotiti izvajanja tudi težjih del. Za narodnimi napevi je zapel mešan zbor „Barkarolo“ od Fr. Gerbiča. Zbor je bil komponiran že pred mnogimi leti in se je izvajal v narodni čitalnici ljubljanski, ko je še obstajal čitalniški pevski zbor; tudi v Novem mestu so ga izvajali in menda tudi drugod. Karakteristiko zibajočih motivov, ki se v tej skladbi nahajajo, je zbor „Ljubljane“ jako dobro pogodil in jo s primernim naglaševanjem spravil do veljave. Baritonov solo bi bil prišel gotovo do večje veljave, ako bi ne bil stal solist preveč odzadaj za pevci, tako pa je bil nekoliko od teh zasenčen. Videti pa je bilo, da razpolaga pevec z glasom prijetnega timbra, ki je zmožen lepega razvitka.

Tretja točka mešanega zbora je bila karakteristična skladba „Ponte dei sospiri“ od A. Svetka, v kateri skladaelj lepo v glasbi riše in opisuje vsebino teksta. Vseh karakterističnih momentov skladbe se je zbor dobro zavedal, ter jih je v petju s pristojnim naglaševanjem in s primernim dinamičnim stopnjevanjem markiral ter s tem podal zaokroženo in dobro cizilirano izvedbo v celoti skladbe. Zato je pa tudi sledilo dolgotrajajoče odobravanje z burnim po-

tleskom. Četrty mešani zbor „Z daljnega morja“ od A. Lavjovica, ki je sledil na to, je sicer kratek, pa za pevce precej težaven, ker je v njem za melodiko, katero naše občinstvo ljubi, malo skrbjeno in se je v njem gledalo le bolj na opremo z moderno harmonizacijo. Kljub temu je zbor pokazal, da je skladbi kos.

V sedmi točki sporeda je nastopil zopet orkester. Izvajal je prelepo skladbo „Koncert za violončel op. 33“ od Saint Saënsa, v katerem je nastopil kot solist na violončelu

ima tudi vsa svojstva, ki mu dajejo zmožnost taisto umetniško interpretirati. Njegovi izborni igri in umetniški interpretaciji je sledilo dolgotrajno glasno odobravanje po vsej dvorani.

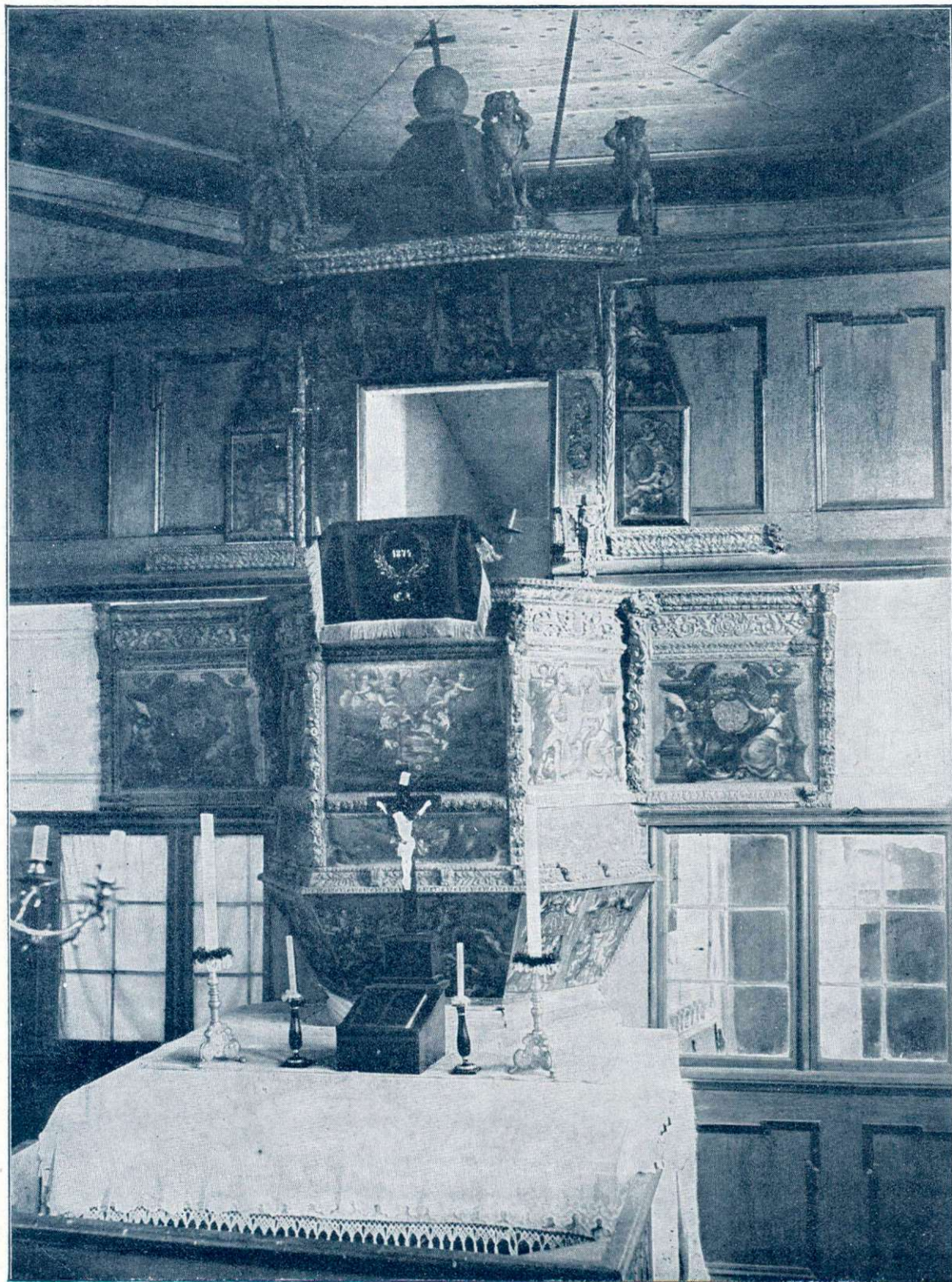
Osma in deveta številka sporeda sta bila moška zbor dr. Schwabov „Večer na morju“ in „Zvončku“ od Fr. Ferjančiča. Lepa in prijetna melodioznost, podprta s primerno in ne preobloženo harmonizacijo, to je karakteristika teh dveh zborov. Pod spretnim in temperamentnim vodstvom

svojega neutrudljivega zborovodja A. Svetka je zapel moški zbor obe pesmi čisto in gladko z umerjenimi dinamičnimi prehodi. V moškem zboru so posebno ugajali zunanji glasovi, ki razpolagajo z lepo vrsto polnodnečih prvih tenorjev in z mnogimi, krepkimi in izdatnimi drugimi basisti, pogoji, ki so za efektno interpretacijo moških zborov posebno merodajni.

Koncert se je končal s „Suito za violončelo“ od Sebastijana Bacha, v kateri je nastopil zopet g. Klein ter izvajal iz te tri čisle (cela Suita obsega šest čisel) samostalno brez spremljevanja. V izvedbi teh je razvil vse že zgoraj omenjene lepote svoje igre združene v harmonično celoto duhapolnega čuvstva. Frenetičnemu aplavzu, ki je na to sledil, ni bilo konca, dokler ni dodal še Franc Schubertovo prelepo pesem „Na morju“, s katero je izzval zopet burno odobravanje in klice po vsej dvorani.

S tem je bil koncert pri kraju. Prelepi njegov uspeh pa je pokazal, da glasbeno društvo „Ljubljana“ čim dalje bolj napreduje in da je to na glasbenem polju faktor, s katerim se mora računati.

S posebnim priznanjem pa se morajo končno omeniti tudi zasluge, ki jih ima pri vsem tem njegov zborovodja Anton Svetek, ki je duša vsemu in ki vodi zbor zavedno, vztrajno in nesebično vedno višje. —kl—

ZMAGOSLAVNI VOZ KRALJA JANA SOBIESKEGA — SEDA J PRIŽNICA

g. profesor K. Klein, član orkestra dvorne opere na Dunaju. G. Klein razpolaga z lepim, zaokroženim, mehkim tonom, ki sega poslušalcu v dušo zato, ker prihaja iz duše. Poleg tega je njegova intonacija v najvišjih legah čista in sigurna, združena s tehnično spretnostjo, ki obvlada vsako težavo. To je še posebno dokazal v svoji kadenci, ki jo je vložil proti koncu kompozicije, v kateri je nakopičeno polno tehničnih težav. Izvedba cele kompozicije pa je pokazala, da je to umetnik, ki se zna vglobiti v duha skladbe in da

med drugimi Artur Rössler (Bildende Künstler 1911, I.) naravnost občudujoče.

Sedaj še ne 30 let stari Ivan Meštrovič se je narodil kot sin kmeta in pastirja v revni vasi visoko gori v dinarskem pogorju med Šibenikom in Kninom v Dalmaciji. V tej oddaljenosti od zunanjega sveta, v mogočni, silni kraški naravi je postal i njegov duh mogočen in drzen, v samoti je dozorel do svoje samostojnosti, vztrajnosti ter zaupanja v samega sebe. Že na umetniški akademiji na Dunaju je po-

Ivan Meštrovič. O mladem, nadpolnem hrvatskem umetniku Ivanu Meštroviču, čigar umotvore smo imeli pred letom priliko videti v Ljubljani in ki so zopet ravno sedaj na veliki mednarodni jubilejni umetniški razstavi v Rimu predmet največje pozornosti in občudovanja, piše

kazal svojo samostojnost in učitelji ter oni, ki so videli njegova dela, že takrat v svoji šabloni niso znali, v katero vrsto bi ga uvrstili. Kajti Meštrović ne ustvarja svojih umotvorov po predpisih, tudi ne pobira suženjsko stopinj za kako gotovo šolo, ni niti naturalist, niti moralist, — on marveč dela tako, kot si je umotvor v duhu zamislil. Njegove podobe niso individualistične človeške figure, marveč vedno le tipične, s splošno človeškim čutnim izrazom brez vsega slučajnega. Za svoje podobe pa vzame često vzorce iz vsakdanjega dalmatinskega življenja.

Rössler občuduje Meštrovićevo izredno umetniško nardarjenost, harmonijo v izvršitvi, izraz, samoniklost, — skratka njegovo umetnost sploh, ki je prosta vse šolske in arheološke učenosti, umetnost ženialnega kiparja, ki živi in oživlja. Mladega Dalmatinca imenuje „einen modernen Bildner von schier michelangelesker Wucht“. Mi Slovenci moramo bratom Hrvatom le čestitati želeč, da bi znali njegova mojstrska dela zagotoviti in pridobiti rodni zemlji.

Dr. M—l.

Svetovno slovstvo.

Nemci. Schillerjevo nagrado (vsakih 6 let za najboljšo dramo) je dobil Schönherr za „Glaube und Heimat“. Delo je tendenčno; pisatelj se poteguje za luteranstvo. Umetniških kvalitet drama nima in deluje le z brutalnimi efekti. Čudno je, da je mogel pisatelj dobrih dram napisati tako tendenčno delo, še bolj je pa čudno, da je mogel odbor za Schillerjevo ustanovo, v katerem sede literarni historiki dunajske in berlinske univerze (Minor in Schmidt), prisoditi delu, ki nima umetniške vrednosti, ampak je le gledališki fabrikat, to najvišje odlikovanje. P. Expeditus Schmidt je dokazal, kako je prepiseval Schönherr iz Handel-Mazzettijevega katoliškega romana „Jesse und Maria“, seveda po svoje, cele scene in pogovore; Schönherr je pa odgovoril, da se ne bo spuščal v debato glede tega, ker sta pač on in Mazzetti oba pesnika, ki sta obdelano dobo doobra proučila in se zato tuptam srečala. Tudi v judovski „Schaubühne“ piše znani kritik Feuchtwanger (VII, številka 12.: 316) „Es würde zu weit führen, wollte ich hier im einzelnen nachweisen, wie abhängig der Dramatiker von der Romandichterin ist: manchmal übernimmt er selbst einzelne Worte . . . Aber die Katholikin greift mir ans Herz, und vor der Wärme ihrer Kunst zerschmelzen meine kritischen Bedenken; vor dem Werk des Protestanten aber, so ehrlich es gemeint sein mag, regt sich wieder und wieder ‚des Zweifels immer wacher Hund‘ und ich kann nicht folgen, so gern ich möchte . . . Doch was bei der Handel-Mazzetti in Farbe und Glask erglüht, erscheint bei ihm abgeschwächt und hohl.“ Ta sodba govori cele knjige, ako vpoštevamo, kje je bila tiskana. Delo se vkljub temu igra vsepovsod in je največja dramatska senzacija zadnjih let: v enem mesecu je doseglo v knjigi 25. izdajo. — Reinhardt v Berlinu je uprizoril v sedemurni predstavi II. del Goethejeva Fausta; igralsko manj povoljno, a odersko-tehnično nedosežno dovršeno. — Monumentalna izdaja Grillparzerja (XXV zvezkov), ki jo izdaja s podporo dunajske občine prof. Sauer v Pragi, je začela izhajati in je delo, kot ga imajo Nemci samo še o Goetheju v Weimarski izdaji. — Eno največjih nemških založništva za znanost Teubner v Lipskem (izdaja „Kultur der Gegenwart“, „Aus Natur“, „Geisteswelt“ in razne knjige posebno realističnih strok) je praznovalo 3. marca stoletnico obstanka.

Italijani. 7. marca je umrl v Vicenzi 69 let star Antonin Fogazzaro. Že v „Daniele Cortis“ in „Piccolo mondo antico“ (1896.) kaže Fogazzaro ljubezen za realistično stran pisateljstva in talent, ki ga je dovel do vrhunca v „Piccolo mondo moderno“ (1900.) — Po „Il Santo“ je postal italijanski Tolstoj, le da se je Fogazzaro v „Leila“ podvrgel sodbi Cerkve, ki je roman „Il Santo“ obsodila. Za Manzoniem je pisal on najlepšo prozo in je brezdvomno največji sin sodobne Italije. Sila njegovega talenta, moč opisovanja in pravi epični polet so mu pripomogli do neumrljivosti. Rojen je bil 26. marca 1842. — V Florenci je umrla najplodovitejša in najboljša mladinska pisateljica Ida Baccini. — Istotam so prenovili Dantejevo rojstno hišo in jo historično ohranili v prvotnem stanju. Vzidali so napis: „V tej hiši Alighieri se je rodil 1265. božanstveni pesnik.“ — Dora Melegari opisuje v romanu „La città del Giglio“ Florenci za časa srednjeveške slave; splošno hvalijo ta umetniški roman iz Aten ob Arnu. — Pater Luigi Zambarelli, zastopnik nabožne lirike, je podal v „Rosa dell' Aventino“ delo velike umetniške vrednosti. Svoj dušni mir spaja z romantičnimi opisi pokrajine in razpravlja v svojih pesmih o resnih sodobnih vprašanjih. — O d'Annunziju piše Civiltà Cattolica: „Naravnost povedano je d'Annunzio npravstvena kuga, sramota za italijansko literaturo in osramotitev večno ženskega; v svoji drami ‚San Sebastiano‘ sakrilegično oskrunja celo junaka vere.“ D'Annunzio piše „Sv. Sebastijana“ v sobi, kjer visi do sto fotografij raznih slikarij, ki imajo za motiv smrt tega svetnika. Njegova vila je docela opravljena s pristnimi predmeti iz cinquecenta. Kot apartnost tega pisatelja naj omenim, da ne more pisati podnevi in da mu gori ponoči v sobi, kjer dela, sto lojevih sveč. V svojem stanovanju ima egiptovsko mumijo, da je vedno „v kontaktu s staro kulturo“. Zvonec za silo je železen jež, da ne more z njim nihče zvoniti. V sobah ima palmovce vrtove in nobenega predmeta, ki bi ne bil vsaj 500 let star. Toda D'Annunzijevo dolg cenijo na milijon lir.

Norvežani. Znani romanopisec Knut Hamsun se je poizkusil tudi v dramati. „Igra življenja“ je pa vkljub mojsterskem dialogu docela propala in je niti „hofratske kritike“ pri občinstvu niso mogle rešiti. — Gabriel Scottova drama „Babilonski stolp“ obravnava zanimiv problem. Dialekt, ki ga govore kmetje, in slovniški jezik sta igra in protiigra drame. Pisatelj je za srednjo mero in za kompromis. Delo so izžvižgali. — Björnsonovo rojstveno hišo so kupili potom narodne zbirke; obenem bodo izdali tudi vsa pisma komaj umrlega pisatelja, kar je zgolj knjigarniška spekulacija. Norveška žurnalistika obsoja to namero.

Homunkulus.

Slovenska revija.

Čas (V. 7, 8.) prinaša obširno razpravo Venceslava Beleta o „Jezusu v poeziji“. Potem, ko je Bele podal kratko zgodovino Kristusove pesmi, sklene, da je treba umetniku, ki hoče Kristusa prav podati, doživeti ga prej v srcu in videti pred seboj ne samo trpečo ljubezen, ne samo trpečega velikega človeka, ampak iz ljubezni trpečega Boga-Odrešenika; in čakati velike ure razodetja in milosti in vlti v umotvor potem vso silo svojega znanja, svojega srca in svoje duše in vsega svojega življenja. — „Listek“, ki je vselej izredno zanimiv poroča o Liliencronovih pesmih, v katerih se zrcali mladostno hrepenenje slavnega pesnika

po veri in Cerkvi: „Ich sehne mich aufrichtig nach einer Kirche, nach einer Religionsgemeinschaft, wo ich mich als Mitglied fühlen kann. Das kann ich in der kalten protestantischen Kirche nicht. Euer ganzer Kultus wirkt berauschend, beseligend auf mich...“

Ljubljanski Zvon (XXXI. 7.) prinaša nekaj misli R. Jakopiča o Spomladanski umetniški razstavi 1911. Sebe in svoje, ki so zatajili tradicijo, brani: Tradicija ima sicer v umetnosti svojo upravičenost in igra v njenem razvoju veliko in koristno vlogo, ampak — mi Slovenci... ki nimamo še jasnega začetka lastne umetnosti, kako moremo vedeti kaj o tradiciji!?“ O kritiki piše deloma pač neopravičeno: „Nisem prijatelj kritike, ker ne verujem v njeno blagodejstvo in njeno potrebo, torej tudi ne v njeno upravičenost.“

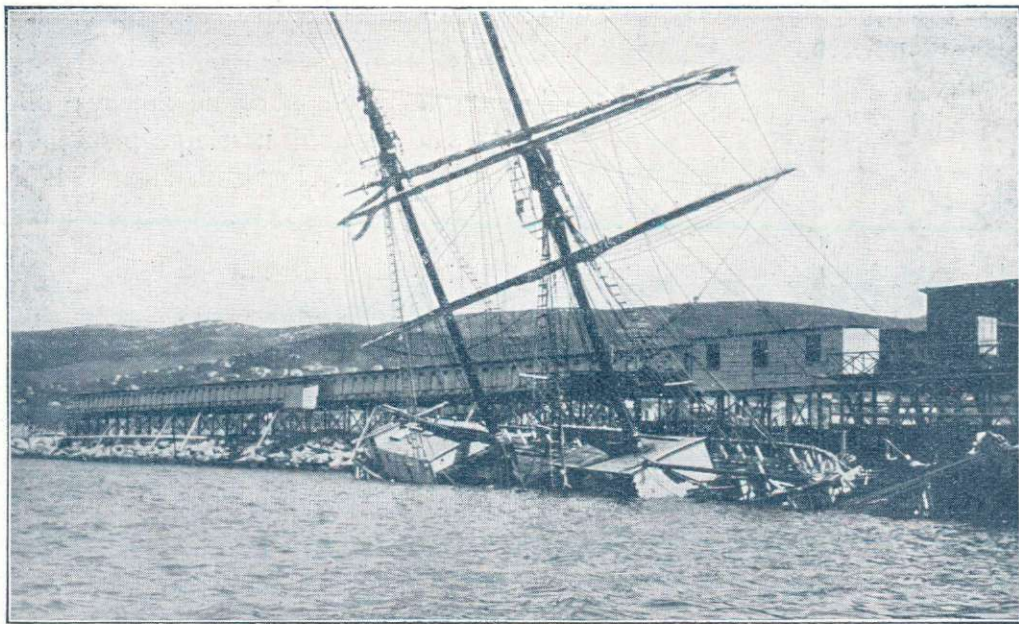
Slovan (IX. 8.) predlaga čudno diskuzijo o slovenskih „smotrah“. Potem ko je s staro brezvestnostjo zatrdil, da „Čas“ iz umljivih (?) vzrokov lahko izhaja, a pravzaprav med splošnimi revijami ne more priti v poštev, ker so mu krila vezana, priporoča, naj postane „Veda“ hrvatsko-slovenski list. „Savremenik“ pa slovensko-hrvaško književno glasilo; drugi naši listi pa naj ostanejo bolj „domači“. — Take diskuzije ne potrebujemo; vendar bi bili rajši vezanih kril nego Ilešičeve slepote.

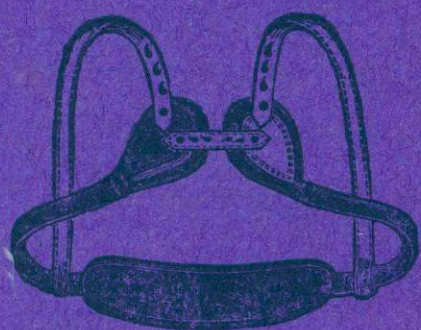
Naše slike.

„Večer ob Visli“ (str. 293) nas predstavlja v oni mehke, čarobne poezije polni svet poljskih romantikov, koder zveni koprneča pesem in vzbuja spomin na vroče boje s Kozaki in Tatarji. — „Napoleon v vojaški šoli“ (str. 308) pa je značilna zgodovinska slika iz mladosti brezobzirnega diktatorja, ki si je znal podvreči Evropo, da je ječala pod njegovim žezlom. Drobni, mali sin korziškega odvetnika je prišel v vojaško šolo v Brienne. Ko so se v odmorih zabavali tovariši, je mladi Napoleon hodil često zamišljen, brez zanimanja za šale in dovtipe svojih tovarišev. Zato so ga pa gledali postrani in se norčevali iz tega posebnega. Čez nekaj let so se pa uklonili njegovi železni volji in videli v njem vsemogočnega poveljnika, ki jih je vodil od bitke do bitke. Sedaj je preteklo sto let od velikih napoleonskih vojsk, ki so zarezale tako globoko brazdo v

svetovno zgodovino. — „Prašná brána“ (str. 301) je ime lepemu stolpu v zlati Pragi, ki je izmed najbolj karakterističnih stavb srednjega veka. Nekdaj smodnišnica, je ta stavba danes zgodovinski spomenik, okoli katerega se razvija sedaj moderno življenje. Praško mesto je prizidalo k njej veliko moderno reprezentacijsko poslopje, ki se pa nič kaj ne vjema z lepo gotiko starega stolpa. — Na Angleškem so kronali kralja. Velikanska slovesnost ob kronanju naj bi pokazala moč angleške države, v kateri solnce nikdar ne zaide. Veličasten je bil izprevod v westminstersko katedralo, kjer je kronal kralja Jurija V. nadškof canterburyski na starem prestolu svetega Edvarda. — Italija praznuje letos štiridesetletnico svojega novega obstanka. V proslavo temu dogodku so priredili kar tri svetovne razstave: v Rimu, v Turinu in vrtnarsko razstavo v Florenci. To je bilo pač preveč za enkrat, in zato bo tudi primanjkljaj ob koncu precejšen. Krasno je prirejena razstava v Turinu. Paviljoni ob obeh bregovih reke Po so zgrajeni v belem gipsu v nekem moderniziranem baročnem slogu, ki naredi bajen vtis. Žalibog pa je večina paviljonov praznih, in bogve, če bodo dovršeni do konca razstave. Podobno je tudi v Rimu, koder je tudi še mnogo nedovršenega. Veliko škodo imajo razstave tudi od kolere, ki se je pojavila semtertje v Italiji in pregnala tujce, na katere je bila prireditelj v prvi vrsti proračunjena. Glavni objekt je ogromni spomenik Viktorja Emanuela II. v Rimu, ki zavzema ves severni del Kapitola in za katerega so podrli cel mestni del. Že doslej stane ta spomenik 40 milijonov lir. Zgrajen bo ves iz belega marmorja, sedaj so še posamezni deli začasno iz gipsa. V sredi je ogromna podoba kraljeva na konju. V stranskih prostorih bo prirejen nekak muzej s spomini iz časa italijanskega „probujenja“. To ogromno delo naredi vtisk velikanskega bahaštva, ki naj dviga navdušenje za „zedinjeno Italijo“. — V Trstu je naredila morska plima ogromno škodo. Ponoči so pridrvili morski valovi nad pristanišče in v mesto. Več ladij je bilo pokvarjenih in razbitih, mnogo ljudi je utonilo, ker je prišel vihar tako nenadno, da se ni bilo mogoče rešiti. — Na Kranjskem izvršuje deželni odbor velika dela. Grade se vodovodi, zidajo se ceste in mostovi. Slika na str. 321 nam kaže zajetje studenca Kravica v romantiški dolini Iške, odkoder je napeljan novi vodovod za Ig in Iško vas.

VIHAR Z MORSKIM POPLAVLJENJEM V TRSTU:
RAZBITE LADJE V PRISTANIŠČU

Zunanja naročila se točno, hitro in diskretno dopošiljajo po najnižjih cenah.

Izdelovanje kirurških in medicinskih instrumentov
Atelijé za ortopedične aparate in bandaže

Br. Hlavka

Ljubljana, Prešernova ulica št. 5.

Vse bandaže se izdelujejo pod strogim nadzorstvom po odredbah gg. zdravnikov.

Galvanični poniklovalni zavod z motornim obratom.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za cerkvene in pohištvene oprave, spominki iz marmorja, granita ali sijenita, živo in ugašeno apno

se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Domača tvrdka

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina z izgotovljeno obleko

Priporoča se prečastiti duhovščini v naročila za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zjamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnogo v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po naj-novejšem kroju in lepih vzorcih.

Zaloga

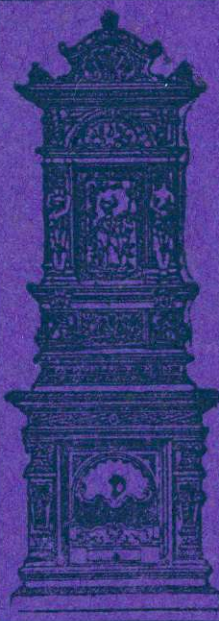
srajc, ovratnikov in kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so franko na razpolago.

Največja in najstarejša tovarna lončenih peči in raznih lončenih izdelkov

Av gust Drelse, Ljubljana

(mnogokrat odlikovana)

Priporoča se slavnemu občinstvu in prečastiti duhovščini v naročila na

štedilna ognjišča in peči

preproste in najfinejše, izvršene v poljubnih modernih barvah in vzorcih kar najbolj strokovnjaško, zanesljivo in trpežno, po najnižjih cenah. Župniščem, samostanom in šolam dovoljujem znaten popust. Ilustrirani ceniki so na razpolago.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. MIKUSCH

v Ljubljani, Mestni trg šte. 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevleke in poprave se izvrše dobro in poceni.

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim predstojništvom v naročila za izvrševanje vsakovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev v raznih slogih, kipov in svetniških soh iz lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Slomškova ulica št. 3 in 10

priporoča se p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino trdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev v hiši Stari trg št. 9 kot podružnico. Istotako priporočam svojo podružnico v Trsta, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Najsigurnejša prilika za štedenje!

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od
8. do 12. ure dopoldne hranilne vloge ter jih obrestuje

po $4\frac{3}{4}\%$

brez odbitka, to je: daje za
100 K čistih 4.75 K na leto.

Rentni davek plača hranilnica sama.

reg. zadruga z omejenim poroštvom

Kongresni trg št. 19

Prilaf Kainz Andrej L. r., predsednik.

Kanonik Šušnik Janez I. r., podpredsednik.

Dr. Fran Dolšak I. r., zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Druga hranilna knjižica se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje prekinilo.

Daje tudi svojim članom prednjme na osebni kredit, vračljiv v $7\frac{1}{2}$ leta (90 mesecev) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Največja zaloga zlatnine in srebrnine

H. Suttner, Ljubljana

Mestni trg in Sv. Petra cesta 8

Tovarniška znamka

IKO

Lastna tovarna ur v Švici.

Zahtevajte novi cenik

kateri je ravno sedaj izšel
zastonj in poštnine prosto.

Tovarniška znamka

IKO